

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

**Dopad historických událostí na fiskální politiku
v České republice**

Bc. Denisa Habětínková

© 2023 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Denisa Habětínková

Ekonomika a management

Název práce

Dopad historických událostí na fiskální politiku v České republice

Název anglicky

An impact of historical events on a fiscal policy in the Czech Republic

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je identifikovat a zhodnotit fiskální dopad světové finanční a hospodářské krize z roku 2008 a dopad pandemie COVID-19 na fiskální politiku v České republice.

Dílčím cílem práce je pak vyhodnotit, která z událostí více zasáhla státní rozpočet a makroekonomické ukazatele České republiky.

Dalším dílčím cílem práce je zhodnocení vývoje příjmů státního rozpočtu včetně vybraných druhů daňových příjmů od roku 2000 do roku 2021 a zjištění jejich výnosu pro státní rozpočet a rozpočty municipalit.

V souvislosti s vývojem fiskální politiky je posledním dílčím cílem návrh možných opatření, které by zmírnily budoucí události dotýkající se fiskální politiky státu.

Metodika

V teoretické části diplomové práce budou představeny základní právní předpisy s přesahem na fiskální politiku státu v České republice včetně definice a nástrojů fiskální politiky. Dále bude představena příjmová strana státního rozpočtu včetně vybraných druhů daní, jejich výběru a zpoplatnění. Zároveň budou popsány makroekonomické ukazatele v České republice.

V teoretické části budou také popsány zásadní události vybraného období, a to světová finanční a hospodářská krize z roku 2008 a pandemie COVID-19. U těchto událostí budou představena přijatá mimořádná opatření včetně subvencí a kompenzací poskytnutých státem. Dále bude popsána role Evropské unie v uvedených událostech.

V praktické části bude provedena deskripce vývoje sociálního pojištění, cel a daňových příjmů na vybraných druzích příjmů, zejména na dani z příjmů právnických osob, dani z příjmů fyzických osob a daně z přidané hodnoty od roku 2000 do roku 2021 a zjištění jejich výnosu pro státní rozpočet a rozpočty municipalit.

Pomocí sledování vybraných příjmů státního rozpočtu a makroekonomických ukazatelů bude zjišťován fiskální dopad hospodářské krize v letech 2007 – 2008 a dopad pandemie COVID-19, kdy následně dojde k vyhodnocení, která z událostí měla razantnější dopad na státní rozpočet a makroekonomické ukazatele v České republice.

Opatření zmírňujících dopad budoucích událostí na fiskální politiku státu budou navržena pomocí zjištěných nedostatků v opatřeních státu v souvislosti s historickými událostmi a za pomoci teoretických znalostí nástrojů fiskální politiky.

Ke zpracování jak teoretické, tak i praktické části budou využity především veřejně dostupné zdroje Finanční správy České republiky, Ministerstva financí České republiky, Celní správy České republiky, Českého statistického úřadu a Eurostatu.

Doporučený rozsah práce

60 – 80

Klíčová slova

clo, daň, fiskální politika, HDP, inflace, inkaso, krize, nezaměstnanost, pandemie, státní rozpočet

Doporučené zdroje informací

KUBÁTOVÁ, Květa, ed. Úloha veřejných financí v řešení problémů a dopadů současné krize. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-609-7.

ROJÍČEK, Marek, Vojtěch SPĚVÁČEK, Jan VEJMĚLEK, Eva ZAMRAZILOVÁ a Václav ŽDÁREK.

Makroekonomická analýza: teorie a praxe. Praha: Grada Publishing, 2016. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-5858-9.

SAMUELSON, Paul A a William D NORDHAUS. Economics. 19th ed. Boston: McGrawHill Irwin, c2010. ISBN isbn978-0-07-351129-0.

SEDLÁČEK, Petr. Mezinárodní měnový systém a globální finanční krize. [Praha]: Professional Publishing, 2018. ISBN 978-80-88260-18-9.

SMILEY, Gene. Nový pohled na velkou hospodářskou krizi: přehodnocení jejích příčin a následků. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. ISBN 978-80-7357-489-5.

VARADZIN, František. Ekonomický rozvoj a růst. Praha: Professional Publishing, 2004. ISBN 80-86419-61-4.

Předběžný termín obhajoby

2022/23 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. David Křížek, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 29. 8. 2022

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 27. 10. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 02. 11. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Dopad historických událostí na fiskální politiku v České republice“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.03.2023

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu diplomové práce Ing. Davidu Křížkovi, Ph.D., za jeho podnětné rady, vstřícný přístup a čas, který mé práci věnoval.

Zároveň bych chtěla poděkovat mé rodině a partnerovi za jejich podporu, po celou dobu mého studia.

Dopad historických událostí na fiskální politiku v České republice

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá dopadem světové hospodářské krize z roku 2008 a krize v důsledku pandemie COVID-19 z roku 2019 na fiskální politiku v České republice.

V práci jsou vysvětlena teoretická východiska fiskální politiky, veřejných financí a rozpočtové soustavy, makroekonomických ukazatelů a poruch finančního systému, resp. krizí. V diplomové práci jsou také definovány analyzované krize včetně jejich příčin vzniku, za kterými stojí vnější šok ekonomiky.

S ohledem na hodnocení a komparaci dopadů závažnosti obou krizí bylo zjištěno, že hospodářská krize z roku 2008 měla v prvních 2 letech trvání krize závažnější dopad na makroekonomický ukazatel obecné míry nezaměstnanosti a příspěvcích na sociálním zabezpečení. V makroekonomických ukazatelích HPD, míra inflace a zadlužení, negativně dominovala krize v důsledku pandemie COVID-19. Zároveň dopad pandemie na státní rozpočet České republiky byl mnohem fatálnější, a to jak na příjmové, tak i výdajové straně. Navržená opatření se mimo procesního hlediska zvládnutí krizí zabývají proto převážně naplněním či úspoře státního rozpočtu.

Klíčová slova: clo, daň, fiskální politika, HDP, inflace, inkaso, krize, nezaměstnanost, pandemie, státní rozpočet

An impact of historical events on a fiscal policy in the Czech Republic

Abstract

The diploma thesis deals with the impact of the world economic crisis of 2008 and the crisis due to the 2019 COVID-19 pandemic on fiscal policy in the Czech Republic.

The thesis explains the theoretical basis of fiscal policy, public finance and the budget system, macroeconomic indicators and failures of the financial system, respectively. crosses. The thesis also defines the analysed crises, including their causes, which are behind the external shock of the economy.

About the assessment and comparison of the impact of the severity of both crises, it was found that the economic crisis of 2008 had a more serious impact on the macroeconomic indicator of the general unemployment rate and social security contributions in the first 2 years of the crisis. The macroeconomic indicators of the HPD, the rate of inflation and indebtedness, were negatively dominated by the crisis due to the COVID-19 pandemic. At the same time, the impact of the pandemic on the state budget of the Czech Republic was much more fatal, both on the income and expenditure side. Apart from the procedural aspect of crisis management, the proposed measures are therefore mainly concerned with revenues and expenditures of the state budget.

Keywords: customs, tax, fiscal policy, GDP, inflation, collection, crisis, unemployment, pandemic, state budget

Obsah

1 Úvod.....	12
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika.....	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Fiskální politika.....	15
3.1.1 Funkce fiskální politiky	16
3.1.2 Nástroje a druhy fiskální politiky.....	17
3.1.3 Účinnost fiskální politiky a její bariéry.....	19
3.2 Makroekonomické ukazatele.....	21
3.3 Veřejné finance a rozpočtová soustava	24
3.3.1 Státní rozpočet.....	26
3.3.1.1 Nejvýznamnější příjmy státního rozpočtu	26
3.3.1.2 Nejvýznamnější výdaje státního rozpočtu	27
3.3.1.3 Saldo státního rozpočtu.....	27
3.3.2 Veřejné příjmy a výdaje	28
3.3.2.1 Veřejné příjmy	29
3.3.2.2 Veřejné výdaje	31
3.4 Daňové příjmy a clo	32
3.4.1 Daně	32
3.4.1.1 Daně z příjmů	33
3.4.1.2 Daň z přidané hodnoty	37
3.4.2 Odvody veřejného pojistného	39
3.4.3 Clo.....	40
3.5 Poruchy finančního systému (krize).....	41
3.5.1 Hospodářská krize 2008.....	42
3.5.2 Hospodářská a ekonomická krize v důsledku pandemie COVID-19	46
4 Vlastní práce	49
4.1 Komparace příčiny vzniku krize	50
4.2 Vývoj makroekonomických ukazatelů.....	53
4.2.1 Hrubý domácí produkt	53
4.2.2 Nezaměstnanost	58
4.2.3 Inflace.....	61
4.2.4 Vývoj státního dluhu.....	64
4.3 Dopad krizí na státní rozpočet.....	66

4.3.1	Předkrizové období	66
4.3.2	Stav státního rozpočtu v 1. roce krize.....	69
4.3.3	Stav státního rozpočtu ve 2. roce krize	72
4.3.4	Shrnutí.....	75
4.4	Vývoj celostátních příjmů	77
4.4.1	Celostátní daňové příjmy včetně cla a pojistného na sociální zabezpečení.....	77
4.4.2	Vybrané daňové příjmy a clo.....	80
5	Výsledky a diskuse	85
5.1	Výsledky	85
5.2	Návrh opatření.....	90
6	Závěr.....	93
7	Seznam použitých zdrojů	95
	Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk.....	109
7.1	Seznam obrázků	109
7.2	Seznam tabulek	109
7.3	Seznam grafů.....	109
7.4	Seznam použitých zkratk.....	110
	Přílohy.....	112

1 Úvod

Česká republika (dále také „ČR“) vznikla jako samostatný stát dnem 1. ledna 1993. ČR je parlamentní republikou, kdy v čele státu stojí prezident, zvolený na základě přímé volby občanů, který dále jmenuje předsedu vlády ČR. Jedná se o vnitrozemský stát s rozlohou 78 866 km² s počtem okolo 10 mil. obyvatel (Pražský hrad, 2023).

Fiskální politika ČR se začala tvořit již v letech 1990-1992. Její nastavení s sebou neslo reformu stávající ekonomiky a přeměnu na ekonomiku tržní, byla vytvořena soustava daní a česká ekonomika se začala otevírat (Kubátová, 2011).

Ve zprávě Výhled české ekonomiky na rok 2022 společnost Deloitte uvádí, že: „*Česká republika představuje malou otevřenou tržní ekonomiku, která netrpí nadměrnými vnitřními, vnějšími či finančními nerovnováhami.*“ (Deloitte, 31. 1. 2023). ČR je díky své poloze „v srdci Evropy“ velmi využívána jako tranzitní země. V rámci odvětvového srovnání s EU, ČR vykazuje nadprůměrné hodnoty v oblasti průmyslu. Podíl průmyslu na hrubé přidané hodnotě (dále také „HPH“) se v ČR dlouhodobě pohybuje okolo 30 %. Služby se na HPH podílí ze 60 %, z čehož podíl veřejné správy, obrany a sociálního zabezpečení činí 6 %. Stavebnictví se na HPH podílí roku 2010 mezi 5–6 % a zemědělství okolo 2 % (Zábojníková, 2020).

ČR je členem několika společenství či organizací. V prosinci roku 1995 se stala členem Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále také „OECD“), jež spojuje 32 hospodářsky nejvyspělejších zemí na světě (MV – OECD, 2023). V březnu roku 1999 ČR vstoupila do Severoatlantické aliance neboli NATO. V květnu 2004 se ČR stala členem Evropské unie (dále také „EU“), přičemž v prosinci roku 2007 se stala součástí Schengenského prostoru. Vstupem do EU se ČR otevřely cesty k jednoduššímu přeshraničnímu obchodu, novým investičním příležitostem či financím a vyšší provázanosti se zahraničními ekonomikami.

ČR se v 21. století potýkala se dvěma výraznými krizemi, a to s krizí v důsledku hospodářské krize 2008 odstartované ve Spojených státech amerických a krizí v důsledku pandemie COVID-19 přicházející z Číny. Jejich dopady na fiskální politiku ČR, její ekonomiku a makroekonomické ukazatele jsou analyzovány a komparovány v následujících kapitolách této práce.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je identifikovat a zhodnotit fiskální dopad světové finanční a hospodářské krize z roku 2008 a dopad hospodářské a ekonomické krize v důsledku pandemie COVID-19 na fiskální politiku České republiky.

Dílčím cílem práce je pak vyhodnotit, která z událostí měla větší dopad na příjmovou a výdajovou stránku státního rozpočtu a na změny makroekonomických ukazatelů České republiky.

Dalším dílčím cílem práce je zhodnocení vývoje příjmů státního rozpočtu včetně vybraných druhů daňových příjmů od roku 2000 do roku 2021 a zjištění jejich výnosu pro státní rozpočet a rozpočty municipalit.

V souvislosti s vývojem fiskální politiky je posledním dílčím cílem návrh možných opatření, která by zmírnila budoucí události dotýkající se fiskální politiky státu.

2.2 Metodika

V teoretické části diplomové práce jsou představeny základní právní předpisy České republiky s dopadem na fiskální politiku státu včetně definice a nástrojů fiskální politiky. Jsou vydefinovány veřejné finance a představena rozpočtová soustava České republiky včetně role státu ve veřejných financích. Dále je rozebrána příjmová strana státního rozpočtu včetně vybraných druhů daňových příjmů, jejich výběru a zpoplatnění, a zároveň vybraných pojistných plnění v České republice. Zároveň jsou popsány makroekonomické ukazatele v České republice.

V teoretické části jsou představeny zásadní problémy fiskální politiky a zároveň nejčastější příčiny a typy vzniklých krizí. Jsou popsány zásadní události vybraného období, a to světová finanční a hospodářská krize z roku 2008 a pandemie COVID-19, které jsou hlavním předmětem zkoumání v rámci praktické části této práce. U těchto událostí jsou představena přijatá mimořádná opatření včetně subvencí a kompenzací poskytnutých státem. Dále je popsána role Evropské unie v uvedených událostech.

V praktické části je provedena deskripce vývoje státního rozpočtu a jeho příjmů zejména ze sociálního pojištění, cel a daňových příjmů na vybraných druzích příjmů. Dále jsou podrobněji zhodnoceny daňové příjmy, a to zejména daň z příjmů právnických osob, dan z příjmů fyzických osob a daně z přidané hodnoty od roku 2000 do roku 2021 a zjištění

jejich výnosu pro státní rozpočet a rozpočty municipalit. Je zhodnoceno, jaký dopad měly komparované krize na rozdělení příjmů státního rozpočtu a rozpočtu municipalit. Pomocí sledování vybraných příjmů státního rozpočtu a makroekonomických ukazatelů je zjišťován fiskální dopad hospodářské krize v letech 2008 a dopad pandemie COVID-19. Je provedeno srovnání předkrizového stavu a následně jejich dopad v prvních dvou letech krize. Ze zjišťování a porovnání komparovaných událostí je vyhodnoceno, která z událostí měla razantnější dopad na státní rozpočet a makroekonomické ukazatele v České republice. Opatření zmírňující dopad budoucích událostí na fiskální politiku státu jsou navržena pomocí zjištěných nedostatků v opatřeních státu v souvislosti s historickými událostmi a za pomoci teoretických znalostí nástrojů fiskální politiky.

Ke zpracování jak teoretické, tak i praktické části jsou využity především prameny odborné literatury zabývající se problematikou fiskální politiky, veřejných financí, krizí a veřejně dostupné zdroje Finanční správy České republiky, Ministerstva financí České republiky, Celní správy České republiky, Českého statistického úřadu a Eurostatu.

3 Teoretická východiska

Tato část práce obsahuje teoretická východiska získaná zejména literární rešerší odborné literatury týkající se fiskální politiky, veřejných financí, rozpočtové soustavy, daňové soustavy a makroekonomických ukazatelů. Využívány budou zejména prameny od autorů Brčák (2014), Dvořák (2009), Hamerníková (2017), Hejduková (2015), Kubatová (2011), Samuelson (2007), Samuelson (2010) a Sedláček (2018). Budou popsány vybrané druhy finančních krizí dopadající na fiskální politiku státu a příčiny jejich vzniku. V další části budou popsány zásadní aspekty celosvětové hospodářské krize z let 2007–2008 a finanční krize v důsledku pandemie COVID-19.

3.1 Fiskální politika

Fiskální politika, označována také jako rozpočtová politika, je spolu s monetární¹ politikou součástí hospodářské politiky státu. Jak uvádí například autoři Brčák a kol. (2014) či Izák (2017) tato makroekonomická politika je dána zejména historickým vývojem státu, jeho kulturními a sociálními zvyklostmi, náboženským vyznáním apod. Z tohoto výčtu je zřejmé, že se mezi jednotlivými zeměmi její nastavení a realizace liší. Jedná se o nejučinnější, aktivní nástroj zasahování státu do hospodářství země pomocí tvorby daňové politiky a rozpočtových výdajů, resp. rozpočtové soustavy a veřejných financí. Problematika veřejných financí a rozpočtové soustavy je samostatně řešena v kapitole 3.3. Správné nastavení strategie fiskální politiky státu přispívá k naplňování jeho střednědobých a dlouhodobých cílů. Jedná se zejména o stabilizaci ekonomiky státu, tlumení výkyvů hospodářského cyklu a podpora ekonomického růstu s nízkou mírou nezaměstnanosti a stabilní a nízkou mírou inflace. Zároveň je jejím cílem snižovat sociální rozdíly ve společnosti a vést ke snižování nežádoucí spotřeby, což je i jedním z cílů Strategického rámce České republiky 2030 (Úřad vlády, 2017). Fiskální politika státu je tedy nástroj vlády, pomocí něž „se snaží *usměrňovat ekonomiku tak, aby se zvyšoval její výkon, případně tlumit, kdyby hrozilo její tzv. přehřátí*“² (Brčák a kol., 2014, str. 196). Dle Izáka (2005) nastavení a realizace fiskální politiky od počátku 21. století klade navíc důraz na očekávání spotřebitelů, investorů a finančních trhů.

¹ Monetární neboli měnová politika „se snaží ovlivňovat ekonomiku prostřednictvím peněžního trhu, tedy ovlivňováním množství nebo ceny peněz (...) obvykle spadá do působnosti centrální banky, jež by měla být politicky nezávislou institucí.“ (Rojíček a spol., 2016, str. 431).

² Přehřívání ekonomiky souvisí s extrémně rychlým hospodářským růstem, expanzí. Makroekonomické ukazatele rostou rychleji než bohatství obyvatel, což je většinou doprovázeno inflací.

Jak uvádí například Brčák a kol. (2014) či Rojíček a kol. (2016), fiskální politika plní funkce alokační, stabilizační a redistribuční. Jejím účelem je nejen ovlivňování makroekonomického vývoje státu, ale také zabezpečení finančních prostředků, pro zajištění veřejných statků a služeb, přerozdělování důchodů a usměrňování činností způsobujících negativní externality. Vykonavatelem fiskální politiky je vláda, resp. její ministerstva a úřady krajů a obcí.

V rámci této práce je na fiskální a rozpočtovou politiku pohlíženo jako na synonyma, avšak dle normativního ekonomického přístupu³, se fiskální a rozpočtová politika svým významem odlišuje na základě jejich fiskálních funkcí. Například podle Dvořáka (2008) má fiskální politika v tomto pojetí za úkol odstraňovat negativní důsledky makroekonomických tržních selhání. Její prioritou je zajištění stabilizační funkce s cílem dosažení makroekonomické rovnováhy. Na rozdíl od politiky rozpočtové si neklade za prioritní cíl vyrovnanost státního rozpočtu. Úkolem rozpočtové politiky je dle normativního pojetí odstraňovat důsledky tržního selhání pomocí státního rozpočtu. Soustřeďuje veřejné finance na produkci veřejných statků a služeb, kompenzace negativních externalit, přerozdělování důchodů a její snahou je ovlivňovat tempo ekonomického růstu. Rozpočtová politika plní tedy fiskální funkce alokační a redistribuční. Stát si v rámci provádění této politiky klade za úkol vyrovnané rozpočtové hospodaření. Kubatová (2011) mimo těchto 2 politik uvádí ještě politiku daňovou, která zajišťuje praktické využití nástrojů fiskální politiky pomocí daňových zásahů.

3.1.1 Funkce fiskální politiky

- Alokační – jejím úkolem je zvyšování tržní alokace zdrojů prostřednictvím veřejných financí a zvyšování efektivnosti jejich využití. Na straně výdajové mohou být využity např. k dotaci produkce veřejných statků, příp. podpořit aktivity související s pozitivními externalitami. Na straně příjmové pak naopak prostřednictvím daní „penalizovat“ externality negativní (Dvořák, 2008).
- Stabilizační – jejím úkolem je stabilizovat výkyvy hospodářského cyklu. V případě recese vláda zvyšuje čerpání veřejných financí, resp. provádí tzv. fiskální expanzi,

³ Normativní ekonomie je ekonomický směr, jehož snahou je definovat optimální ekonomický systém na základě zkoumání hospodářské reality. Dává doporučení, co by mělo být zdokonaleno v ekonomickém systému. Představitelem normativní ekonomie byl např. Adam Smith.

a naopak v případě hrozby přehřátí ekonomiky vláda snižuje čerpání veřejných financí, resp. provádí fiskální restriktci (Dvořák, 2008).

- Redistribuční – jejím úkolem je snaha o zajištění rovnoměrnosti rozdělení důchodů a bohatství ve společnosti. Tuto funkci reprezentuje státní rozpočet (Dvořák, 2008).

Pohled na stabilizační funkci fiskální politiky se v průběhu 20. století dynamicky měnil. Aktivní používání fiskální politiky jako stabilizačního článku je spojeno s příchodem keynesiánské ekonomie. Do té doby dle Johna Maynarda Keynes⁴ neexistoval žádný mechanismus, který by zajišťoval automatické obnovování tržní rovnováhy při plném využití zdrojů, resp. nedocházelo k automatické přeměně úspor v investice. Navazující neokeynesiánská politika pak chápala úkoly fiskální politiky spolu s politikou monetární jako potřebné k vyhlazování cyklického kolísání hospodářství s hlavním cílem dosáhnout plné zaměstnanosti. Po velké krizi v 70. letech 20. století ekonomové, vyznávající Friedmanův⁵ „monetarismus“ a novou klasickou makroekonomii, odmítali stabilizační funkci fiskální ekonomiky s tím, že hospodářský systém je schopný samoregulace bez aktivních zásahů do hospodářství. Tyto dva protichůdné názory se prolínají ekonomickými teoriemi dodnes. Dle názoru Veroniky Hediji lze však, i přes tyto protichůdné názory, *„provádění stabilizační politiky považovat za smysluplné, pokud přispěje k utlumení a rychlejšímu odeznění ekonomického šoku a minimalizuje ztráty společnosti plynoucí z takového šoku.“* (Hedija, 2014, str. 3).

3.1.2 Nástroje a druhy fiskální politiky

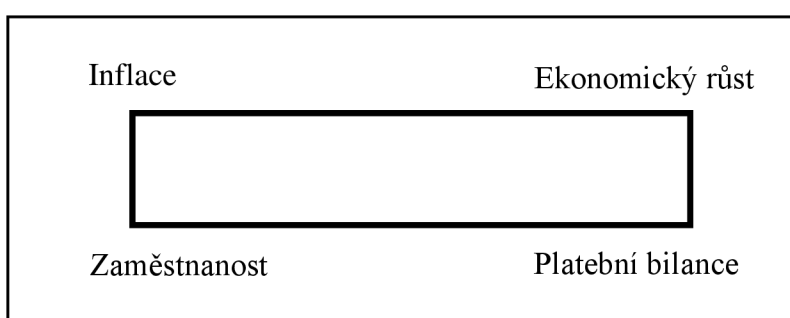
Nástroje fiskální ekonomiky vláda využívá v případě, že makroekonomické ukazatele jsou v důsledku vnějších šoků posunuty mimo optimální úroveň, a snaží se tak stabilizovat hospodářskou politiku státu. Jak již bylo zmíněno stát pomocí rozpočtové soustavy, resp. struktury státního rozpočtu, ovlivňuje vývoj hospodaření státu, a to pomocí změn ve struktuře příjmů a výdajů rozpočtů (Dvořák, 2008).

⁴ John Maynard Keynes (1883–1946) byl anglický ekonom, který významně ovlivnil ekonomický vývoj 20. století. Přispěl k obnově makroekonomického přístupu k analýze hospodářské politiky a zásahů státu do jeho hospodaření. Je označován jako jeden z nejvýznamnějších ekonomů 20. století.

⁵ Milton Friedman (1912–2006) byl americký ekonom a držitel Nobelovy ceny za ekonomii, který ve 20. století prosazoval alternativní makroekonomický pohled nazývaný „monetarismus“. Tento pohled zdůrazňuje význam peněz v ekonomice a jejich samoregulační funkci a odmítá zásahy státu do hospodaření.

Dle Hamerlíkové (2017) si každá vláda v demokratických podmínkách klade za hlavní cíl dosáhnout vysoké úrovně a rychlého tempa ekonomického růstu, nízké míry nezaměstnanosti, cenovou stabilitu a rovnováhu mezi vývozem a dovozem. Tzv. magický čtyřúhelník zobrazený v obrázku č. 1 znázorňuje vztah mezi těmito cíli. Z obrázku je patrné, že těchto cílů nelze dosáhnout zároveň, při posunu jednoho z vrcholů dochází k posunu vrcholů ostatních. V rámci stabilizační funkce fiskální politiky využívá vláda vhodné fiskální nástroje k nalezení efektivní kombinace těchto cílů.

Obrázek č. 1 – Magický čtyřúhelník

Zdroj: Hamerlíková (2017), vlastní zpracování

Podle časového hlediska přijetí rozhodnutí, resp. opatření jednorázové či dlouhodobé, jsou rozeznávány 2 typy nástrojů fiskální politiky:

- a) záměrná opatření (diskrétní),
- b) vestavěné stabilizátory (automatické).

Záměrná opatření vyžadují jednorázové rozhodnutí státu, resp. vlády, zejména ve věci změn daňových sazeb, změn ve struktuře výdajů státního rozpočtu a změn jednotlivých položek rozpočtových výdajů. Záměrná opatření reagují na aktuální situaci na trhu (Brčák a kol., 2014).

Vestavěné stabilizátory nevyžadují žádné rozhodnutí státu, resp. vlády, po jejich zavedení. Po svém nastavení tento druh opatření funguje automaticky. Vestavěné stabilizátory jsou nastaveny do ekonomiky dlouhodobě za účelem minimalizace výkyvů

hospodářského cyklu. Jedná se například o progresivní zdanění či podporu v nezaměstnanosti (Brčák a kol., 2014).

Fiskální politiku, jak uvádí například Brčák a kol. (2014), je možné dělit dle cílů hospodářské politiky na:

a) Expanzivní fiskální politiku

- při níž v recesi vláda zvyšuje veřejné výdaje, resp. snižuje daně, aby zajistila zvýšení tempa růstu a snížení nezaměstnanosti,
- veřejné výdaje > daňové příjmy -> DEFICIT státního rozpočtu.

b) Restriktivní fiskální politiku

- při níž vláda zvyšuje daně, resp. snižuje veřejné výdaje, aby nedocházelo k přehřátí ekonomiky,
- veřejné výdaje < daňové příjmy -> PŘEBYTEK státního rozpočtu.

Podle Dvořáka (2008) rozpočtový deficit nemusí být způsoben pouze fiskální expanzí, na vině může být i působení dalších vnějších faktorů, resp. výdajových šoků spojených např. s válkou, živelnými katastrofami, ropnými a energetickými krizemi, pandemií apod. Toto tvrzení lze potvrdit současným stavem světových ekonomik, kdy Česká republika není výjimkou. Dopady pandemie COVID-19⁶ spolu s válečným konfliktem na Ukrajině a energetickou krizí dost významně negativně ovlivňuje deficit státního rozpočtu.

3.1.3 Účinnost fiskální politiky a její bariéry

Zásahy státu do ekonomiky země mají stabilizovat její makroekonomickou situaci, avšak tyto zásahy mohou přinést i negativní důsledky a problémy související s realizací fiskální politiky. V rámci běžné ekonomické teorie se mezi bariéry účinnosti fiskální ekonomiky řadí časové zpoždění a vytěšňovací efekt či veřejný dluh. Při pohledu na bariéry účinnosti fiskální ekonomiky z pohledu její stabilizační funkce je však zároveň nutné brát v úvahu jako bariéry fiskální politiky politické faktory a očekávání ekonomických subjektů na trhu.

⁶ blíže specifikováno v podkapitole 3.5.2.

Bariéry účinnosti fiskální ekonomiky, jak uvádí autoři Brčák a kol. (2014) či Hedíja (2014):

- Vytěšňovací efekt – vzniká při podpoře růstu nominálního produktu v důsledku expanzivní fiskální ekonomiky. S růstem produktu dochází k růstu poptávky po penězích, a tím ke zvyšování úrokových sazeb. Vyšší úrokové sazby vedou k poklesu některých výdajů, a to zejména soukromých investic a spotřebních výdajů. Dochází tedy k tomu, že vládní výdaje v důsledku zvýšení úrokových sazeb vytěšňují soukromé investice a zároveň dochází ke snížení poptávky po produktu.
- Časové zpoždění – vzniká za situace, kdy opatření vydaná vládou jsou vydávána ex-post. Potřebné změny např. ve snížení daňových sazeb potřebné v době recese se v důsledku legislativně zdlouhavého procesu (časového zpoždění) projeví až v době růstu ekonomiky. Tato situace vede k růstu poptávky, a tím cenové hladiny, čímž dojde k inflaci. Reprezentativním příkladem v České republice je opatření vlády, v důsledku hospodářské krize v roce 2008, jímž mělo být zavedení tzv. šrotovného⁷. Zákon byl schválen, avšak k jeho čerpání nikdy nedošlo.
- Politické faktory – mohou způsobit cyklické výkyvy ekonomiky. Využívání nástrojů fiskální politiky je plně v kompetenci vlády, která je může využívat jako prostředek v rámci politických bojů a maximalizaci užitku ve vlastní prospěch, resp. ke znovuzvolení. „*Nepopulární opatření proto činí po volbách s cílem nastavit hospodářský cyklus tak, aby před volbami bylo dosahováno rostoucí fáze cyklu.*“ (Hedíja, 2014, str. 5).
- Očekávání ekonomických subjektů – může ovlivnit chování a rozhodování domácností a podniků. Touto problematikou se zabýval ekonom Robert Emerson Lukas, který svou teorii staví na konceptu racionálního očekávání v návaznosti na očekávání dle dostupných informací a zkušeností v minulosti. Jeho teorie říká, že chování v minulosti může ovlivnit chování, resp. očekávání, v budoucnu. Účinky nástrojů fiskální politiky se tak v jeho důsledku mohou zesilovat nebo naopak utlumovat oproti očekávání vlády.

⁷ Příspěvek na nákup nového automobilu při dodržení likvidace automobilu starého, oboje dle zákonem daných podmínek.

3.2 Makroekonomické ukazatele

Pro měření úspěšnosti naplňování makroekonomických cílů ekonomik jsou využívány makroekonomické ukazatele. Tyto ukazatele vypovídají o celkovém přehledu stavu reálné ekonomiky daného státu a zároveň jsou srovnávány s ekonomikami jiných států.

Pro účely této práce budou zejména využity tyto makroekonomické ukazatele reálné ekonomiky:

- Hrubý domácí produkt (dále také „HDP“) – je nejdůležitějším ukazatelem ekonomické vyspělosti státu a měřítkem jeho výkonnosti, „vyjadřuje *hodnotu finální produkce vytvořené za určité období výrobními faktory, které působily na území státu.*“ (Brčák a kol., 2014, str. 14). „*HDP odpovídá sumě celkové hodnoty produkce všech spotřebních a investičních statků, vládních nákupů a čistých vývozu do ostatních zemí.*“ (Samuelson, 2007, str. 424).

HDP lze vyjádřit vzorcem:

$$\text{HDP} = C + I + G + X, \text{ kdy} \tag{1}$$

C ... Spotřeba

I ... Investice

G ... Vládní výdaje

X ... Čistý vývoz (EXPORT – IMPORT)

(Samuelson, 2007)

- Míra inflace – vyjadřuje míru znehodnocení měny za vymezené časové období, resp. vyjadřuje růst cenové hladiny. Míra inflace je měřena pomocí přírůstkem indexu spotřebitelských cen. Cenový index představuje měřítko průměrné úrovně cen (ČSÚ, 2022).

Míru inflace lze vyjádřit vzorcem:

$$t = \frac{\text{cenová hladina v roce } (t) - \text{cenová hladina v roce } (t - 1)}{\text{cenová hladina v roce } (t - 1)} \times 100 \tag{2}$$

(Samuelson, 2007)

- Míra nezaměstnanosti – „vyjadřuje **procentuální podíl nezaměstnaných na ekonomicky aktivním obyvatelstvu**, ...“ (Brčák, 2014, str. 23). Do ekonomicky aktivního obyvatelstva je dle ČSÚ řazeno obyvatelstvo ve věku 15–64 let (Brčák, 2014).

Jak uvádí Samuelson (2007), nezaměstnanost je možné dělit na frikční, strukturální a cyklickou dále pak na nezaměstnanost dobrovolnou a nedobrovolnou. Dobrovolnou nezaměstnanost je možné chápat jako neochotu obyvatel pracovat vůbec anebo neochotu pracovat za určitou mzdu. Do dobrovolné nezaměstnanosti se se řadí nezaměstnanost frikční. Nedobrovolnou nezaměstnanost je možné definovat jako důsledek nedostatku pracovních míst na trhu, a tedy možnost zaměstnavatelů zpřísnění kritérií při výběru zaměstnance. Může se jednat o nedostatečnou nabídku v určitém oboru nebo regionu. Frikční nezaměstnanost představuje přirozenou nezaměstnanost, která vzniká při přechodu osob na pracovním trhu, ať už z důvodu nových absolventů na trhu práce, stěhování, přechodu mezi zaměstnáními apod. Strukturální nezaměstnanost představuje nezaměstnanost v určitém odvětví či regionu. V České republice je možné strukturální nezaměstnanost pozorovat v Moravskoslezském kraji, kde v minulých letech došlo k výraznému uzavírání černouhelných dolů. Cyklická nezaměstnanost vzniká při poklesu poptávky po pracovní síle. Jako příklad cyklické nezaměstnanosti je možné uvést sezónní práce. V létě je vyšší poptávka po pracovní síle např. v zemědělství, v zimě naopak po zaměstnancích v horských střediscích.

Dále budou využity fiskální makroekonomické ukazatele, a to:

- saldo státního rozpočtu – vyjadřuje výsledek hospodaření vlády za rozpočtový rok,
- státní dluh – „je tvořen souhrnem státních finančních pasiv (závazky státu vzniklé ze státem přijatých zahraničních půjček, úvěrů od bank a z vydaných státních dluhopisů a jiné závazky státu).“ (ČSÚ, 26. 8. 2022).

V tabulce č. 1 jsou uvedeny hodnoty vybraných ukazatelů v letech 2000–2021, které budou podrobeny bližšímu zkoumání v kapitole 4.

Tabulka č. 1 – Vybrané makroekonomické ukazatele v ČR v letech 2000–2021

	HDP (v mil. Kč)	HDP (v %)	Obecná míra nezaměstnanosti (v %)	Míra inflace (v %)	Saldo státního rozpočtu (v mil. Kč)	Státní dluh (v mil. Kč)
2000	2 386 289	4,0	8,8	3,9	-46 061	289 324
2001	2 579 126	3,0	8,1	4,7	-67 705	345 045
2002	2 690 982	1,6	7,3	1,8	-45 716	395 898
2003	2 823 452	3,6	7,8	0,1	-109 053	493 185
2004	3 079 207	4,8	8,3	2,8	-93 684	592 900
2005	3 285 601	6,6	7,9	1,9	-56 338	691 176
2006	3 530 881	6,8	7,1	2,5	-97 580	802 493
2007	3 859 533	5,6	5,3	2,8	-66 392	892 300
2008	4 042 860	2,7	4,4	6,3	-20 003	999 810
2009	3 954 320	-4,7	6,7	1,0	-192 394	1 178 240
2010	3 992 870	2,4	7,3	1,5	-156 416	1 344 060
2011	4 062 323	1,8	6,7	1,9	-142 771	1 499 374
2012	4 088 912	-0,8	7,0	3,3	-101 000	1 667 633
2013	4 142 811	0,0	7,0	1,4	-81 264	1 683 338
2014	4 345 766	2,3	6,1	0,4	-77 782	1 663 663
2015	4 625 378	5,4	5,0	0,3	-62 804	1 672 977
2016	4 796 873	2,5	4,0	0,7	61 774	1 613 374
2017	5 110 743	5,2	2,9	2,5	-6 151	1 624 716
2018	5 410 761	3,2	2,2	2,1	2 944	1 622 004
2019	5 791 498	3,0	2,0	2,8	-28 515	1 640 185
2020	5 709 131	-5,5	2,6	3,2	-367 400	2 049 731
2021	6 108 428	3,5	2,8	3,8	-419 700	2 465 728

Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

3.3 Veřejné finance a rozpočtová soustava

Veřejné finance jsou součástí fiskálního systému. Představují finanční transfery mezi státem a ekonomickými subjekty působícími na trhu přispívající k tlumení tržního selhání hospodářského cyklu. Zásahy státu do ekonomiky, prostřednictvím veřejných financí, tak mají maximalizovat společenský blahobyt, jak uvádí Hamerníková (2017), Hejduková (2015) či Dvořák (2008). Veřejné finance fungují na principu nenávratnosti, neekvivalence a nedobrovolnosti a naplňují funkce alokační, stabilizační a redistribuční. Mezi podstatné aspekty veřejných financí se dále řadí: „*rozhodování na základě veřejné volby, podstatná role veřejného sektoru, veřejný zájem, uspokojování potřeb veřejnosti, (...)*“ (Hejduková, 2015, str. 8). Teorie veřejné volby⁸ však chápe veřejné finance jako jeden z důvodů vládního či politického selhání. „*Nepopírá existenci tržních selhání. Zdůrazňuje však, že vládní zásahy nemusí být optimálním řešením tohoto problému.*“ (Dvořák, 2008, str. 15). Teorie vládních selhání pak říká, že: „*Selhává nejen trh, ale i stát a jeho instituce*“ (Dvořák, 2008, str. 11). Jako nejčastější příčiny selhávání státu uvádí Hamerlíková (2017) obtížný odhad dopadů opatření vlády, časové zpoždění či omezenou možnost kontroly zásahů státu do ekonomiky. S veřejnými financemi hospodaří veřejný sektor na základě rozpočtové soustavy veřejných rozpočtů. Hospodaření s veřejnými financemi představuje státní rozpočet.

Rozpočtová soustava znázorňuje soustavu veřejných rozpočtů a mimorozpočtových fondů, ale také orgánů a institucí, které se starají o tvorbu, rozdělení, využití veřejných financí a kontrolu jejich čerpání. Základem rozpočtové soustavy jako soustavy veřejných rozpočtů je státní rozpočet (Hejduková, 2015).

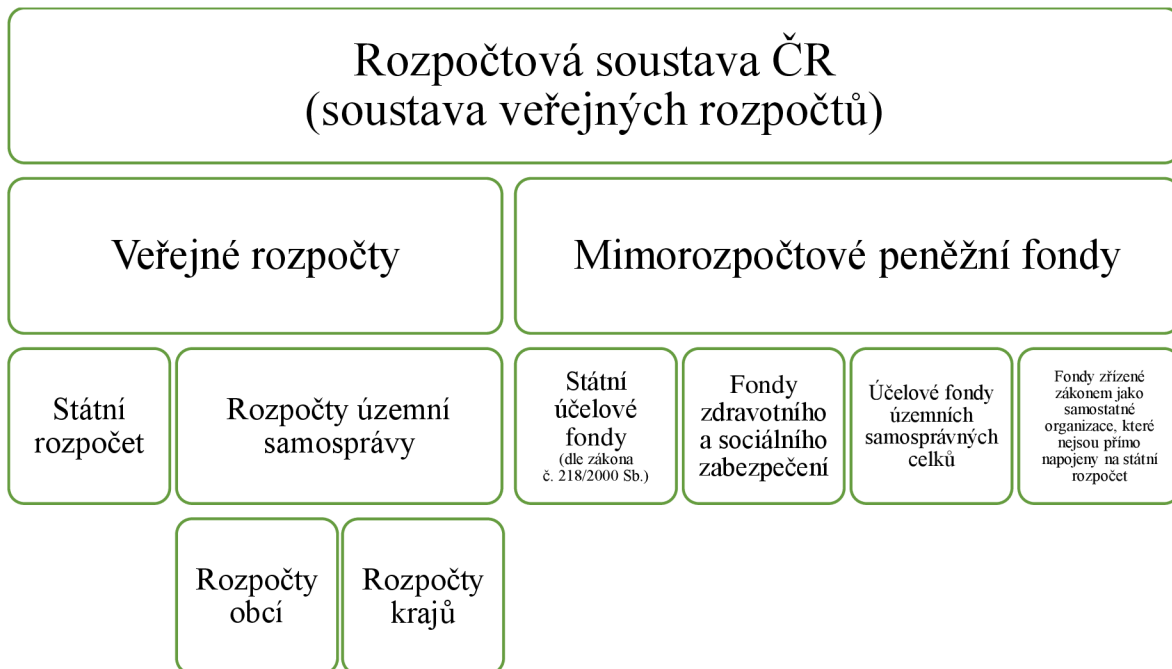
Na rozpočtovou soustavu lze rovněž pohlížet odděleně ve 2 základních pojetích, a to jako na:

- soustavu veřejných rozpočtů a
- soustavu orgánů a institucí zajišťujících chod veřejných financí.

⁸ Pozitivní ekonomie je ekonomický směr, který přijímá ekonomickou realitu takovou, jaká je. Popisuje ji a hledá v ní zákonitosti fungování. Na rozdíl od normativní ekonomie popisuje fakta a skutečný stav, kdy říká, jak ekonomie funguje, ne jak by fungovat měla.

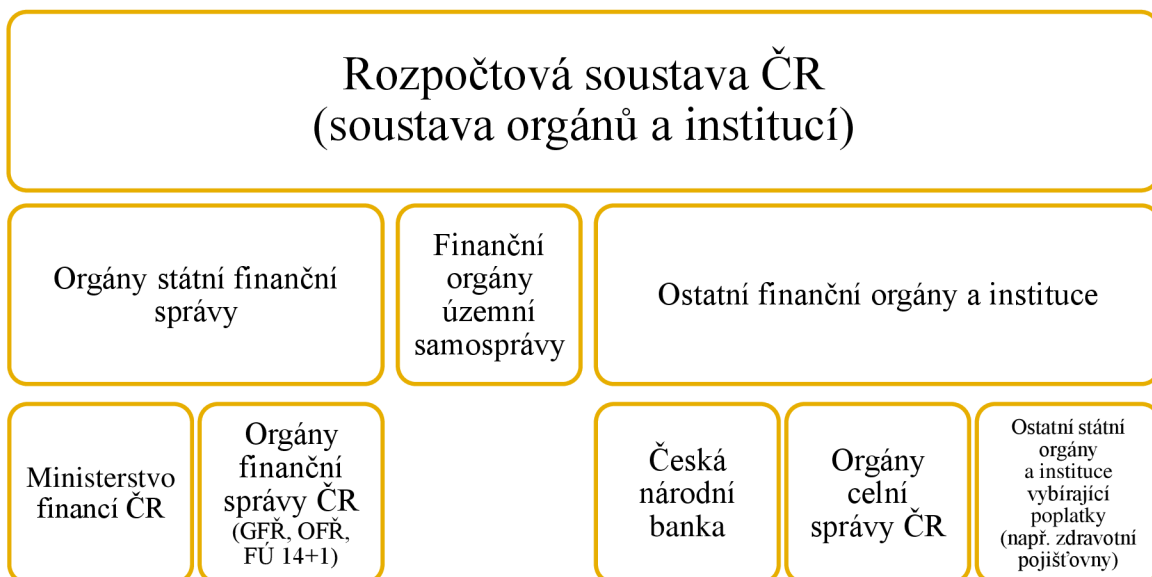
Uvedené rozpočtové soustavy jsou graficky znázorněny v následujících obrázcích č. 2 a č. 3.

Obrázek č. 2 – Rozpočtová soustava ČR – soustava veřejných rozpočtů

Zdroj: Hejduková (2015), vlastní zpracování

Obrázek č. 3 – Rozpočtová soustava ČR – soustava orgánů a institucí

Zdroj: Hejduková (2015), vlastní zpracování

3.3.1 Státní rozpočet

Státní rozpočet je významným nástrojem fiskální politiky státu, pomocí něhož ovlivňuje hospodářské tempo růstu či rozvoj určitých odvětví trhu. Hamerlíková (2017) dělí státní rozpočet dle různých hledisek. Dle hlediska časového je státní rozpočet chápán jako finanční plán vlády a jejího hospodaření, z hlediska finančního je brán jako centralizovaný peněžní fond, z hlediska věcného a procesního jako obousměrný tok finančních prostředků a hlediska právního jako právní norma, resp. zákon.

Dle pohledu Dvořáka (2008) lze definovat státní rozpočet takto: *„Z hlediska celku se státní rozpočet jeví jako nutný fenomén, směřující k obecnému blahu, jehož sumární saldo je přesně spočítané. Z hlediska jednotlivce se jeví (přestože zde nelze předem racionálně kalkulovat, zda více získám či zaplatím) jako „loterie“ a vynucenou (tedy nedobrovolnou) účastí, ve které neznáme přesně ani výši vkladu, ani výši výhry. Ten, kdo má pocit, že získává, má logicky pocit tendenci vidět státní rozpočet z jeho příjemnější (výdajové) stránky. Ten, kdo se domnívá, že v této „hře“ ztrácí, z té méně příjemné – příjmové (daňové).“* (Dvořák, 2008, str. 6–7).

Státní rozpočet je sestavován na rozpočtové období, kterým je v České republice kalendářní rok. Návrh státního rozpočtu sestavuje Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s dalšími orgány veřejné správy. Státní rozpočet schvaluje Poslanecká sněmovna České republiky na návrh vlády a je přijímán ve formě zákona. Rozpočtové hospodaření státního rozpočtu upravuje zákon o státním rozpočtu pro daný rozpočtový rok a proces hospodaření se státním rozpočtem upravuje *„Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů“*. Peněžní prostředky státního rozpočtu spravuje Česká národní banka, která vede souhrnný účet běžného hospodaření státní pokladny pro Ministerstvo financí České republiky (Hejduková, 2015).

3.3.1.1 Nejvýznamnější příjmy státního rozpočtu

- Daňové příjmy,
 - přímé (např. daň z příjmů),
 - nepřímé (např. daň z přidané hodnoty),
 - odvody veřejného pojistného,
- příjmy z pronájmu a prodeje majetku, příjmy z přijatých úroků,
- přijaté transfery.

Nejvyšší podíl daňových příjmů na státním rozpočtu mají finanční prostředky z odvodu veřejného pojistného, které následuje daň z přidané hodnoty a daně z příjmů, jak uvádí Hejduková (2015) či Brčák a kol. (2014).

3.3.1.2 Nejvýznamnější výdaje státního rozpočtu

- Transferové platby (podpory, příspěvky domácnostem, subvence podnikům),
- vládní nákupy (běžné, investiční ve veřejném sektoru),
- úrok z veřejného dluhu.

Většina výdajů ze státního rozpočtu je tvořena tzv. mandatorními výdaji. Jedná se o povinné platby, které je stát povinen hradit ze zákona či na základě jiných závazků bez ohledu na výši příjmů státního rozpočtu (Brčák a kol., 2014).

3.3.1.3 Saldo státního rozpočtu

Představuje rozdíl mezi daňovými příjmy a veřejnými či vládními výdaji. Saldo státního rozpočtu je možné vyjádřit rovnicí č. 3:

$$\mathbf{BS = (TA + tY) - (TR + G)}, \text{ kdy:} \tag{3}$$

BS = saldo státního rozpočtu

TA = autonomní daně

tY = indukované daně (t = sazba daně; Y = reálný produkt ekonomiky)

TR = transferové platby

G = vládní výdaje na nákup statků a služeb

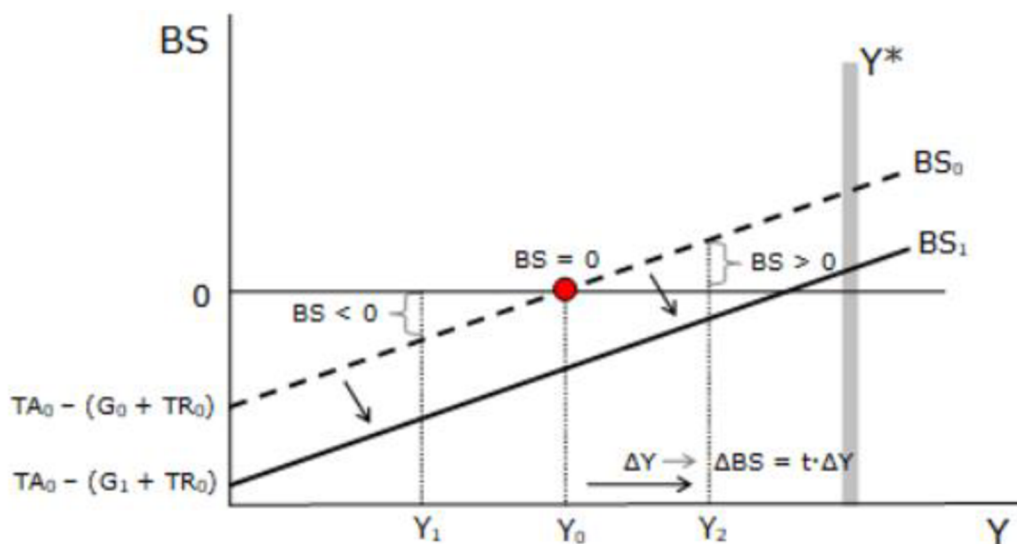
(Finance v praxi, 29. 9. 2022)

V případě, že jsou:

- veřejné výdaje > daňové příjmy -> DEFICIT státního rozpočtu,
- veřejné výdaje = daňové příjmy -> Státní rozpočet je VYROVNANÝ,
- veřejné výdaje < daňové příjmy -> PŘEBYTEK státního rozpočtu.

Hromaděním a narůstáním rozpočtových deficitů⁹ v jednotlivých obdobích vzniká vládní dluh¹⁰, a tím dochází k dlouhodobé nerovnováze fiskální politiky.

Obrázek č. 4 – Saldo státního rozpočtu

Zdroj: Finance v praxi (29. 9. 2022)

„Nachází-li se ekonomika na úrovni Y_0 je státní rozpočet vyrovnaný, na úrovni produktu Y_1 je rozpočet deficitní a na úrovni Y_2 je přebytkový.“ (Finance v praxi, 29. 9. 2022).

3.3.2 Veřejné příjmy a výdaje

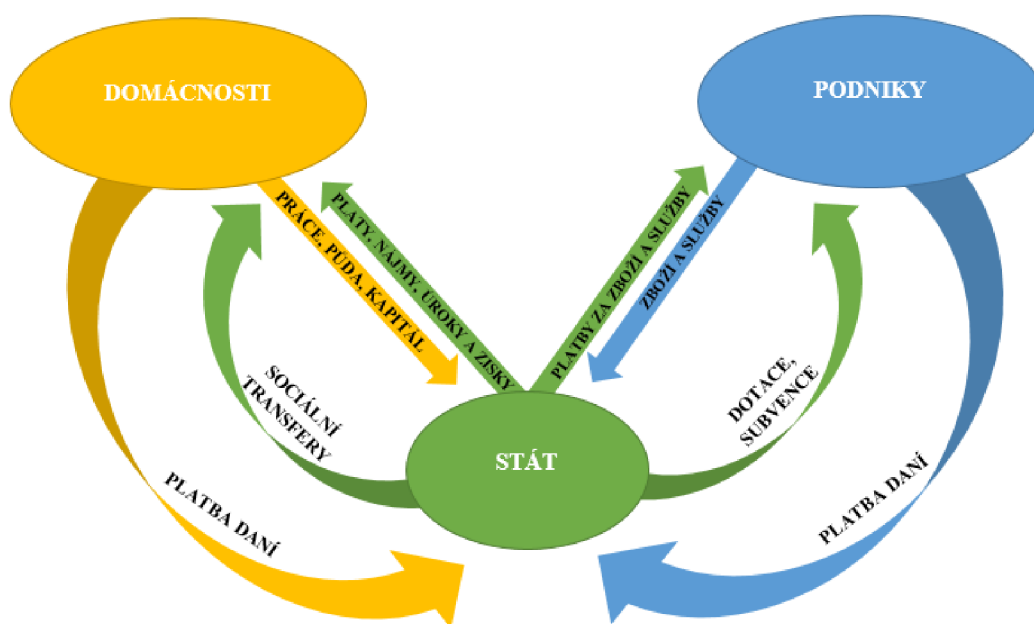
„Základní funkcí příjmů veřejných financí je zabezpečení dostatečného množství finančních prostředků na krytí veřejných výdajů.“ (Hejduková, 2015, str. 59). Potřeba veřejných financí má širokou škálu opodstatnění, jak uvádí Hamerlíková (2017). Vláda má za úkol zajistit finanční prostředky pro účely poskytování veřejných služeb občanům např. v oblasti bezpečnosti, zdravotnictví, školství, sociální péče, dopravy apod. Zároveň se vláda veřejnými financemi snaží omezit negativní externality spojené se zdraví škodlivými výrobky či ochraňovat životní prostředí apod.

⁹ Rozpočtový deficit představuje záporné saldo státního rozpočtu v rozpočtovém období, tedy veřejné příjmy jsou menší než veřejné výdaje.

¹⁰ Vládní dluh představuje souhrn státního dluhu, dluhu vlády a dluhu veřejných subjektů a institucí.

V obrázku č. 5 jsou zaznamenány toky finančních prostředků mezi státem a domácnostmi a zároveň státem a podniky. Toto schéma vychází z jednoduchého modelu třísektorové ekonomiky, kde pro účely této práce není znázorněn vztah mezi domácnostmi a podniky.

Obrázek č. 5 – Role státu ve veřejných financích

Zdroj: Hejduková (2015), vlastní zpracování

Stát vystupuje jak v roli „výběrce a shromažďovatele veřejných financí“, tak i v roli zaměstnavatele, nájemníka, věřitele, dlužníka či nákupčího statků a služeb. V následujících podkapitolách budou vztahy, resp. finanční toky, mezi státem a domácnostmi a státem a podniky podrobněji rozebrány.

3.3.2.1 Veřejné příjmy

Příjmy státu jsou založeny na principu nenávratnosti, neekvivalence a nedobrovolnosti. Jak uvádí Dvořák (2008):

- **Principem nenávratnosti** se dle obecné ekonomické teorie rozumí, že plátcí určitého povinného peněžního plnění nevzniká žádný právní nárok na jeho vrácení.

Stát si však vybrané peněžité plnění neoponechá, ale naopak jej využije k hrazení veřejných výdajů. V České republice v současnosti stát vynakládá více finančních prostředků na hrazení veřejných výdajů než za rozpočtový rok příjme.

- **Princip neekvivalence** znamená, že to, co plátce zaplatí na povinném peněžitém plnění vůči státu, nedostane vyrovnaným podílem zpět na veřejných službách, resp. veřejných výdajích. Tedy neplatí zde poměr, zaplatil jsem státu více než jiný občan, budu čerpat veřejné služby, resp. veřejné výdaje, o to více než on.
- **Princip nedobrovolnosti** při výběru povinných peněžitých plnění představují zákony. S ohledem na výše uvedené principy (nenávratnosti, neekvivalence) by občané pravděpodobně dobrovolně veřejné příjmy neodváděli, a tak by došlo k selhání hospodářské politiky státu.

Zdroji, od kterých uvedené příjmy plynou, jsou příjmy od obyvatelstva, příjmy z podnikání a příjmy ze zahraničí. Veřejnými příjmy se dle formy jejich výběru rozumí daně, cla, poplatky, odvody, a jiná peněžítá plnění, jak uvádí Hejduková (2015):

- Daně – mají rozhodující postavení v soustavě příjmů veřejných financí. Jedná se o příjem splňující podmínky nenávratnosti, neekvivalence a nedobrovolnosti. Výběr daní provádí u vybraných daní Finanční správa České republiky¹¹ a Celní správa České republiky¹².
- Cla – jsou poplatkem, vybíraným státem při přechodu zboží přes hranici státu. Stát je využívá jako ochranu vnitřního trhu před zbožím ze zahraničí, jako tzv. ochranný prostředek. V rámci EU jsou regulovány celním kodexem EU a řídí se společným celním sazebníkem EU. Výběr cel provádí Celní správa České republiky.
- Odvody veřejného pojistného – představují odvody na zdravotní pojištění, sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Svou charakteristikou

¹¹ Finanční správa České republiky je zřízena Zákonem č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹² Celní správa České republiky je zřízena Zákonem č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

odvody veřejného pojistného odpovídají daňovým příjmům, ačkoliv nejsou zařazeny do daňové zákonů a mají své vlastní právní předpisy.

- Poplatky – jedná se o platbu za činnost orgánu veřejné správy, resp. platbu za nějaké protiplnění od orgánu veřejné správy.
- Jiná peněžítá plnění – mohou jimi být „*příspěvky, dotace, půjčky či úvěry od rozličných veřejných i soukromých subjektů.*“ (Hejduková, 2015, str. 60).

3.3.2.2 Veřejné výdaje

Z hlediska makroekonomického pohledu lze veřejné výdaje rozdělit na:

- vládní výdaje na nákup zboží a služeb,
- transferové výdaje.

„Vládní výdaje na nákup zboží a služeb pokrývají základní funkce státu na všech úrovních (na úrovni centrální i na úrovni území samosprávy).“ (Hejduková, 2015, str. 63).

Prostřednictvím těchto výdajů je financován veřejný sektor a poskytované služby občanům jako je například zdravotnictví, školství, kultura, obrana či bezpečnost.

Transferové výdaje poskytuje stát z veřejných rozpočtů domácnostem a podnikům. Domácnosti získávají transferové platby ve formě sociálních dávek, stipendií a dalších možných druhů podpor. Podnikům jsou vypláceny především ve formě dotací na veřejně prospěšné účely.

3.4 Daňové příjmy a clo

3.4.1 Daně

„Daň je definována jako povinná, nenávratná, zákonem určená platba do veřejného rozpočtu. Je to platba neúčelová a neekvivalentní. Daň se pravidelně opakuje v časových intervalech“ (...) „nebo je nepravidelná a platí se za určitých okolností“ (Kubátová, 2006, str.16). Daňová soustava České republiky je tvořena daní z příjmů fyzických osob (dále také „DPFO“), daní z příjmů právnických osob (dále také „DPPO“), daní z nemovitých věcí, daní z hazardních her¹³, daní silniční, daní z přidané hodnoty (dále také „DPH“), spotřebními daněmi a daněmi ekologickými. Do roku 2013 se do daňové soustavy řadila také daň dědická a darovací, které jsou od roku 2014 od daňové povinnosti osvobozeny. V září 2020 rovněž došlo ke zrušení daně z nabytí nemovitých věcí, která v listopadu 2016 nahradila daň z převodu nemovitostí. Jak uvádí Hamerlíková (2017) o tom kam plynou výnosy z jednotlivých daní rozhoduje rozpočtová soustava daní, která se řídí *Zákonem č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní)* a od roku 2015 dále pak *Zákonem č. 391/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění pozdějších předpisů*, jež upravuje rozpočtové určení DPH, daní spotřebních, daní z příjmů, daně z nemovitých věcí a daně silniční. Základním úkolem daní je zajištění veřejných financí k zajištění veřejného zájmů a služeb občanům, financování státní aparátu a financování nerovností rozdílů ve společnosti. Podle Samuelsona (2010) je však třeba si uvědomit, že progresivní zdanění neznamená vždy efektivní výběr daně a může dojít ke ztrátě důvěry ve státní aparát, jeho nastavení a demotivaci obyvatel daně odvádět. Vysokopříjmoví obyvatelé odvádějí více než ti nízkopříjmoví. Zároveň však pevně daná výše daně znevýhodňuje nízkopříjmové obyvatele, kteří platí vyšší podíl ze svých příjmů. V případě, že dochází ke zvyšování daňové zátěže, občané se ptají, kam a jak finance plynou, a ne vždy nově nabyté finance do veřejných rozpočtů kopírují vyrovnávání nerovnosti příjmů ve společnosti. Dle Singha (2012) však v důsledku nadměrné regulace a daňového zatížení může docházet k demotivaci občanů

¹³ Od roku 2016 nahradila odvod z loterií dle Zákona č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách.

pracovat, tedy snižovat jejich ekonomickou aktivitu, či podpořit vznik tzv. šedé ekonomiky¹⁴.

Podle autorek Kubátové (2006) a Hejdukové (2015) je možné daně klasifikovat z různých hledisek:

- **podle dopadu** na důchod:
 - daně přímé,
 - daně nepřímé;
- **podle objektu**, na něž jsou uloženy:
 - z důchodů,
 - ze spotřeby,
 - z majetku;
- **podle stupně progresse**:
 - proporcionální,
 - progresivní,
 - regresivní;
- **podle rozpočtového určení**:
 - daně svěřené,
 - daně sdílené;
- dále lze daně dělit **podle veličiny** (kapitálové, běžné); **podle adresnosti** (osobní, in rem¹⁵), **podle trhů** apod.

V praktické části této práce budou sledovány zejména dále uvedené druhy daňových příjmů.

3.4.1.1 Daně z příjmů

Řídí se *Zákonem č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů* (dále také „zákon o DP“). Obecně lze daně z příjmů popsat jako daně důchodové, resp. daně placené jednotlivci nebo právnickými subjekty z jejich důchodů (Kubátová, 2006).

¹⁴ Šedá ekonomika zahrnuje činnosti, které mohou být provozovány legálně, avšak dochází např. obcházení norem či vyhýbání se placení daní a dalších poplatků.

¹⁵ na věc

- Daň z příjmů fyzických osob

Poplatníky DPFO jsou fyzické osoby daňoví rezidenti¹⁶ a daňoví nerezidenti¹⁷, u kterých jsou sledovány příjmy za kalendářní rok, jež je u DPFO zdaňovacím obdobím.

I. Předmětem daně jsou:

- příjmy ze závislé činnosti (dle § 6 zákona o DP),
- příjmy ze samostatné činnosti (dle § 7 zákona o DP),
- příjmy z kapitálového majetku (dle § 8 zákona o DP),
- příjmy z nájmu (dle § 9 zákona o DP),
- ostatní příjmy (dle § 10 zákona o DP).

II. Sazba daně dle § 16 odst. 1 zákona o DP:

- základní sazba daně činí 15 %,
- zvýšená daňová sazba 23 % pro osoby jejichž daňový základ činí 48násobek průměrné mzdy (platí od 1. 1. 2021, kdy nahradila tzv. solidární daň¹⁸ platnou od roku 2013).

III. Výpočet daně:

$$\text{Základ daně} = (\text{součet dílčích základů daně} \\ - \text{nezdanitelné části základu daně}^{19} \text{ a odčitatelné položky}^{20}) \\ (4)$$

(Zákon o DP, § 16 odst. 2)

¹⁶ Osoby, které mají na území České republiky bydliště či se na území České republiky zdržují, alespoň 183 dní. Jejich daňová povinnost plyne ze zdrojů jak na území České republiky, tak i ze zahraničí.

¹⁷ Osoby, které nemají na území České republiky bydliště a na základě mezinárodních smluv mají daňovou povinnost na příjmy plynoucí ze zdrojů na území České republiky.

¹⁸ Solidární daň ve výši 7 % byla reakcí na hospodářskou krizi z roku 2008, kdy k základní daňové sazbě 15 % byla povinná pro osoby, jejichž daňový základ činil 48násobek průměrné mzdy.

¹⁹ Dle § 15 zákona o DP – např. bezúplatné plnění krajům, obcím, školským zařízením, úroky z hypoték, životní pojištění či penzijní spoření apod.

²⁰ Dle § 34 zákona o DP

Výpočet dílčích základů daně se dle jednotlivých § zákona o DP liší. Dílčím základem daně jsou dle:

- § 6 zákona o DP příjmy,

Dílčí základ daně podle § 6 zákona o DP se v průběhu let měnil. Mezi lety 2008–2020 dle § 6 odst. 12 zákona o DP byla zavedena tzv. SUPER HRUBÁ MZDA, kdy základ daně tvořil příjmy navýšené o zákonné pojistné²¹.

- § 7 zákona o DP příjmy – výdaje,
- § 8 zákona o DP příjmy,
- § 9 zákona o DP příjmy – výdaje,
- § 10 zákona o DP příjmy – výdaje.

Pro výpočet daně z příjmů fyzických osob dle § 16 zákona o DP lze vycházet z rovnice:

$$DPFO = \text{Základ daně}^{22} \times \text{sazba daně} - \text{slevy na dani}^{23} \quad (5)$$

(Zákon o DP, § 16 odst. 2)

Jak uvádí MPO (2022), od 1. 1. 2021 byl zaveden institut paušální daně a paušálního režimu. Tento režim je dobrovolný a využitelný pro OSVČ (dle § 7, zákona o DP), kteří splní zákonné podmínky a nepřekročí roční příjem z podnikání ve výši 1 000 000 Kč. Paušální zálohy zahrnují minimální platbu pro sociální a zdravotní pojištění zvýšenou o 15 % a platbu za daň z příjmů. Pro rok 2021 byla stanovena platba paušální zálohy ve výši 5 469 Kč za měsíc. Tento institut snižuje administrativní zátěž pro podnikatele, kdy nemusí podávat přiznání k dani z příjmů fyzických osob a zároveň přehledy na sociální a zdravotní pojištění.

²¹ Hrubá mzda navýšena o zákonné pojistné zaměstnavatele (hrubá mzda x 1,34), tedy náklady zaměstnavatele na jeho zaměstnance.

²² Zaokrouhlený na celé stokoruny dolů.

²³ Dle § 35ba zákona o DP - např. sleva na poplatníka, sleva na manžela/manželku, slevy na invaliditu.

- Daň z příjmů právnických osob

Poplatníky DPPO jsou právnické osoby daňový rezidenti²⁴ a daňový nerezidenti²⁵. Podle zákona o DP jsou dále poplatníky daně organizační složky státu, podílové a svěřenské fondy a další subjekty dle § 17. Zdaňovacím obdobím DPPO jsou dle § 21a zákona o DP příjmy za kalendářní nebo hospodářský rok, účetní období za podmínek zákona o DP, období od rozhodného dne fúze, rozdělení obchodní korporace či převodu mění člena právnické osoby dle podmínek zákona o DP.

I. Předmětem daně:

- jsou dle § 18 zákona o DP příjmy z veškeré činnosti a z nakládání s veškerým majetkem, pokud není zákonem stanoveno jinak,
- nejsou příjmy uvedené v § 18 odst. 2 zákona o DP,
- nejsou osvobozené příjmy dle § 19 a dle § 19b zákona o DP.

II. Sazba daně:

- základní sazba daně 19 %,
- výjimky stanovené dle § 21 odst. 2)²⁶ a dle odst. 3)²⁷ zákona o DP.

Sazby daně z příjmů právnických osob prošly během let výraznými změnami. V tabulce č. 2 jsou zaznamenány sazby daně příjmů v letech 2000–2022, které budou sledovány v praktické části této práce.

²⁴ Subjekty, které mají sídlo nebo místo skutečného vedení na území České republiky. Jejich daňová povinnost plyne z příjmů jak na území České republiky, tak i ze zahraničí.

²⁵ Subjekty, které nemají sídlo na území České republiky nebo na základě mezinárodních smluv. Jejich daňová povinnost plyne z příjmů na území České republiky.

²⁶ Základní investiční fond – sazba daně 5 %

²⁷ Např. penzijní společnosti – sazba daně 0 %

Tabulka č. 2 – Vývoj sazeb DPPO v letech 2000–2022

V letech	2000 - 2003	2004	2005	2006 - 2007	2008	2009	2010 - 2022
Sazba DPPO (v %)	31	28	26	24	21	20	19

Zdroj: Hejduková (2015), vlastní zpracování

III. Výpočet daně:

$$\begin{aligned}
 DPPO = & \\
 & (\text{Základ daně}^{28} - \text{položky snižující základ daně a odčitatelné položky}^{29}) \\
 & \times \text{sazba daně} - \text{sleva na dani}^{30} \\
 & \qquad \qquad \qquad (6) \\
 & \qquad \qquad \qquad (\text{Zákon o DP, § 21})
 \end{aligned}$$

Základem daně dle § 23 odst. 1) zákona o DP „je rozdíl, o který příjmy, s výjimkou příjmů, které nejsou předmětem daně, a příjmů osvobozených od daně, převyšují výdaje (náklady), a to při respektování jejich věcné a časové souvislosti v daném zdaňovacím období“. Dle § 23 odst. 2) zákona o DP se pro zjištění základu daně vychází z výsledku hospodaření dle platných účetních standardů nebo z rozdílu mezi příjmy a výdaji u poplatníků, jež vedou jednoduché účetnictví nebo nevedou účetnictví vůbec.

3.4.1.2 Daň z přidané hodnoty

Řídí se *Zákonem č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů*. DPH je univerzální nepřímá daň, prostřednictvím níž se daní veškeré služby a produkty. „Princip daně z přidané hodnoty spočívá v tom, že se zdaňuje nově vytvořená hodnota na každém stupni zhodnocení nebo distribuce produktu nebo služby. Plátce DPH

²⁸ Zaokrouhlený na celé stokoruny dolů.

²⁹ Dle § 34 zákona o DP – např. odpočet na vědu a výzkum nebo na podporu odborného vzdělávání.

³⁰ Dle § 35 zákona o DP – např. za zaměstnance se zdravotním postižením.

odvádí daň z té části výrobku nebo služby, kterou sám přidal. Odvedená daň se mu vrací v tržbách za prodané zboží a služby, z tohoto důvodu DPH působí na podnikatelské subjekty neutrálně.“ (Hejduková, 2015, str. 125). Plátcem daně je zjednodušeně ekonomický subjekt čili obchodník a poplatníkem konečný spotřebitel. Plátcem DPH se dle § 6 zákona o DPH stává ekonomický subjekt, pokud jeho obrat za posledních 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců překročí 1 000 000 Kč. Plátcem DPH se ekonomický subjekt rovněž může stát dobrovolně. Zdaňovacím obdobím je zpravidla kalendářní měsíc (Zákon o DPH, § 99).

I. Předmětem daně:

- je dle § 2 zákona o DPH:
 - *„dodání zboží, s místem plnění v tuzemsku,*
 - *poskytnutí služby za úplatu osobou povinnou k dani v rámci uskutečňování ekonomické činnosti, s místem plnění v tuzemsku,*
 - *pořízení zboží z jiného členského státu Evropské unie za úplatu,*
 - *dovoz zboží s místem plnění v tuzemsku.*“ (Hejduková, 2015, str. 126).

II. Sazba daně:

- základní sazba 21 %³¹,
- snížená sazba 15 %³²,
- druhá snížená sazba 10 %³³.

Jak uvádí Kubátová (2006), nemálo zemí využívá pouze jednu sazbu DPH, a ani Česká republika není výjimkou. Důvodů pro zavedení různých sazeb může být více. Může se jednat o praktické důvody, kdy se stát snaží prostřednictvím nižší daňové zátěže, alespoň částečně získat prostředky do veřejných rozpočtů od subjektů, u kterých je větší riziko daňových úniků. Podstatnějším důvodem je pak zvýhodnění některých produktů a služeb, zejména základní potřeby, ve snaze snížení dopadu na důchody konečných spotřebitelů, resp. domácností.

³¹ Základní sazbě podléhá většina zboží a služeb.

³² Snížené sazbě podléhají především potraviny, vybrané zdravotnické pomůcky či hromadná doprava apod.

³³ Druhé snížené sazbě podléhají např. knihy a tiskoviny, kojenecká výživa či pitná voda z vodovodu apod.

Sazby daně z přidané hodnoty prošly během let vývojem, jenž je uveden v tabulce č. 3. Pro účely této práce jsou uvedeny sazby DPH od roku 2000.

Tabulka č. 3 – Vývoj sazeb DPH v letech 2000–2022

V letech	2000 - 2004 (do 30. 4.)	2004 (od 1. 5.) - 2007	2008 - 2009	2010 - 2011	2012	2013 - 2014	2015 - 2022
Základní sazba DPH (v %)	22	19	19	20	20	21	21
Snížená sazba DPH (v %)	5	5	9	10	14	15	15
Druhá snížená sazba DPH (v %)	-	-	-	-	-	-	10

Zdroj: Hejduková (2015), vlastní zpracování

III. Výpočet daně:

$$DPH = \text{základ daně} \times \text{příslušná sazba DPH}$$

(7)

(Zákon o DPH, § 37)

Základem daně je dle § 36 zákona o DPH „vše, co za úplatu obdržel nebo má obdržet plátce za uskutečněné zdanitelné plnění od jiné osoby, a to bez daně.“ (Hejduková, 2015, str. 127). Jak dále Hejduková (2015) uvádí do základu daně se také zahrnují jiné daně, poplatky, dotace k ceně, spotřební daň a vedlejší výdaje.

3.4.2 Odvody veřejného pojistného

Řídí se *Zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.*

Hlavním úkolem pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti je zmírnění sociálních nerovností na trhu a zajištění tak sociální stability státu. Z takto hrazených odvodů jsou státem vypláceny zejména příspěvky jako je podpora

v nezaměstnanosti, náhrady ušlé mzdy za nemoc, ošetřovné, peněžitá pomoc v mateřství, invalidita, starobní důchod či sociální příspěvky při úmrtí manžela, manželky či rodiče dle zákonem daných podmínek (Hejduková, 2015).

3.4.3 Clo

Řídí se *Zákonem č. 13/1993 Sb., Celní zákon, ve znění pozdějších předpisů (ZRUŠEN 29. 7. 2016)* => *Zákon č. 242/2016 Sb., Celní zákon, ve znění pozdějších předpisů*. Clo představuje dávku vybíranou státem, resp. Celní správou ČR, v rámci přechodu zboží přes celní hranici ze zemí, které jsou mimo EU. Kontrola a výběr přísluší celní správě dle uvedeného zákona. Clo bylo do roku 2004 příjmem státního rozpočtu ve výši 100 %. Od roku 2004 je příjmem státního rozpočtu pouze 25 % z cla, kdy zbytek je odváděn EU (MF – Státní závěrečný účet 2004, 2006).

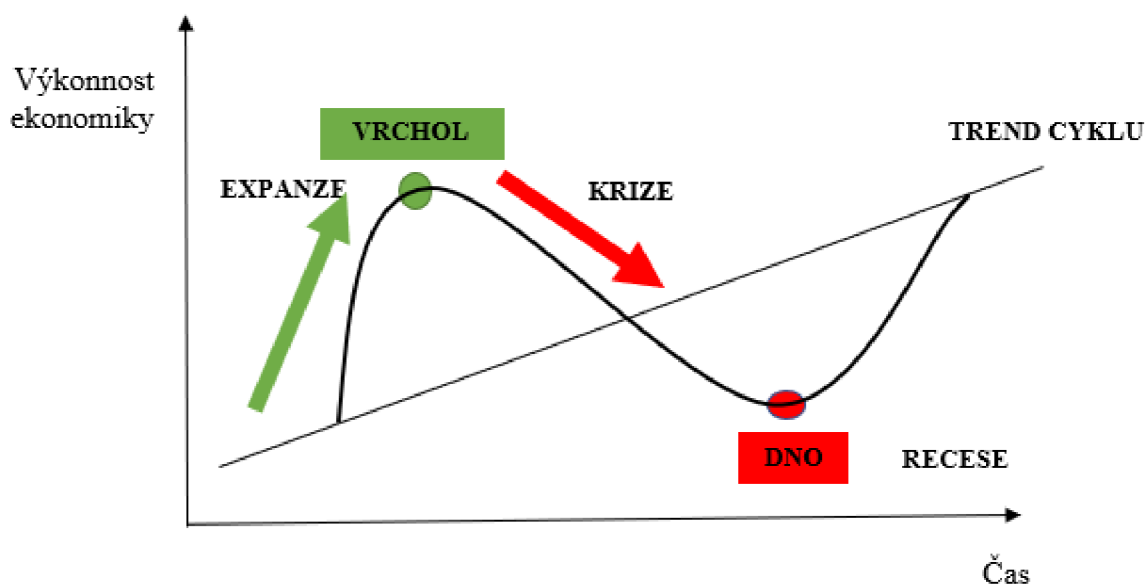
Clo je možná dělit z různých hledisek, jak uvádí např. Celní správa (2022):

- **dle pohybu zboží:**
 - vývozní – často uvaleno za fiskální účelem, např. strategické, komodity jako je ropa – není příliš běžné,
 - dovozní,
 - tranzitní – za průchod územím státu;
- **dle účelu:**
 - fiskální – původní účel použití cel, jež je příjmem státního rozpočtu,
 - ochranná – ochrana před konkurencí ze zahraničí,
 - odvetná – uvalena za obchodní politiku jiného státu,
 - vyrovnávací (kompenzační) – uvalena za účelem vyrovnat sníženou cenu dováženého zboží,
 - vyjednávací (obchodně-politická jednání);
- **dle obchodně politického:**
 - autonomní – nezávisle na mezinárodních smlouvách,
 - smluvní – na základě mezinárodních smluv;
- **dle výpočtu:**
 - specifická – stanovena pevnou částkou (za tunu či kus),
 - valorická – stanovena jak procentuální částka z hodnoty zboží,
 - diferencovaná – kombinace specifického a valorického výpočtu.

3.5 Poruchy finančního systému (krize)

Veřejné finance mají úzkou pro vazbu s přichozími finančními krizemi. Jak uvádí Dvořák (2008), příčiny a důsledky finančních krize i přes nedostatek hlubších teoretických analýz jsou ve velmi silném vztahu s problémy fiskální nerovnováhy. Uvádí, že jednou z příčin vzniku finančních krizí, vedoucí k fiskální nerovnováze je „*Fiskální nedisciplinovanost vlády*“ (Dvořák 2008, str. 167). Finanční krize následně způsobuje problémy systému veřejných financí a dochází k prohlubování dlouhodobé fiskální nerovnováhy. Dle názoru Dvořáka (2008), se příčiny ekonomických problémů nenacházejí v reálné ekonomice, nýbrž vznikají poruchami ve finančním systému.

Graf č. 1 – Hospodářský cyklus

Zdroj: Brčák a kol. (2014), vlastní zpracování

Poruchy finančního systému dle Dvořáka (2008):

- Měnová krize – způsobuje prudké a neočekávané oslabení kurzu domácí měny. Tato krize se projevuje nejen devalvaci či deprivací měny, ale také výrazným zvýšením úrokových sazeb či snížení devizových rezerv způsobené opatřeními centrální banky.
- Bankovní krize – souvisí s problémy s nedostatečnou likviditou či insolvenčí komerčních bank. Velmi často souvisí s krizí dluhovou či úvěrovou, a to v případě,

že dlužníci nesplácí své úvěry. Fiskální náklady této krize bývají vysoké a vedou ke zvýšení veřejného zadlužení.

- Dluhová či úvěrová krize – se projevuje neschopností státu splácet zahraniční dluh. O dluhové krizi lze rovněž hovořit i v případě, že zahraniční dluhy nesplácí soukromé firmy či banky, v tomto případě se jedná o vnější dluhovou krizi. V případech, že dochází k předlužení vnitřní ekonomiky v důsledku platební neschopnosti podniků a nárůstu objemu úvěrů, hovoříme o interní dluhové krizi. V tomto případě velmi často dochází k „zamrznutí“ úvěrového trhu s negativními důsledky na reálnou ekonomiku. Dluhová krize má velmi negativní dopad na veřejné finance, a to díky subvencím a kompenzacím poskytovaných ze státního rozpočtu.
- Systematická finanční krize – propojení výše uvedených krizí.

3.5.1 Hospodářská krize 2008

Za počátek příčiny celosvětové hospodářské krize je dle řady ekonomů považován problém na hypotečním úvěrovém trhu ve Spojených státech amerických z roku 2007, jenž vznikl v důsledku přehnaného žití na dluh, navíc podporovaného státem. Další ekonomové, jako počátek celosvětové hospodářské krize, uvádějí krach investiční banky Lehman Brothers ve Spojených státech amerických v srpnu 2008. Touto problematikou se zabývali například autoři Dvořák (2008), Krugman (2009), Roubini (2011), Sedláček (2018), jejichž knihy jsou stěžejní oporou této podkapitoly.

Za začátek problémů lze označit pozitivní heslo z Bílého domu „vlastní bydlení pro všechny“, kolem roku 2000. Následoval boom na realitním trhu, kdy každý měl zájem o „vlastní“ bydlení na dluh. Uvolněná pravidla komerčních a investičních bank způsobila, že na hypoteční úvěry dosáhli i lidé, kteří by v rámci běžných ekonomických okolností na tyto úvěry dosáhnout nemohli. S ohledem na růst cen nemovitostí se nemovitosti staly předmětem investic a spekulací. Koncem roku 2005 se ceny nemovitostí vyšplhaly do extrémních hodnot, a tak na realitním trhu začaly prodeje klesat, protože ne každý si mohl nákup takto drahých nemovitostí dovolit. Na jaře roku 2006 byl realitní trh natolik přesycen, což způsobilo pokles cen nemovitostí. Americká centrální banka (dále také „FED“) s ohledem na rostoucí inflační tlak začala zvyšovat úrokové sazby, přičemž došlo k navyšování hypotečních úroků, a tedy i jejich splátek. Ohýbání nástrojů ekonomiky a umožnění refinancování dluhů bez ohledu na rizika skončilo výraznými finančními a existenčními problémy spousty domácností, bank i nebankovních subjektů. Dokud ceny

nemovitostí rostly, věřitelé nemohli traťit. Dlužníci mohli svou hypotéku refinancovat či nemovitost za přijatelnou cenu finančně zhodnotit. Při poklesu cen se však nemovitosti složitě nabízely novým kupcům, i s ohledem na vysoké dluhy ve společnosti, a tak docházelo k nárůstu nesplacených hypoték. Tratily nejen domácnosti, kterým byly díky nesplaceným úvěrům nemovitosti zabavovány, ale také věřitelé, jimž díky náročné administrativě a dalších nákladů spojených s exekucí nebyla navrácena hodnota původního úvěru. Ve společnosti se prohlubovala nedůvěra ve finančním sektoru zejména v oblasti investic. Jak uvádí Roubini (2011), došlo k převodu úvěrového rizika z úvěrových bank na banky investiční, z důvodu převodu úvěrových smluv na cenné papíry, což následně zasáhlo další finanční instituce a investory z celého světa. Uznávané banky však nepřevedly všechna „toxická“ aktiva externím investorům a optimalizovaly své rozvahy, aby je skryly. Po zjištění této skutečnosti trhem, vnikla na trhu nejistota a panika, jež zasáhla všechny finanční instituce včetně těch stínových. Investoři chtěli své finance okamžitě zpět. Docházelo k hromadným výběrům z komerčních bank i nebankovních společností, investičních bank, investičních fondů, fondů peněžního trhu, hedgeových fondů³⁴ apod. Uvedené tvrdě poznamenalo stínové banky, které si od vkladatelů půjčovaly finance a vkládaly je do nelikvidních dlouhodobých cenných papírů krytých hypotékami, zajištěných dluhových obligací apod. a za této situace je složitě prodávaly. V roce 2008 zkrachovalo přes 300 poskytovatelů nebankovních půjček, stínové bankovníctví zkolabovalo, z „bezpečných“ fondů peněžního trhu byly odčerpány řády bilionů dolarů a tím došlo ke zhroucení trhu.

V březnu 2008 začala hlásit výrazné problémy jedna z pěti velkých investičních bank, Bear Stearns ve Spojených státech amerických. Jak uvádí Roubini (2011), tato banka „investovala do cenných papírů krytých rizikovými hypotékami, což vyvolalo útěk od všech cenných papírů spojených s trhem rizikových úvěrů a hypoték. Jak narůstalo povědomí o tom, že s rizikovými hypotékami souvisí v celém globálním finančním systému naprosto vše, začala se šířit panika“ (Roubini, 2011, str. 35). V případě jmenované investiční banky zasáhl Federální rezervní systém spolu s Ministerstvem financí ochránily obchodní partnery banky (Krugman, 2009). Počátkem srpna 2008 vyhlásila úpadek největší americká nezávislá hypoteční banka IndyMac Bancorp Inc. V polovině srpna 2008 Americká federální

³⁴ Hedgeový fond je speciální investiční fond, který téměř nepodléhá regulaci. Nabízí možnost vysokého zhodnocení, avšak nese s sebou značné riziko pro investora.

společnost pojištění vkladů oznámila, že počty bank a spořitelen, které mají problémy, dosahují počtu 117 (Dvořák, 2008).

Dne 15. 8. 2008 došlo k pádu investiční banky, která rovněž patřila do pětice velkých investičních bank, Lehman Brothers. V tomto případě Federální rezervní systém ani Ministerstvo financí nezasáhlo z důvodu, že po pádu této banky nebyl předpokládán žádný drastický sled událostí, avšak opak byl pravdou (Krugman, 2009). Jak uvádí Dvořák (2008), právě krach americké banky Lehman Brothers je mnoha ekonomy považován jako počátek globální hospodářské krize. S ohledem na vysoký význam americké ekonomiky pro vývoj ekonomik celosvětových došlo postupně ke zpomalení ekonomického růstu v Rusku, Číně, Evropě i zemích Eurozóny. Tato krize se postupně rozšířila do většiny zemí světa včetně České republiky. Jak je vidět ze sledu událostí, tato krize prošla v jejím průběhu několika vývojovými fázemi. Započala jako hypoteční krize, ze které se vyvinula krize finanční, následovala ji krize hospodářská, která se proměnila v globální hospodářskou krizi (Sedláček, 2018).

Z projevu Mirka Topolánka, tehdejšího předsedy vlády, ze dne 2. 12. 2008 se krize v důsledku hypoteční krize v Evropě projevila v ČR již v srpnu 2007. Mezi bankovními institucemi došlo k vzájemné nedůvěře, která způsobila, že si navzájem přestaly půjčovat finance. Došlo k tzv. krizi likvidity v mezibankovním sektoru. S ohledem na možné zhroucení bankovního trhu, začaly centrální banky po celém světě uvolňovat stovky miliard dolarů, aby dočasně zajistily hotovost pro komerční banky. V ČR během roku 2008 došlo ke zpřísnění podmínek při poskytování úvěrů, a došlo tak ke snížení tempa růstu jejich poskytování, což zasáhlo i soukromý sektor. Dle Topolánka: *„Konkrétním projevem globální finanční krize na českých finančních trzích bylo vyschnutí likvidity na trhu se státními dluhopisy zhruba v polovině října v situaci nadměrné nabídky těchto cenných papírů, která vedla k rozšíření nákupně-prodejního rozpětí tvůrců trhu z obvyklých cca 20 bps až k cca 300 bps v ceně dluhopisu. Centrální banka reagovala zavedením dodávací repo operace, která je konstruována tak, aby umožnila akceptaci státních dluhopisů jako zástavy (vedle krátkodobých pokladničních poukázek) a pomohla tak zmírnit obavy tržních účastníků, že tyto cenné papíry není možné rychle směnit za potřebnou likviditu.“* (Vláda, 28. 9. 2022). ČR krizi začala pociťovat v roce 2008. Jednalo se zejména o navýšení hromadných propouštění v průmyslových odvětvích, zasažen byl automobilový průmysl, došlo ke zpřísnění podmínek pro poskytování hypotečních úvěrů, snižování vývozu zboží a snížení spotřebitelských výdajů (UNIHOST, 2009). Jak uvádí závěrečná zpráva Národní

ekonomické rady vlády z roku 2009 (NERV, 2009, str. 16): „*ČR čelila jak vnějšímu šoku v podobě poklesu zahraniční poptávky po vývozu, tak důsledkům destabilizace jiných zemí v regionu a z ní vyplývající nejistoty ohledně udržitelnosti a financovatelnosti deficitu a dluhu.*“ Dle Státního závěrečného účtu MF – Státní rozpočet 2009 (2010, 29. 10. 2022) se česká ekonomika „*nacházela v recesi od 4. čtvrtletí 2008 do 2. čtvrtletí 2009.*“, avšak problémy finančního trhu se jí vyhnuly s ohledem na vysokou robustnost bankovního sektoru. Českou ekonomiku v souvislosti s negativními vlivy vnějšího okolí v důsledku hospodářské krize dále zasáhla 2. vlna krize „*od 4. čtvrtletí 2011 do 1. čtvrtletí 2013*“ (MF – Státní rozpočet 2013, 29. 10. 2022).

Ve spojitosti se snížením dopadu hospodářské krize na ČR byl v roce 2009 přijat zákon č. 326/2009 Sb., o podpoře hospodářského růstu a sociální stability³⁵ (dále také „protikrizový zákon“). Opatření, které protikrizový zákon přinesl bylo zvýšení podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci, zároveň upravil délku jejich poskytování. Dále jak uvádí Vláda ČR – NERV (2009, str. 17), protikrizový zákon „*byl zaměřen především na nabídkovou stranu ekonomiky: snížení zátěže (daňové i z plateb na sociální a zdravotní pojištění) pro podnikatele, urychlení odpisů, rozšíření podpor pro podnikání v zemědělství, stavebnictví a v dalších oblastech, vyšší podpora infrastrukturním projektům, posílení podpory exportu a další*“. Protikrizový zákon s sebou také přinesl tzv. institut šrotovného, který však nikdy nebyl „aktivován“. Náklady, které v souvislosti s hospodářskou krizí 2008 byly v roce 2009 vynaloženy činily téměř 80 mld. Kč (Vláda ČR – NERV, 2009). Opatření vydávaná vládou na rok 2009 a 2010 jsou uvedena v příloze č. 1.

Evropská unie reagovala na hospodářskou krizi, v rámci svých fiskálních opatření zavedením dvou dočasných mechanismů, a to EFSM a EFSF. V roce 2012 pak zavedla trvalý mechanismus ESM pro poskytnutí finanční asistence zemím eurozóny. Jak uvádí Rojíček a kol. (2016, s. 333) „*EFMS pracuje jako vnitřní vyrovnávací mechanismus nahrazující neexistenci platební bilance*“. Sloužila k zajištění finančních prostředků Evropské komisi pro možnost půjčky členským státům, a to v celkové výši max. 60 mld. EUR. Tento mechanismus byl využit pro pomoc Irska, Portugalska a Řecka. Rojíček a kol. (2016, s. 333) dále uvádí, že: „*EFSF představuje druhou část záchranné finanční sítě EU (...) tvořeným garancemi členských států eurozóny*“. Při splnění podmínek, a to vystavení země finančním šokům nebo šokům, které země nedokáže kontrolovat, byla poskytnuta

³⁵ Protikrizový zákon byl vetován tehdejším prezidentem Václavem Klausem, avšak veto dne 9. 9. 2019 přehlasovala Poslanecká sněmovna (ČTK, 2009).

podpora ve formě půjčky či kreditu, aby došlo ke stabilizaci ekonomiky daného státu. EU také reagovala na krizi úpravou Paktu stability a růstu.³⁶, jež dohlíží mj. na maastrichtská kritéria³⁷ spojená s rozpočtovou disciplínou členských států. Byly „*navrženy a schváleny doplňky Paktu II (=Paktu III) a další doprovodná opatření směřující ke zlepšení fungování vládních financí, zajištění udržitelnosti, omezení maximální výše deficitu na maastrichtské hranici i během klasického ekonomického cyklu*“ (Rojíček a kol., 2016, str. 331).

3.5.2 Hospodářská a ekonomická krize v důsledku pandemie COVID-19

Hospodářská a ekonomická krize započatá v roce 2020 propukla v důsledku zdravotní krize, resp. zdravotního onemocnění novým typem SARS-CoV-2 (dále také „COVID-19“). Jak uvádí Ambiško a kol. (2020) reakcí vlády v důsledku COVID-19 bylo zavedení opatření, která způsobila dočasné zmrazení ekonomické aktivity v některých odvětvích. Dle Ambriška a kol (2020) se přijatá opatření týkala přibližně 40 % české ekonomiky. Rovněž tak ekonomiky v celosvětovém měřítku se postupně dostaly do ekonomického útlumu.

Česká republika vyhlásila nouzový stav³⁸ dne 12. března 2020 k zajištění ochrany života a zdraví pro občany. Od tohoto data byla také přijímána nová a nová protikrizová opatření. V základním výčtu se jednalo o „*omezení pohybu osob na území ČR, uzavírání škol, zákaz cestování z a do ČR, zákaz konání sportovních, kulturních, náboženských a jiných akcí, povinnost nošení ochranných prostředků dýchacích cest, omezení či znemožnění některých podnikatelských činností.*“ (Keisler, 2020, str. 15). Nouzový stav byl na území České republiky v souvislosti s onemocněním COVID-19 vyhlášen celkem 5krát v celkovém součtu 286 dnů.

Co se týká omezení podnikatelské činnosti, došlo k uzavření restaurací, hotelů, heren a casin, wellnes služeb, posiloven, koupališť, většiny obchodů vyjma obchodů s nezbytnými potřebami jako jsou např. potraviny, drogerie, lékárny apod. V souvislosti s COVID-19 byl také výrazně ekonomicky zasažen sektor průmyslu. Některé společnosti rozhodly o dočasném pozastavení či omezení výroby, jako tomu bylo např. u automobilového průmyslu. V důsledku zákazu či přísných podmínek při přechodu hranic došlo

³⁶ Pakt stability a růstu byl přijat na summitu členů Evropské unie v Amsterdamu v roce 1997. Stanovuje „Principy fiskální disciplíny v rámci E(M)U, včetně opatření při jejich porušení.“ (Rojíček a kol., 2016) Je založen na principu dohledu a koordinace fiskálních politik, preventivním principu a principu sankčním.

³⁷ Maastrichtská kritéria – mj. rozpočtový schodek pod 3 % HDP a veřejný dluh pod 60 % HDP.

³⁸ Nouzový stav vyhláší vláda na základě ústavního zákona 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

k ekonomickému poklesu v oblasti leteckého průmyslu, zemědělství v souvislosti s nedostatkem zahraniční pracovní síly či stavebnictví.

Stát v důsledku COVID-19 musel v letech 2020–2021 přistoupit k fiskálním stabilizačním opatřením, jednalo se například o prodloužení a zvýšení ošetřovného, odpuštění sociálních a zdravotních odvodů pro OSVČ, zvýšení výdajů na zdravotnictví a bezpečnostní sbory či poskytnutí různých druhů podpor a kompenzací podnikům a domácnostem (Ambriško a kol., 2020). Jak uvádí MF – Státní závěrečný účet 2020 (2021), výdajová strana státního rozpočtu byla v počátku roku 2020 zatížena nákupem ochranných pomůcek a dalšího zdravotnického materiálu a přístrojového vybavení. Dále pak hlavně výdaji na podporu zasazených sektorů ekonomiky, a to jak v roce 2020, tak i v roce 2021. Celkové výdaje ze státního rozpočtu za rok 2020 činily 158 mld. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2020, 2021) a za rok 2021 činily 159 mld. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2021, 2022). MPO (2022) shrnuje podpory, které byly podnikům a domácnostem poskytnuty, jednalo se např. o Kompenzační bonusy, Programy Antivirus, Programy COVID-Sport, Program COVID-Kultura, Program COVID-Gastro, Program COVID-Veletrhy/kongresy, Program COVID-Podpora cestovního ruchu, aj. Za rok 2020 podpory pro podniky a domácnosti v důsledku Pandemie COVID-19 činily 60,9 mld. Kč. Za rok 2021 tyto podpory činily 75,8 mld. Kč. Celková výše podpor poskytnutých z veřejných rozpočtů ke konci roku 2021 činila 136,7 mld. Kč.

EU v souvislosti s vypuknutím pandemie pozastavila vymáhání pravidel dle tzv. Paktu stability a růstu (stejně jako tomu bylo u hospodářské krize z roku 2008), dle kterého členské země EU mají za povinnost udržet svůj rozpočtový schodek pod 3 % HDP a veřejný dluh pod 60 % HDP.

Na podporu oživení hospodaření unijních států přijala EU opatření, a to, jak uvádí Evropská unie (2022):

- Evropský plán na podporu oživení (celkem 2 364,3 mld. EUR):
 - nástroj oživení Next Generation EU – bude vydáno 750 mld. EUR na pomoc EU řešit krizi v důsledku pandemie,
 - nástroj pro oživení a odolnost, ústřední prvek iniciativy Next generation:
 - pro členské státy je vyčleněna podpora ve výši 672,5 mld. EUR,

- finanční prostředky pro oživení a odolnost pro Českou republiku bylo Radou přijato dne 8. 9. 2021;
- dlouhodobý rozpočet EU (2021–2027) ve výši 1 074,3 mld. EUR, mj. na podporu „investice do digitální a ekologické transformace a odolnosti“;
- Záchraně sítě pro pracovníky, podniky a členské státy (celkem 540 mld. EUR):
 - pro pracovníky a podniky – dočasná podpora na zmírnění rizik nezaměstnanosti v mimořádné situaci (SURE), jejímž cílem je pomoci lidem s udržení si zaměstnání v průběhu krize,
 - Česká republika obdržela 2 mld. EUR;
 - pro členské státy – stát může čerpat úvěr do výše 2 % HDP v celkové výši 240 mld. EUR;
- Změny rozpočtu EU:
 - 2020 – celkem 3,1 mld. EUR na nákup a distribuci zdravotnických potřeb, výrobu testovacích sad, výstavbu polních nemocnic apod.,
 - 2021 – celkem 121,5 mil. EUR řešení naléhavých potřeb souvisejících s COVID-19, jak např. posílení monitoringu COVID-19, práce na certifikátech, vývoj, hodnocení a úprava nových testů apod.;
- Opatření na podporu nejvíce postižených odvětví pandemií:
 - podpora zemědělství a rybolovu,
 - zvýšení objemu dopravy;
- Měnová politika:
 - „*Evropská centrální banka v březnu 2020 oznámila **nouzový pandemický program nákupu aktiv v objemu 750 miliard eur**. Program byl dne 4. června 2020 navýšen o dalších 600 miliard eur, čímž **celkový objem dosáhl 1 350 miliard eur**.*“ (Evropská unie, 2022, 26. 10. 2022).

4 Vlastní práce

Česká republika je považována za jednu z velmi stabilních ekonomik. Je však důležité si uvědomit, že se jedná o zemi, jež je závislá na zahraničním obchodu. Zejména v oblasti průmyslu je převážně exportní zemí, a tak se stává závislou na hospodaření ekonomik světových. Naopak v oblasti importu je velmi závislá zejména na subdodávkách právě do průmyslového odvětví, jako jsou různé součástky či strojní zařízení. Krize do světových ekonomik stabilitou ČR vždy otřese, ačkoliv není prapůvod takové krize zapříčiněn přímo v ČR. Obě komparované krize zároveň ukazují, že krize v ČR nemusí vzniknout ani v důsledku evropského kolapsu, nýbrž její původ přichází z jiného kontinentu. Dopad těchto historických událostí na fiskální ekonomiku ČR je analyzován v následujících kapitolách.

Na úvod je důležité si položit základní otázky:

- Proč komparované globální krize vnikly?
- Jak ovlivnily komparované krize makroekonomické ukazatele v České republice?
- Jak ovlivnily komparované krize státní rozpočet a jeho fiskální příjmy?
- Která z komparovaných krizí měla hlubší dopady do české fiskální ekonomiky?

Po zodpovězení uvedených otázek budou navržena opatření, jež by mohla zmírnit dopady dalších globálních krizí se zaměřením převážně na zlepšení fiskálního stavu ČR.

4.1 Komparace příčiny vzniku krize

Počátky finančních a ekonomických krizí přichází po přehřívání ekonomiky, jež je způsobeno přesycením trhu. Z historických událostí je ověřitelné, že před tímto druhem krize ekonomika vykazuje hospodářský růst, relativně stabilní míru inflace a nezaměstnanosti. Makroekonomické ukazatele tedy nevykazují žádné abnormální jevy a ekonomika se zdá být zdravá. Produkce na trhu roste, dochází k navyšování investic, jak podniků, tak i státu a zároveň navyšování poskytování úvěrů Samuelson (2010). Kromě komparované Hospodářské krize 2008, jež byla způsobena přesycením trhu s nemovitostmi, s ohledem na selhání pravidel nejen v bankovním, ale i vládním sektoru, je jako další událost s hlubokými dopady na ekonomiky států možné uvést finanční a ekonomickou krizi známou jako Velká hospodářská krize z roku 1929.

Jedním z autorů zabývajících se Velkou hospodářskou krizí je Gene Smiley. Jak Smiley (2009) ve své první kapitole „*PROSPERITU STRÍDÁ VELKÁ HOSPODÁŘSKÁ KRIZE*“ uvádí, dynamicky se zvyšující blahobyť ve Spojených státech amerických po 1. světové válce způsobil krizi, jež trvala bezmála 10 let. Před vypuknutím krize velmi silně posílil automobilový průmysl a výroba dalších průmyslových odvětví, navyšovaly se mzdy zaměstnancům při nižší pracovní době a výkonu, došlo k expanzi volnočasových aktivit, cestování a sportu. Pro odvětví zemědělství se po konci 1. světové války jako výhodné jevílo nakupování nových pozemků na dluh ke zvýšení produkce zemědělských plodin s ohledem na rostoucí poptávku evropského trhu. Poptávka po amerických zemědělských plodinách však trvala jen do zotavení evropského zemědělského trhu, kdy následně došlo ke snižování cen plodin, zejména obilí, navyšování zadluženosti amerických zemědělců a snižování cen zemědělských pozemků. Co se týká fiskální ekonomiky, ve Spojených státech amerických docházelo ke snižování daňové zátěže a výjimek pro daňové poplatníky, což vedlo k investování volných, resp. přebývajících finančních prostředků na akciovém trhu. Investiční trh byl atraktivní, jak z pohledu firem, které vydávaly nové a nové akcie, tak i investorů, kteří dostávali vyplacené dividendy. Na trhu však působili i spekulující investoři, kteří si na investice půjčovali až 80 % kupních cen akcií. Na podzim roku 1928 došlo ke zpřísnění podmínek na půjčky od věřitelů s ohledem na požadavek na zvýšení jejich marží, jež nakonec zjednodušeně dovedlo investiční trh do hlubokého propadu a odstartování Velké hospodářské krize. Velká hospodářská krize z roku 1929 a Hospodářská krize z roku 2008 mají některé shodné prvky. Prvním jmenovatelem obou

těchto krizí je vládní selhání v důsledku nedůsledné kontroly bankovního sektoru a požadavek občanů na zvyšování blahobytu. Pokud se však zaměříme na ekonomickou situaci na trhu před vznikem obou těchto krizí vykazovala ekonomika Spojených států dynamický hospodářský růst v určitém odvětví a nízkou míru nezaměstnanosti, trh se tedy dostával do fáze vrcholu, který následoval prudký pád, jenž se rozšířil do světových ekonomik.

Krize, která nastala v důsledku pandemie COVID-19, nebyla v prvopočátku způsobena aktuálním stavem ekonomiky v Číně, a tak nemá s teorií vzniku finančních a ekonomických krizí mnoho společného. Krize způsobená neznámým onemocněním nebyla závislá na dynamice ekonomiky, nýbrž na nepředvídatelném faktoru. Těmito problémy se například zabývá Dvořák (2008). Ačkoliv její vznik není v počátku ryze ekonomický, na ekonomiku státu a jeho hospodářskou stabilitu tvrdě dopadl. Zastavení celosvětových ekonomik, včetně české ekonomiky, ze dne na den mohlo ukázat, v jakém stavu se česká ekonomika nachází a zda je její hospodářská politika, resp. fiskální a monetární politika, správně nastavená a funkční.

Základním rozdílem mezi příčinou vzniku hospodářské krize 2008 a krize v důsledku pandemie COVID-19 je, že zatímco hospodářská krize 2008 byla vyvolána neudržitelnou dynamikou hospodářského růstu, jež vyústila v nestabilitu trhu, krize v důsledku pandemie COVID-19 vstoupila do celosvětových ekonomik nečekaně a otestovala tak aktuální stav ekonomik, jejich stabilitu a připravenost států na potenciální krizové období. Pandemická krize otestovala sílu jednotlivých ekonomik nejsilnějších států světa včetně států Evropské unie. V důsledku globalizace je možné, že bude takovýchto krizí přibývat. Doposud ani není jasné, kam se dále bude ubírat vývoj onemocnění COVID-19 včetně jeho dalších mutací. Krize v důsledku nepředvídatelné situace nemusí být způsobena pouze onemocněním, může být ji odstartovat např. živelná katastrofa či válka, jež rovněž není v počátku nikterak ovlivnitelná neudržitelným stavem ekonomiky (Dvořák 2008). Je třeba si uvědomit, že právě v době nejintenzivnějšího propuknutí onemocnění byla vznesena otázka udržitelnosti unijního svazku. S nástupem krize se začaly objevovat spekulace o možném ukončení evropského spojení a návratu k původní Pařížské smlouvě, tedy k „Evropskému společenství uhlí a oceli“, jež spojovala pouze nejsilnější ekonomiky Evropy. Dle mého poznatku se testem projevila velká závislost ekonomiky EU na výrobě a těžbě surovin v asijských zemích. Příkladem je možné uvést automobilový průmysl, který byl silně zpomalen v rámci obou komparovaných krizí a jeho opětovné probuzení bude trvat několik let. V tomto

odvětví se projevila vysoká závislost EU na dodávkách kritických surovin z Číny. Otázkou závislosti EU na třetích zemích a její odolnosti se zabývala v roce 2020 Evropská komise, která jako jedno z opáření snížení závislosti na třetích zemích navrhla větší diverzifikaci dodavatelů v klíčových odvětvích (Bulletin MF, 2020).

Zjištění:

Prvním rozdílem v rámci komparovaných krizí je příčina jejich nástupu. Hospodářská krize 2008 vyústila do neudržitelného stavu chybnými ekonomickými a vládními kroky ve Spojených státech amerických, jež vyústila v globální krizi skrze bankovní sektor. Krize v důsledku pandemie COVID-19 byla způsobena nepředvídatelnou situací přicházející z Asie, jež v globální krizi vyústila z důvodu zastavení ekonomik. Společným prvkem obou krizí je pak globalizace a provázanost světových ekonomik.

4.2 Vývoj makroekonomických ukazatelů

Makroekonomické ukazatele udávají informace o tom, jak funguje hospodářská politika státu, tedy jeho nastavení fiskální a monetární politiky. Prostřednictvím fiskální politiky („hospodařením státu s finančními prostředky“) se ČR snaží naplnit její dlouhodobé cíle. Těmito cíli dle Strategie 2030 jsou: „*podpora ekonomického růstu, stabilizace ekonomiky, snižování sociálních rozdílů a motivace ke snižování nežádoucí spotřeby a k investicím do výzkumu a vývoje.*“ (Úřad vlády, 2017).

V této části jsou podrobněji analyzovány ukazatele a HDP, nezaměstnanost, inflace včetně jejich srovnání se státy EU, zejména v období komparovaných událostí.

Výchozím rokem pro hodnocení stavu české ekonomiky v předkrizovém období je pro komparaci makroekonomických ukazatelů ČR pro hospodářskou krizi brán rok 2007 a pro krizi v důsledku pandemie COVID-19 rok 2019. Zdroji v této kapitole jsou převážně údaje z Českého statistického úřadu a EUROSTATU.

4.2.1 Hrubý domácí produkt

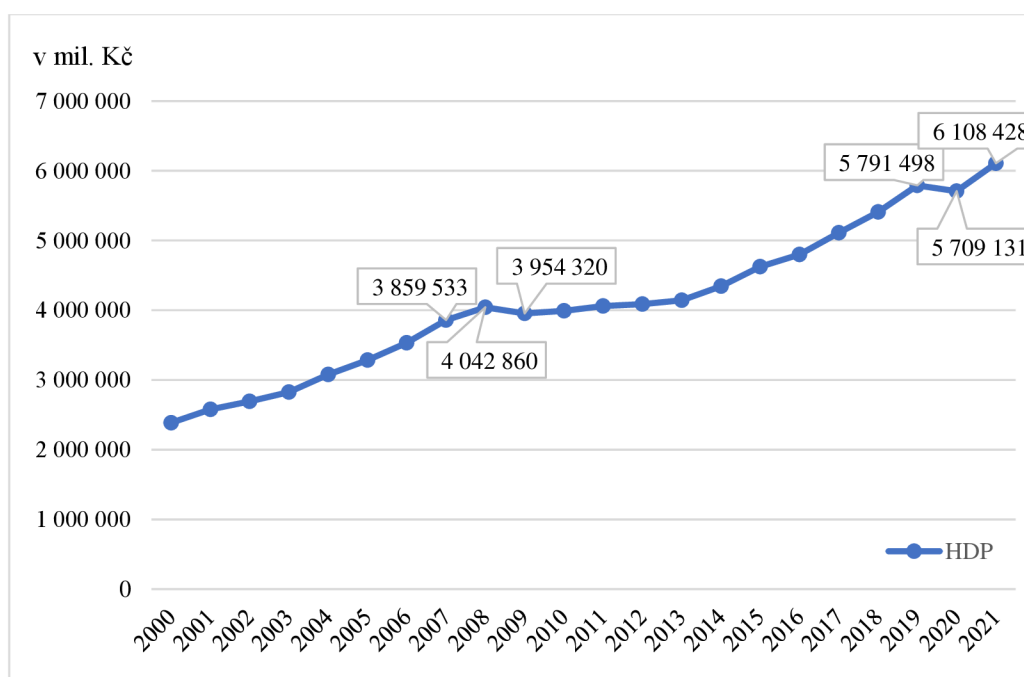
Jedním z hlavních dlouhodobých strategických cílů ČR je podpora ekonomického růstu a stabilizace ekonomiky. K ekonomickému růstu existuje mnoho přístupů. V teorii se shodují zejména na předpokladech růstu výrobních faktorů, růstu produkce a růstu důchodů. V keynesiánském pojetí růstu je zapojena do obecných teorií růstu aktivní role peněz, resp. vliv investic a jejich výkyvů do oblasti nezaměstnanosti a příjmů obyvatel. Neopomenutelným faktorem v teorii růstu ekonomiky jsou nadnárodní korporace ve spojení se silou zahraničního obchodu. Do ekonomie růstu zároveň zasahuje vzdělanost obyvatelstva, sociálně-ekonomické struktury, politika zaměstnanosti, nastavení daňového systému, získávání dotací či technologický pokrok země (Varadzin, 2004).

Pro zhodnocení, jak je ekonomika výkonná je klíčovým ukazatelem HDP. V případě přepočtu HPD na 1 obyvatele je možné pozorovat ekonomickou úroveň obyvatelstva státu. Problémem HDP je fakt, že nedokáže postihnout šedou ekonomiku. Šedá ekonomika se ve vyspělých zemích dle odhadů OECD pohybuje okolo 15 % HDP, (Singh, 2012). Ačkoliv je HDP velmi kritizován s ohledem na nemožnost faktického zhodnocení blahobytu dané země a nejasnost důvodu ekonomického růstu, zda za něj mohou rozvíjející

se aktivity či jen zvyšující se vládní výdaje, žádný jiný ukazatel jej nedokázal předčit, (Lišková, 2016).

Pro srovnání ukazatele HDP v rámci EU je využívám „objemový index HDP na obyvatele ve standardech kupní síly (dále také „PPS“³⁹)“ (EUROSTAT a, 2023). V rámci srovnání ČR se státy EU vykazuje ČR od roku 2010, vyjma roku 2021, hodnoty, jež se každoročně přibližují průměru EU. Vykazované hodnoty jsou zaznamenány v příloze č. 2.

Graf č. 2 – Vývoj HDP v letech 2000–2021 (ve stálých cenách roku 2015)

Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

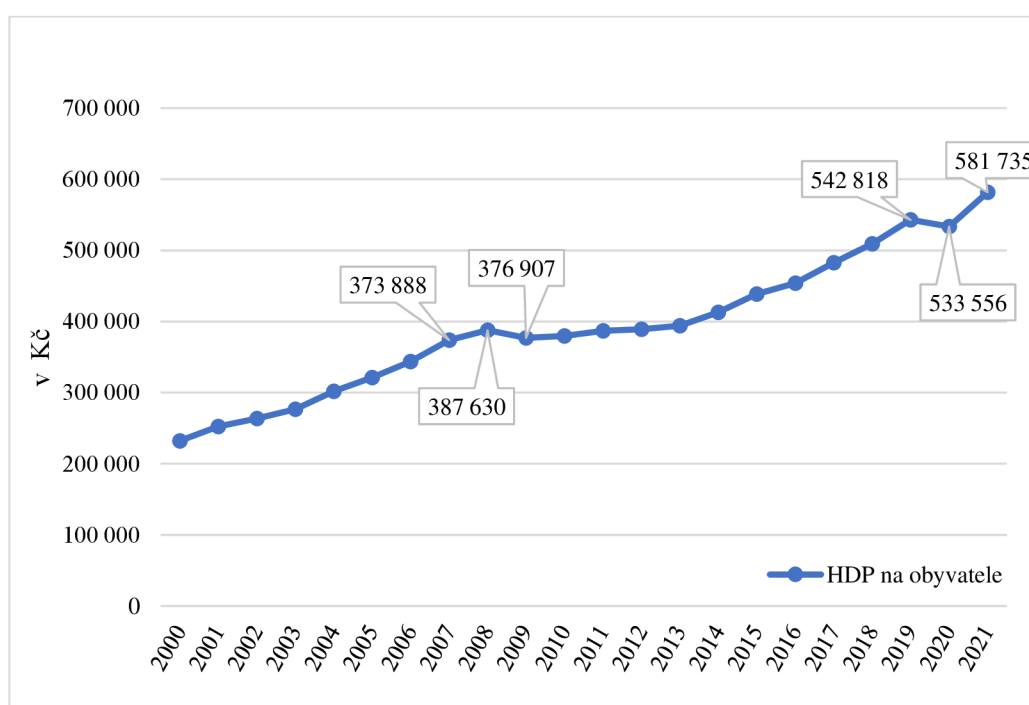
HDP ve stálých cenách roku 2015 vykazuje ve sledovaném období do roku 2008 růstový trend jehož průměrný roční přírůstek činil 207 071 mld. Kč, což činí průměrný růst o 5,1 %. V tomto čase se projevil dopad hospodářské krize z roku 2008 na českou ekonomiku, kdy ve 4. čtvrtletí došlo ke snížení bilance zahraničního obchodu. V roce 2009 došlo k propadu HDP v meziročním srovnání o 55 540 mld. Kč, po němž následovala v letech 2010-2013 téměř stagnace ekonomiky, kdy docházelo k průměrnému meziročnímu nárůstu o 49 980 mld. Kč, což činí průměrný roční nárůst o 1,2 %. Od roku 2013 do roku

³⁹ PPS je společná „měna“ států EU, která odstraňuje rozdíly v cenové hladině.

2019 je zřejmý značný nárůst výkonnosti české ekonomiky, jejíž průměrná hodnota se meziročně zvyšovala o 274 781 mld. Kč s průměrným tempem růstu 4,8 %. Tento růst byl zastaven v roce 2020 v důsledku krize pandemie COVID-19 (ČSÚ, 2023).

V grafu č. 3 je možné dále sledovat vývoj HDP na obyvatele ČR.

Graf č. 3 – HDP ČR na 1 obyvatele v letech 2000–2021

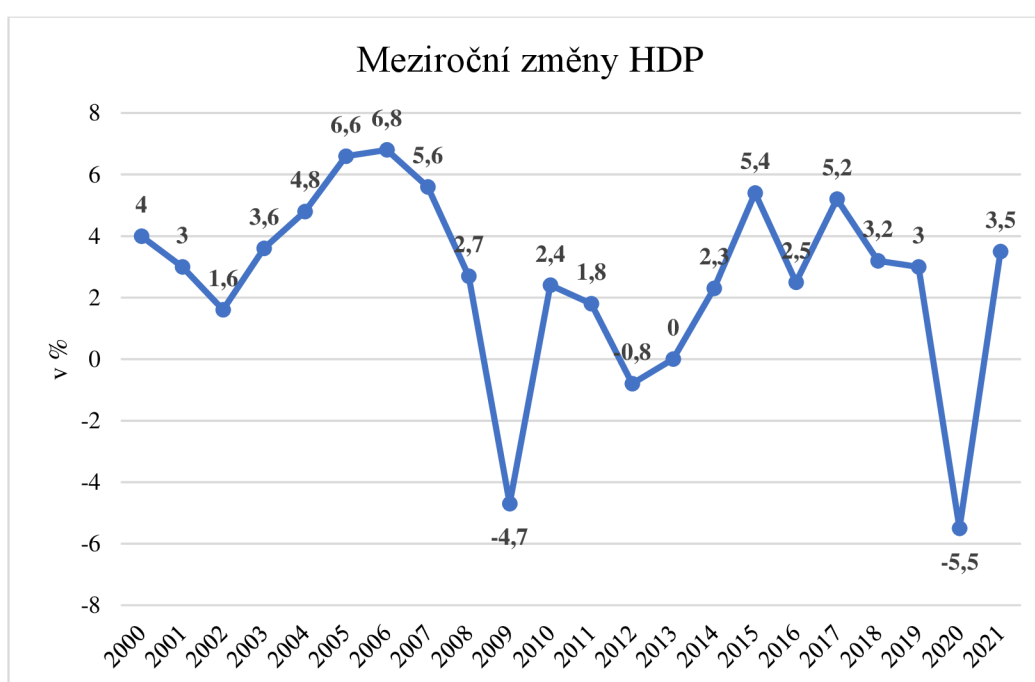
Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

Prvního vrcholu HDP na 1 obyvatele dosáhla Česká republika ve sledování časové řady od roku 2000 v roce 2008 s hodnotou 387 630 Kč. V roce 2009 došlo k meziročnímu poklesu HDP na 1 obyvatele o 2,8 % (10 723 Kč) na hodnotu 376 907 Kč. V meziročním srovnání v roce 2010 rostlo HDP na 1 obyvatele o 0,7 % (2 742 Kč) na hodnotu 379 650 Kč. K hodnotě vrcholu HDP na 1 obyvatele se přiblížilo až v roce 2011, kdy dosahovalo hodnoty 387 011 Kč s meziročním růstem o 1,9 %. V dalších letech docházelo k jeho postupnému meziročnímu nárůstu v letech 2011–2012 o 0,5 %, 2012–2013 o 1,3 %, 2013–2014 o 4,7 %, 2014–2015 o 6,2 %, 2015–2016 o 3,5 %, 2016–2017 o 6,3 %, 2017–2018 o 5,5 % a 2018–2019 o 6,6 %.

Druhého vrcholu dosáhlo české HDP na 1 obyvatele v roce 2019 s hodnotou 533 556 Kč. V roce 2020 následoval pokles o 1,7 %, který nabyl hodnoty 533 556 Kč. V roce 2021 činil meziroční nárůst 9 % HDP ČR na 1 obyvatele s jeho hodnotou 581 735 Kč (ČSÚ, 2023).

Pro možnost sledování dopadů historických událostí na ukazatel HDP v čase jsou dle grafu č. 4 analyzovány meziroční změny HDP.

Graf č. 4 – Změny HDP v letech 2000–2021

Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

Z časové řady meziročního tempa růstu HDP je možné pozorovat růstové tendence HDP od roku 2002 do roku 2006. Ekonomika se v tomto období postupně vzpamatovávala z krize v důsledku Ruské měnové krize z roku 1998, jež je příčinou zpomalení růstu HDP od roku 2000 (Dvořák, 2008). Zároveň na zvýšení tempa růstu HDP nese významný podíl vstup ČR do EU v roce 2004. Vstup do EU vedl ke zvýšení možnosti českým subjektům působit na evropských trzích a tím došlo ke zvýšení zahraničního obchodu. Vstup do EU také umožnil příchod zahraničních investorů na český trh, kteří vložili své finance do české ekonomiky.

Při sledování období okolo krize v důsledku hospodářské krize 2008 je možné pozorovat, že vrcholu HDP dosáhl v roce 2006 s meziročním tempem růstu 6,8 %. Jednalo se o nejrychlejší tempo růstu v rámci sledovaného období. V meziročním srovnání s rokem 2007 se tempo růstu HDP zpomalilo o 0,8 % oproti roku 2006. Reakci české ekonomiky na vnější šok přicházející z USA je možné zachytit zpomalením tempa růstu HDP mezi lety 2007 a 2008, kdy toto zpomalení ovlivnil zejména zahraniční obchod ve 4. čtvrtletí roku 2008. V tomto roce tempo HDP zbrzdilo o 2,9 % v meziročním srovnání s rokem 2007. Rok 2009 zaznamenal dynamický propad HDP, kdy se česká ekonomika dostala na dno hospodářského cyklu a dostala se do recese s poklesem HDP, jež činil 4,7 %. Výdaje na konečnou spotřebu domácností meziročně poklesly o 0,5 %, při růstu celkových výdajů na konečnou spotřebu⁴⁰ o 0,5 %. Uvedené je graficky znázorněno v příloze č. 3. Rovněž v tomto období lze pozorovat dopad na bilanci zahraničního obchodu, jež je graficky znázorněna v příloze č. 4. V roce 2019 zároveň došlo k poklesu výdajů na tvorbu hrubého kapitálu (investic) o 17,7 %. Nejvíce postiženým sektorem v důsledku hospodářské krize 2008 byl průmysl, jehož tržby v běžných cenách meziročně poklesly o 15 %. Tento sektor následoval sektor služeb, kde došlo k meziročnímu poklesu tržeb o 9,9 %, nejvyšší podíl na tomto poklesu měly služby v oblasti nemovitostí a v oblasti dopravy a skladování. V roce 2010 zaznamenal HPD růst o 2,4 % a zdálo by se, že česká ekonomika krizi v důsledku hospodářské krize z roku 2008 překonala. V dalších letech však ČR čelila následným vlnám krize z roku 2008, kdy docházelo prakticky ke stagnaci ekonomiky a následně k drobným výkyvům hospodářského růstu (ČSÚ, 2023).

V období před krizí vyvolanou v důsledku pandemie COVID-19 v roce 2019 tempo růstu HDP činilo 3 %, přičemž od roku 2017 meziročně zpomalovalo. Rok 2020 vykázal rekordní pokles HDP, který činil 5,5 %. V pandemické krizi tento pokles výkonnosti české ekonomiky byl převážně zapříčiněn v důsledku opatření vydávaných vládou s ohledem na ochranu zdraví obyvatel a uzavření hranic. Výdaje na konečnou spotřebu meziročně poklesly o 3,9 %, přičemž výdaje na konečnou spotřebu domácností zaznamenaly pokles o 7,4 % (Příloha č. 3). Rovněž došlo k poklesu výdajů na tvorbu hrubého kapitálu (investic) o 9,3 %. V sektoru služeb, jenž byl opatřeními zasažen

⁴⁰ Výdaje na konečnou spotřebu zahrnují výdaje domácností, vládních a neziskových institucí (veřejné výdaje).

nejvíce, klesly reálné tržby o 11,7 %. Následoval sektor stavebnictví s poklesem tržeb o 6,2 % a průmyslový sektor s poklesem tržeb o 6,1 % (ČSÚ, 2023).

Zjištění:

Hospodářská krize z roku 2008 zapříčinila ve 2. roce krize (2009) pokles HDP o 4,7 %, uvedený pokles byl zapříčiněn převážně poklesem investic.

Zatímco v rámci hospodářské krize 2008 byl vliv na makroekonomický ukazatel HDP postupný, kdy nejprve nastalo zpomalení tempa růstu HDP mezi lety 2007 a 2008 a následně pokles HDP v roce 2009, v rámci krize v důsledku pandemie COVID-19 došlo k okamžitému a prudkému zásahu do výkonnosti české ekonomiky. Vnější šok zastavil ekonomiku ČR a způsobil rekordní pokles HDP o 5,5 %. V pandemické krizi byl tento pokles výkonnosti české ekonomiky převážně zapříčiněn sektorem služeb v důsledku opatření vydávaných vládou. Zároveň pak omezení v důsledku onemocnění samotného, kdy bylo nutné, aby ekonomicky aktivní obyvatelstvo dodržovalo karantény či izolace. Dopad krize v důsledku pandemie COVID-19 byl velmi šokový a jeho dopad zaznamenal hlubší a razantnější dopad do ekonomiky.

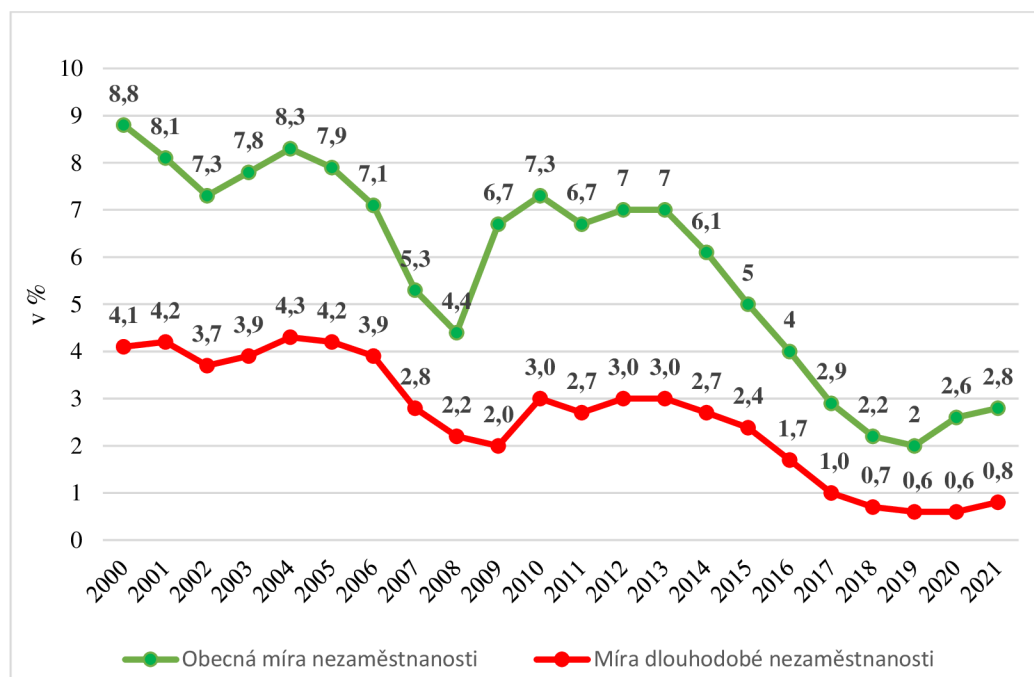
Obě komparované krize byly způsobeny vnějším šokem. Co se týká jejich průběhu mají obě krize velmi podobné chování po jejich plném nástupu. Jak vypovídají hodnoty HPD obě krize zaznamenaly náhlý propad, po kterém došlo ke stagnaci ekonomiky. V případě pandemie COVID-19 se po ukončení většiny omezujících opatření začala česká ekonomika pozvolna probouzet. Ekonomika po hospodářské krizi 2008 však čelila další vlně krize v letech 2011–2013.

4.2.2 Nezaměstnanost

Česká republika v rámci ekonomik EU v roce 2021 vykazovala nejnižší míru nezaměstnanosti ze členských států s hodnotou 2,8 %. Své prvenství v rámci srovnání EU obhájí od roku 2017, kdy předstihla Německo. EU prostřednictvím statistického úřadu EU (dále také „EUROSTAT“) vykazuje nezaměstnanost států ve srovnání od roku 2009, kdy Česká republika dosahovala 7. místa v nezaměstnanosti s obecnou mírou nezaměstnanosti 6,7 %. Tohoto umístění opakovala i v roce 2010 s obecnou mírou nezaměstnanosti 7,3 %. V dalších 2 letech v roce 2011 a 2012 se umístila na 6. místě s obecnou mírou

nezaměstnanosti 6,7 % a 7 % (EUROSTATb, 2023). Jeví se jako velmi optimistické, že i v krizových obdobích se nezaměstnanost v ČR ve srovnání s EU držela na předních příčkách, ačkoliv hodnoty obecné míry nezaměstnanosti zejména v období hospodářské krize rychle rostly.

Graf č. 5 – Nezaměstnanost v letech 2000–2021

Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

Při grafickém znázornění hodnot obecné míry nezaměstnanosti v ČR, jež představuje graf č. 5, je možné pozorovat její klesající tendenci v letech 2000–2002, 2004–2008 a 2013–2019. Pokles obecné míry nezaměstnanosti v období 2000–2002 byl způsoben oživením ekonomiky po recesi v ČR, kterou vyvolala Ruská měnová krize z roku 1998, jak již bylo vidět na růstu HDP. Klesající nezaměstnanost v období 2004–2008 je možné připsat vstupu ČR do EU. Na český trh v tomto období vstoupili zahraniční investoři, což napomohlo ke vzniku nových pracovních míst. Zároveň se také českým občanům otevřel evropský pracovní trh. Dalším z faktorů ovlivňující postupné snižování nezaměstnanosti od vstupu do EU mohlo být zavedení *Zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti*, jenž byl přijat v návaznosti na předpisy EU. Tento zákon „*upravuje zabezpečování státní politiky zaměstnanosti, jejímž cílem je dosažení plné zaměstnanosti a ochrana proti nezaměstnanosti.*“ (Zákon o zaměstnanosti, § 1).

Obecná míra nezaměstnanosti naopak výrazně rostla v letech 2008–2010, což lze jednoznačně připsat analyzované hospodářské krizi 2008 s ohledem na snížení hospodářského růstu, a s tím související problémy způsobené v průmyslovém odvětví, krachem podniků aj. K mírnému růstu taktéž došlo v letech 2019–2021, které představuje období krize v důsledku pandemie COVID-19.

Snahou politiky zaměstnanosti ČR je udržení obecné míry nezaměstnanosti kolem hranice 2 %. Tato hranice zároveň vyjadřuje míru dobrovolné nezaměstnanosti. Pokud by nezaměstnanost padala pod vytyčenou hranici, začalo by docházet ke tlakům na zvyšování mezd s ohledem na nedostatečnou nabídku lidského kapitálu a roztáčení inflační spirály. Nezaměstnanost je také jedním z klíčových ukazatelů přicházející recese.

Při analýze časové řady obecné míry nezaměstnanosti je možné pozorovat, že mezi lety 2008 a 2009 došlo k nejvyššímu meziročnímu nárůstu nezaměstnanosti za sledované období, kdy meziroční nárůst činil 2,3 %. Zřejmým důvodem tohoto nárůstu byla probíhající hospodářská krize. Jak uvádí MPSV (2019), v tomto období došlo k závažnému zásahu do odvětví zpracovatelského průmyslu. V absolutní hodnotě bylo v roce 2009 registrováno na úřadu práce 824 000 osob. Nezaměstnaných z odvětví průmyslu bylo 153 440 osob, z toho právě z průmyslu zpracovatelského, a to 146 541 osob. K nárůstu nezaměstnanosti dále přispělo odvětví obchodu s nezaměstnanými 48 062 osobami a odvětví činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu s nezaměstnanými 29 418 osobami. Tyto oblasti dále následovalo např. stavebnictví, doprava a skladování, ubytování a stravování či zemědělství. Je pozoruhodné, že zároveň v tomto období došlo ke snížení dlouhodobé míry nezaměstnanosti, a to o 0,2 % (ČSÚ, 2023).

Při pozorování předkrizového období pandemie COVID-19 je možné sledovat, že obecná míra nezaměstnanosti činila 2 % a zároveň dlouhodobá míra nezaměstnanosti dosahovala rekordně nízkých hodnot, což svědčilo o tom, že ekonomika v oblasti zaměstnanosti dosahovala nasycení. Dle mého názoru, pokud by nepřišla krize v důsledku pandemie COVID-19 nastal by na trhu práce výrazný tlak na růst mezd a také nedostatek pracovní síly. Z pohledu zaměstnanosti byla dle mého názoru česká ekonomika na krizi velmi dobře připravena. Vnější šokem došlo k růstu nezaměstnanosti mezi lety 2019–2020 o 0,6 % a mezi lety 2019–2021 o 0,8 %. Zde je nutné podotknout, že se vláda poučila z přechodí krize, tedy hospodářské krize 2008 a včasně aktivovala a využila fiskální politiku

k eliminaci rizik krize v zaměstnanosti. V rámci krize v důsledku pandemie COVID-19 docházelo k poskytování kompenzací a podpor od státu sektorům a občanům, které byly touto krizí zasaženy. Uvedené dle mého názoru snížilo potenciální riziko výrazného růstu nezaměstnanosti a riziko propouštění v klíčových odvětvích, zejména v oblastech průmyslu, obchodu a služeb.

Poskytnuté kompenzace z veřejných rozpočtů ke konci roku 2021 činily celkem 136,7 mld. Kč. Evropská unie poskytla na udržení zaměstnanosti České republice 2 mld. EUR, tedy zhruba 50 mld. Kč (Evropská unie, 2022). Pro představu, výši poskytnutých kompenzací z veřejných rozpočtů, lze přirovnat k více jak 2/3 daní vybraných na DPFO v roce 2021.

Zjištění:

V období hospodářské krize stoupla nezaměstnanost mezi lety 2008–2009 o 2,3 % a mezi roky 2008–2010 dokonce o 2,9 %. Meziroční nárůst mezi roky 2008-2009 byl nevyšším meziročním nárůstem nezaměstnanosti od roku 2000. Pandemie COVID-19 v důsledku vládních zásahů a rychlého rozvoje digitalizace působila na nezaměstnanost velmi slabě v meziročním růstu o 0,6 % a ve srovnání 2019–2021 o 0,8 %. V delším časovém horizontu v důsledku dopadu krize pandemie COVID–19 neshledávám riziko zvyšování nezaměstnanosti. V případě zvyšující se nezaměstnanosti, v budoucích letech, bude dle mého názoru tato situace způsobena, zvyšujícími se náklady zaměstnavatelů jako je růst minimálních mezd a zdražování energií či zavádění nových technologií, nikoliv absolutním dopadem pandemie.

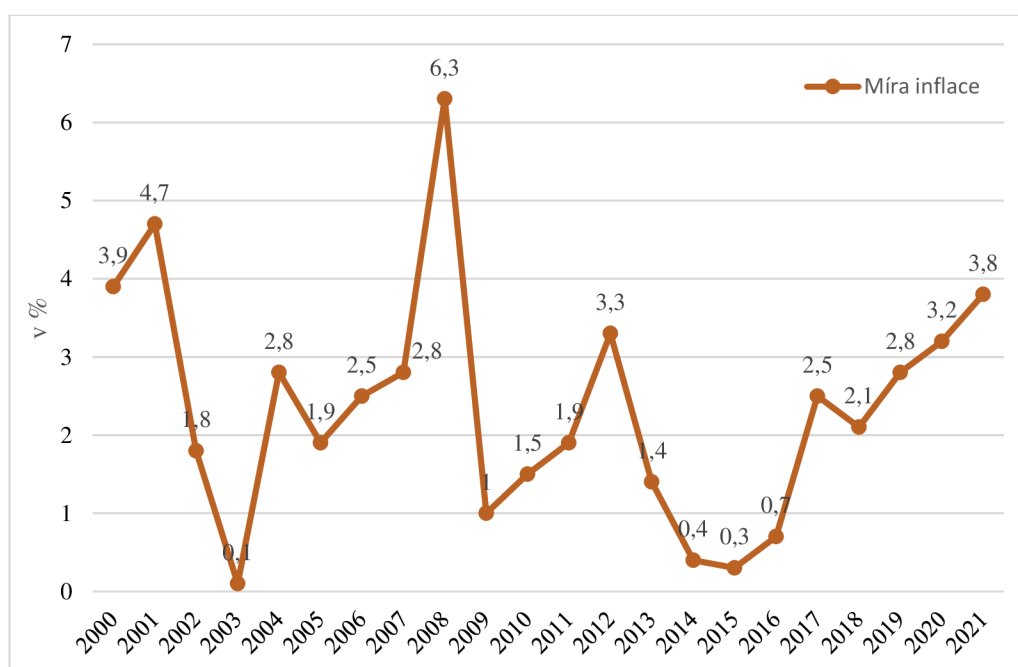
4.2.3 Inflace

Ačkoliv je inflace úzce svázaná s monetární politikou např. v souvislosti se změnami úrokových sazeb, jejich významů pro fiskální politiku je hned několik. Pokud inflace začne vykazovat výrazné narůstající hodnoty, může být podnětem směrem ke státu k restriktivní fiskální politice, tedy ke zvyšování daňové zátěže či snižování vládních výdajů. Naopak při výrazné snižující se křivce dojde na straně fiskální politiky k zásahu ve formě zvyšování veřejných výdajů, aby se hranice inflace udržela ve stabilních hodnotách. Interakce fiskální a měnové politiky závisí na stavu hospodaření ekonomiky, a právě v dobách krize je jejich

společným cílem udržení a zotavení ekonomiky (ECB, 2023). Dlouhodobým inflačním cílem ČNB od roku 2010 je udržení inflace na hranici 2 %.

Inflace je úzce provázána i s makroekonomickým ukazatelem nezaměstnanosti a HDP. V případě, že bude nezaměstnanost prudce klesat, bude docházet k tlaku na zvyšování mezd s ohledem na nasycení trhu tohoto výrobního faktoru. Dojde ke zvýšení nákladů zaměstnavatelů, které se promítnou do cen zboží a služeb, kdy porostou indexy spotřebitelských cen a dojde k postupnému roztáčení inflační spirály, jež se projeví poklesem reálné mzdy zaměstnanců. V případě, že dojde k navyšování důchodů, bude docházet i k vyšším odvodům, a tedy navyšování veřejných příjmů.

Graf č. 6 – Míra inflace v letech 2000–2021

Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

Při pozorování inflační křivky v celém sledovaném období je možné zaznamenat její výrazné výkyvy. V období mezi lety 2000–2003 byly tyto výkyvy přisuzovány dovážené inflace, na kterou zareagovala ČNB úpravou úrokových sazeb. V letech 2004–2007 byla míra inflace relativně stabilní.

Inflační boom nastal mezi lety 2007–2008, kdy přicházela 1. vlna hospodářské krize 2008 a zároveň docházelo k fiskálním opatřením vlády. Na zvýšení inflace se výrazně podepsalo zvýšení snížené sazby DPH z 5 % na 9 %, zvýšení spotřebních daní, zavedení ekologické daně či regulace cen nájemného. V tomto roce docházelo zároveň ke zvyšování

cen potravin a kolísavým změnám cen ropy. S ohledem na charakter hospodářské krize z roku 2008 napomohl zásah ČNB v monetární politice k udržení a snížení míry inflace. V roce 2008 v rámci srovnání roční míry inflace ČR se státy EU se ČR umístila na 7. místě odzadu. V roce 2009 se inflace dostala pod inflační cíl 2 %, v němž se udržela do roku 2012, kdy přicházela další vlna hospodářské krize (ČMKOS, 2008).

V rámci srovnání míry inflace v předkrizových obdobích obou komparovaných krizí, byla míra inflace na hladině 2,8 %. Zatímco po vypuknutí hospodářské krize v roce 2008 míra inflace vzrostla na 6,3 %, v prvním roce pandemie se držela mírně nad hranicí inflačního cíle 3,2 %. V případě hospodářské krize 2008 bylo zaznamenáno její protiinflační chování, v roce 2009 byla míra inflace stabilizována a navrácena k cílovým hodnotám. Uvedené mohlo být zapříčiněno poklesem poptávky, snižováním mezd a šetřením domácností (ČSÚ, 2023).

Stát v době pandemie prováděl převážně fiskální opatření, kdy naléval do ekonomiky finance prostřednictvím kompenzací jak firmám, tak i občanům. V roce 2020 inflace vzrostla k úrovni hodnoty inflace z roku 2012. Ačkoliv došlo k výraznému snížení spotřeby domácností meziroční nárůst cen rostl. Uvedené mohlo být způsobeno snížením nabídky a zároveň rychlým růstem cen v oblasti potravin. S ohledem na výpadek dodávek některého zboží, např. léků proti kašli, docházelo ke zvyšování jejich cen. V rámci uzavření ekonomiky také došlo ke změně spotřebních košů s ohledem na změnu chování občanů s ohledem na protipandemická opatření (Blundell, 2020). Růst cenové hladiny rovněž podpořil stát s ohledem na zvýšení výdajové stránky v energetické oblasti a oblasti zdravotnických potřeb. V roce 2021 došlo k roztáčení inflační spirály otevřením ekonomiky, resp. ukončením většiny pandemických opatření. Ekonomika se rychle otevřela, občané začali ve velkém využívat služby a vracet do ekonomiky našetřené peníze z předchozích let.

S ohledem na to, že si občané po nějaké době začali uvědomovat, že ceny jsou vysoké, došlo k tlaku na zvyšování mezd, a tak se inflace dále roztáčela. Zhodnocení míry inflace a jejích dopadů na pandemii je v současnosti hodně zkresleno událostmi, které nastaly po „zvládnutí“ krize v důsledku pandemie. V návaznosti na tuto zdravotní krizi nastala krize v důsledku války, jež vypukla mezi Ruskem a Ukrajinou a energetická krize v roce 2022.

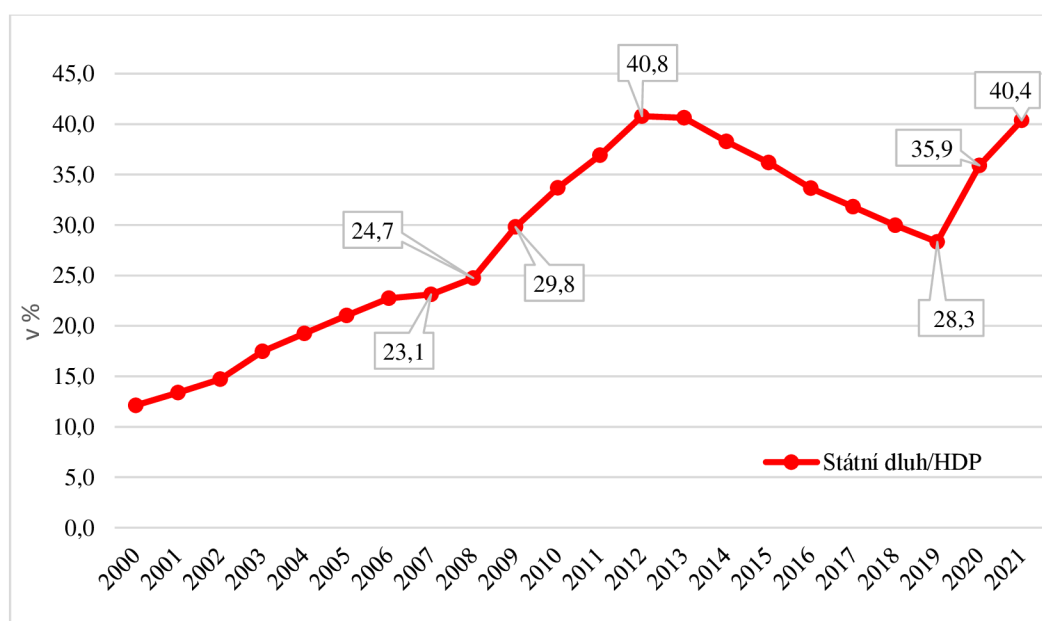
Zjištění:

Hospodářská krize z roku 2008 měla na míru inflace spíše protiinflační vliv, který byl vyvolán úsporami domácností. V důsledku zvyšující se nezaměstnanosti a snižování mezd docházelo k šetření domácností a na trhu se objevila nedostatečná poptávka, což vedlo ke snížení cenové hladiny. V důsledku pandemie COVID-19 shledávám její dopad na inflaci významnějším v souvislosti s roztočením inflační spirály, a to s ohledem na umělé nalévání financí do ekonomiky.

4.2.4 Vývoj státního dluhu

Ve rámci srovnání ČR se zeměmi EU se ČR řadí k nejméně zadluženým zemím EU. V roce 2021 se státní dluh vůči HDP přiblížil rekordním hodnotám z roku 2012 ve výši 40,4 mld. Kč v důsledku krize způsobené pandemií COVID-19. Vývoj státního dluhu a jeho rozdělení na domácí a zahraniční dluh je možné pozorovat v příloze č. 5.

Graf č. 7 – Státní dluh vůči HDP v letech 2000–2021

Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

Poměr státního dluhu vůči HDP vykazoval, vyjma roku 2007, do roku 2012 lineárně rostoucí tendenci, kde dosáhl maximální hranice 40,8 %. Státní dluh vůči HDP průměrně ročně rostl o 116,2 mld. Kč. Od roku 2012 docházelo ke snižování státního dluhu vůči HDP,

avšak jeho absolutní výše se do roku 2019 pohybovala v absolutních hodnotách roku 2012. V roce 2019 dosáhl poměr státního dluhu vůči HDP lokálního minima za posledních 10 let. V roce 2021 vzrostl poměr státního dluhu vůči HDP na 40,4 %, což v tomto poměru bylo změnou vůči předkrizovému období (2019) o 12,1 % (ČSÚ, 2023).

Tabulka č. 4 – Komparace dopadů krizí na státní dluh

Změna v letech	Státní dluh (v mld. Kč)	v %
2007/2008	107,5	12,05
2008/2009	178,4	17,84
2007/2009	285,9	32,04
2019/2020	409,5	24,97
2020/2021	416,0	20,30
2019/2021	825,5	50,33

	Hospodářská krize
	Krize v důsledku pandemie COVID-19

Zdroj: ČSÚ, (2023), vlastní výpočty a zpracování

V rámci hospodářské krize došlo k navýšení státního dluhu v absolutních hodnotách o 285,9 mld. Kč, kdy došlo k růstu státního dluhu ve srovnání let 2007 (předkrizové období) a 2009 (2. rok krize) o 32,04 %.

Krize v důsledku pandemie COVID-19 ve srovnání let 2019 (předkrizové období) a 2. roku krize (2021) zapříčinila více jak 50 % navýšení státního v celkové hodnotě 825,5 mld. Kč.

Zjištění:

Ve srovnání dopadů krizí na státní dluh je třeba konstatovat, že i jak na poměr státního dluhu vůči HDP, tak i v rámci dopadů na absolutní hodnoty státního rozpočtu měla horší dopad krize v důsledku pandemie COVID-19.

V další kapitole následuje analýza a komparace dopadu krizí v podmínkách české ekonomiky ve vztahu ke státnímu rozpočtu v předkrizovém období a v jejich průběhu.

4.3 Dopad krizí na státní rozpočet

Výchozím rokem pro hodnocení dopadu historických událostí na státní rozpočet je jako předkrizové období pro komparaci hospodářské krize brán rok 2007 a pro krizi v důsledku pandemie COVID-19 rok 2019. Následně jsou krize srovnávány hodnoty ve vztahu ke státnímu rozpočtu v 1. a 2. roce trvání dané krize. Hlavním zdrojem při zpracování této kapitoly je MF – Státní závěrečný účet.

4.3.1 Předkrizové období

Příjmy státního rozpočtu a rozpočtů municipalit v roce 2007 činily 1 397 367 mil. Kč z toho do státního rozpočtu plynulo 1 025 883 mil. Kč a do rozpočtů municipalit 371 484 mil. Kč. Výdajová strana státního rozpočtu vykazovala částku ve výši 1 092 275 mil. Kč, přičemž se státní rozpočet dostat do schodku ve výši 66 392 mil. Kč. Rozpočty municipalit v tomto roce vykazovaly výdaje ve výši 362 069 mil. Kč a dosáhly rozpočtového přebytku ve výši 9 414 mil. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2007, 2008).

Příjmy státního rozpočtu a rozpočtů municipalit v roce 2019 celkem činily 2 117 280 mil. Kč, přičemž do státního rozpočtu plynulo 1 523 222 mil. Kč a do rozpočtů municipalit 594 058 mil. Kč. Výdaje státního rozpočtu v tomto roce činily 1 551 738 mil. Kč a bylo dosaženo rozpočtového schodku ve výši 28 516 mil. Kč. Rozpočty municipalit vykazovaly výdaje ve výši 562 387 mil. Kč se závěrečným účtem jejich hospodaření v přebytku 31 671 mil. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2019, 2020).

Tabulka č. 5 – Příjmy a výdaje státního rozpočtu a rozpočtu municipalit v předkrizovém období

v mil. Kč	ROK 2007			ROK 2019		
	příjmy	výdaje	rozdíl	příjmy	výdaje	rozdíl
Státní rozpočet	1 025 883	1 092 275	-66 392	1 523 222	1 551 738	-28 516
Rozpočty municipalit	371 484	362 069	9 414	594 058	562 387	31 671
Celkem	1 397 367	1 454 344	-56 978	2 117 280	2 114 125	3 155

	Hospodářská krize
	Krize v důsledku pandemie COVID-19

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2007 (2008) a MF – Státní závěrečný účet 2019 (2020), vlastní zpracování

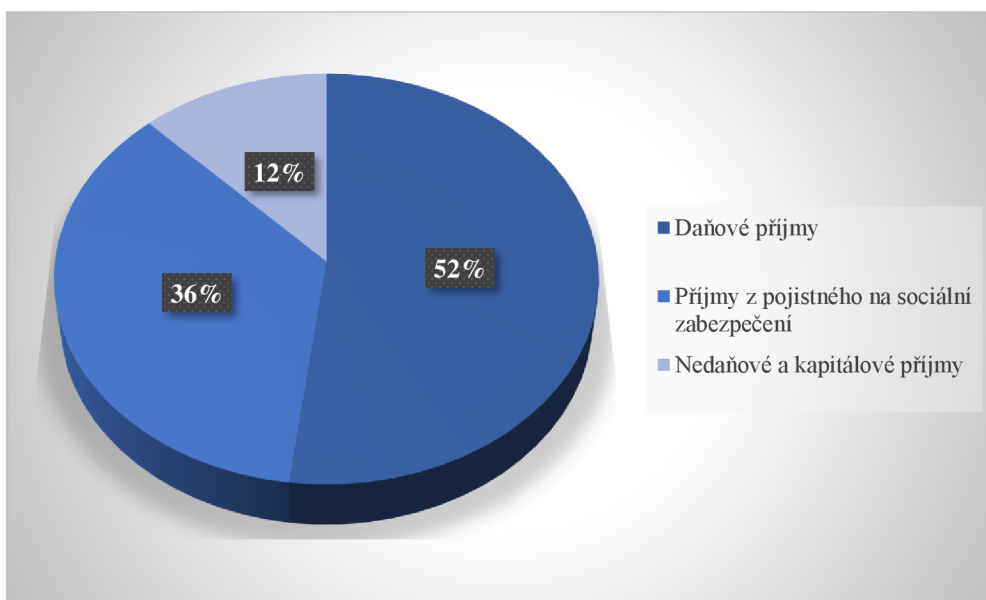
V předkrizovém období, jak v roce 2007, tak i v roce 2019, je možné si povšimnout záporné bilance státního rozpočtu.

Záporná bilance státního rozpočtu v roce 2007 mohla být způsobena zvyšujícími se mandatorními výdaji, a to zavedením nových sociálních dávek (příspěvek na živobytí, bydlení a mimořádná okamžitá pomoc), zvyšováním nemocenské či navyšováním důchodů.

Schodek státního rozpočtu dosahoval v předkrizovém období 6,47 % v podílu na jeho příjmy. Zároveň se celkový státní dluh v absolutní hodnotě 892,3 mld. Kč navýšil oproti roku 2006 o 90 mld. Kč, kdy domácí dluh z toho činil v absolutní hodnotě 769,3 mld. Kč a zahraniční dluh 123 mld. Kč (MF, 2023). Vývoj státního dluhu v absolutních hodnotách v letech 2000–2021 je uveden v příloze č. 5.

Podíl daňových příjmů na příjmech státního rozpočtu v roce 2007 činil 52 % s hodnotou 533,5 mld. Kč. Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení dosahovaly hodnoty 367,1 mld. Kč s podílem zastoupení na státním rozpočtu 36 %. Příjmová strana státního rozpočtu v roce 2007 (MF – Státní závěrečný účet 2007, 2008).

Graf č. 8 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2007 (v %)

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2007 (2008), vlastní zpracování

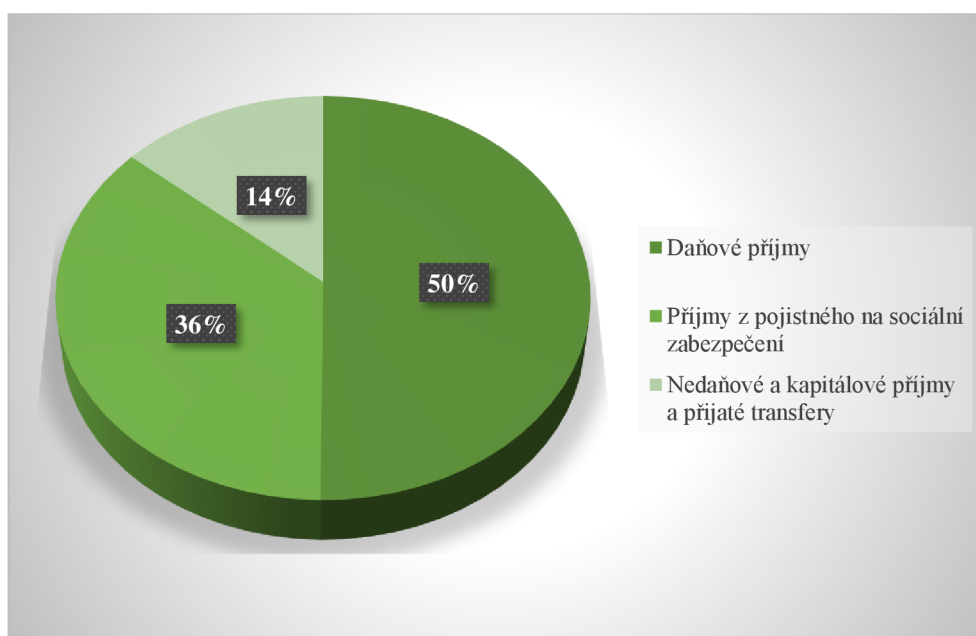
Záporná bilance státního rozpočtu v roce 2019 byla způsobena navyšováním investic státu a zvyšováním běžných výdajů. Na bilanci státního rozpočtu v roce 2019 se zároveň také podepsal nižší hospodářský růst než v přechodících letech a s tím související nižší daňové

příjmy, než byly očekávány. Podíl schodku na příjmech státního rozpočtu dosahoval v předkrizovém období v roce 2019 1,87 %.

Celkový státní dluh v absolutní hodnotě činil 1 640,2 mld. Kč, přičemž se jednalo o jeho navýšení oproti roku 2018 o 18 mld. Kč, kdy domácí dluh z toho činil v absolutní hodnotě 1 437,4 mld. Kč a zahraniční dluh 202,8 mld. Kč (MF, 2023).

Daňové příjmy se na příjmech státního rozpočtu v roce 2019 podílely z 52 % s hodnotou 533,5 mld. Kč. Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení dosahovaly hodnoty 367,1 mld. Kč s podílem zastoupení na státním rozpočtu 36 % (MF – Státní závěrečný účet 2019, 2020).

Graf č. 9 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2019 (v %)

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2019 (2020), vlastní zpracování

4.3.2 Stav státního rozpočtu v 1. roce krize

Tabulka č. 6 – Příjmy a výdaje státního rozpočtu a rozpočtu municipalit v 1. roce krize

v mil. Kč	ROK 2008			ROK 2020		
	příjmy	výdaje	rozdíl	příjmy	výdaje	rozdíl
Státní rozpočet	1 063 941	1 083 944	- 20 003	1 475 479	1 842 929	- 367 450
Rozpočty municipalit	396 852	381 836	15 016	626 222	612 213	14 009
Celkem	1 460 793	1 465 780	- 4 987	2 101 701	2 455 142	- 353 441

	Hospodářská krize
	Krize v důsledku pandemie COVID-19

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2008 (2009) a MF – Státní závěrečný účet 2020 (2021), vlastní zpracování

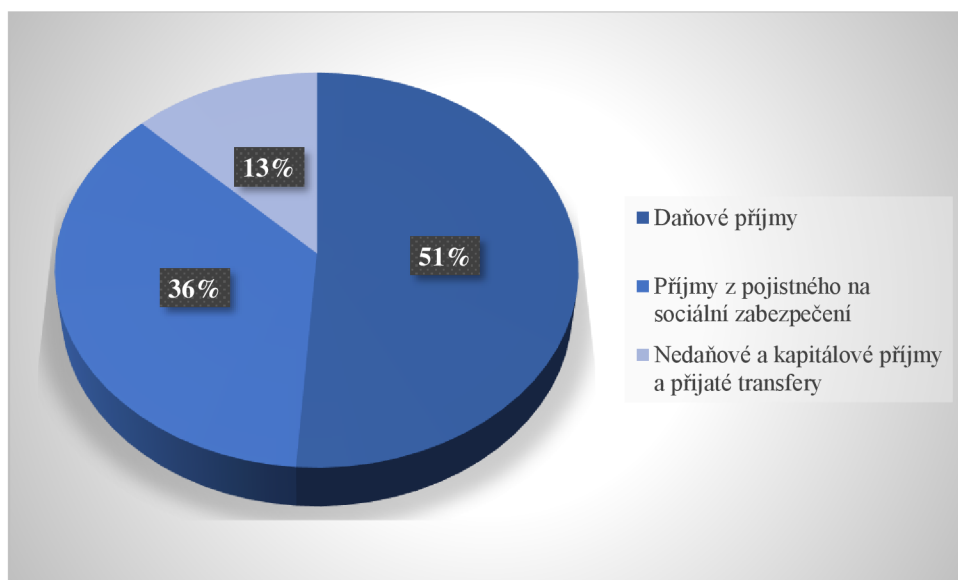
Příjmy státního rozpočtu a rozpočtů municipalit za rok 2008 (1. rok krize) celkem činily 1 460 793 mil. Kč, přičemž do státního rozpočtu plynulo 1 063 941 mil. Kč a do rozpočtů municipalit 396 852 mil. Kč.

Výdaje státního rozpočtu v tomto roce činily 1 083 944 mil. Kč a bylo dosaženo rozpočtového schodku ve výši 20 003 mil. Kč. Rozpočty krajů a obcí vykazovaly výdaje ve výši 381 836 mil. Kč se závěrečným účtem jejich hospodaření v přebytku 15 016 mil. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2008, 2009).

Hospodaření státního rozpočtu v roce 2008 (1. rok krize) vykazovalo schodek, který v poměru ku jeho příjmům činil 1,88 %.

Celkový státní dluh v absolutní hodnotě v roce 2008 činil 999,8 mld. Kč, přičemž se jednalo o jeho navýšení oproti roku 2007 o 107,5 mld. Kč, z čehož domácí dluh činil v absolutní hodnotě 814,3 mld. Kč a zahraniční dluh 185,5 mld. Kč (MF, 2023).

Graf č. 10 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2008 (v %)

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2008 (2009), vlastní zpracování

Daňové příjmy se na příjmech státního rozpočtu v roce 2008 podílely z 51 % s hodnotou 544,4 mld. Kč, kdy došlo o jejich navýšení o 10,9 mld. Kč oproti roku 2007. Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení se na státním rozpočtu podílely z 36 % s hodnotou 385,5 mld. Kč, což vyjadřuje růst o 18,4 mld. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2008, 2009).

Příjmy státního rozpočtu a rozpočtů municipalit v roce 2020 (v 1. roce krize) celkem činily 2 101 701 mil. Kč, přičemž do státního rozpočtu plynulo 1 475 479 mil. Kč a do rozpočtů krajů a obcí 626 222 mil. Kč. Výdaje státního rozpočtu v 1. roce krize činily 1 842 929 mil. Kč a bylo dosaženo rozpočtového schodku ve výši 367 450 mil. Kč.

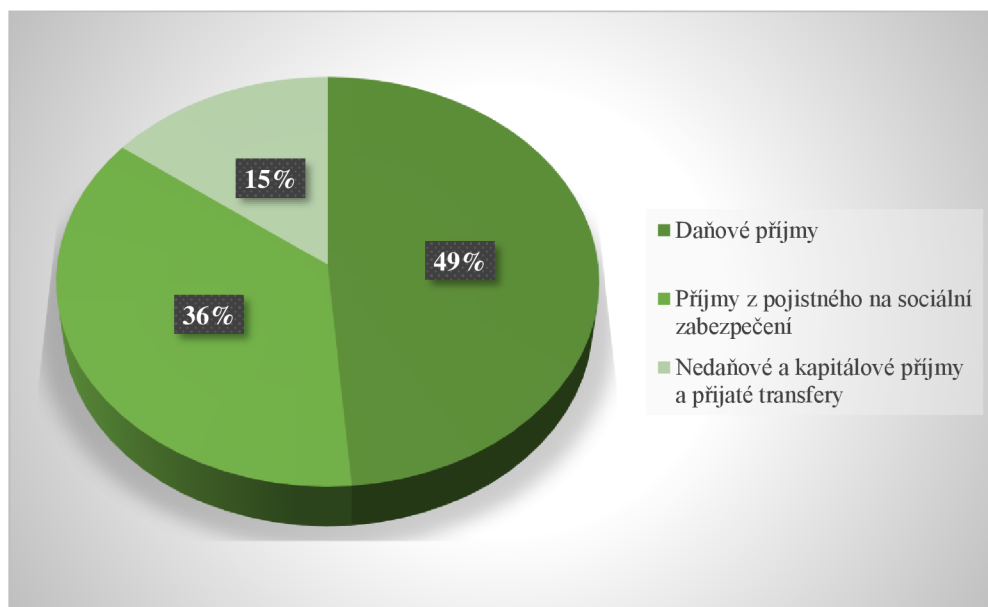
Rozpočty municipalit vykazovaly výdaje ve výši 612 213 mil. Kč s výsledkem jejich hospodaření v přebytku 14 009 mil. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2020, 2021).

V případě krize v důsledku pandemie COVID-19 došlo v roce 2020 k výraznému nárůstu podílu schodku na příjmech státního rozpočtu, a to o 23,03 % oproti roku předcházejícímu na 24,90 % (2020). Jednalo se do roku 2020 o nejvyšší schodek státního rozpočtu v dějinách ČR.

Celkový státní dluh v tomto roce taktéž dosahoval rekordních hodnot, v absolutní hodnotě v roce 2020 činil 2 049,7 mld. Kč, přičemž se jednalo o jeho navýšení oproti roku

2019 o 409,5 mld. Kč, z čehož domácí dluh činil v absolutní hodnotě 1 882,6 mld. Kč a zahraniční dluh 167,2 mld. Kč (MF, 2023).

Graf č. 11 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2020 (v %)

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2020 (2021), vlastní zpracování

Daňové příjmy se na příjmech státního rozpočtu v roce 2020 podílely ze 49 % s hodnotou 718,2 mld. Kč. V tomto roce došlo k poklesu daňových příjmů státního rozpočtu o 46,8 mld. Kč oproti roku 2019. Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení zabezpečovaly 36 % státního rozpočtu s hodnotou 540,5 mld. Kč, přičemž došlo k jejich snížení o 11,2 mld. Kč oproti roku 2019 (MF – Státní závěrečný účet 2019, 2020).

4.3.3 Stav státního rozpočtu ve 2. roce krize

Tabulka č. 7 – Příjmy a výdaje státního rozpočtu a rozpočtu municipalit ve 2. roce krize

v mil. Kč	ROK 2009			ROK 2021		
	příjmy	výdaje	rozdíl	příjmy	výdaje	rozdíl
Státní rozpočet	974 615	1 167 009	-192 394	1 487 237	1 906 925	-419 688
Rozpočty municipalit	396 633	422 576	-25 943	678 300	637 027	41 273
Celkem	1 371 248	1 589 585	-218 337	2 165 537	2 543 952	-378 415

	Hospodářská krize
	Krize v důsledku pandemie COVID-19

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2009 (2010) a MF – Státní závěrečný účet 2021 (2022), vlastní zpracování

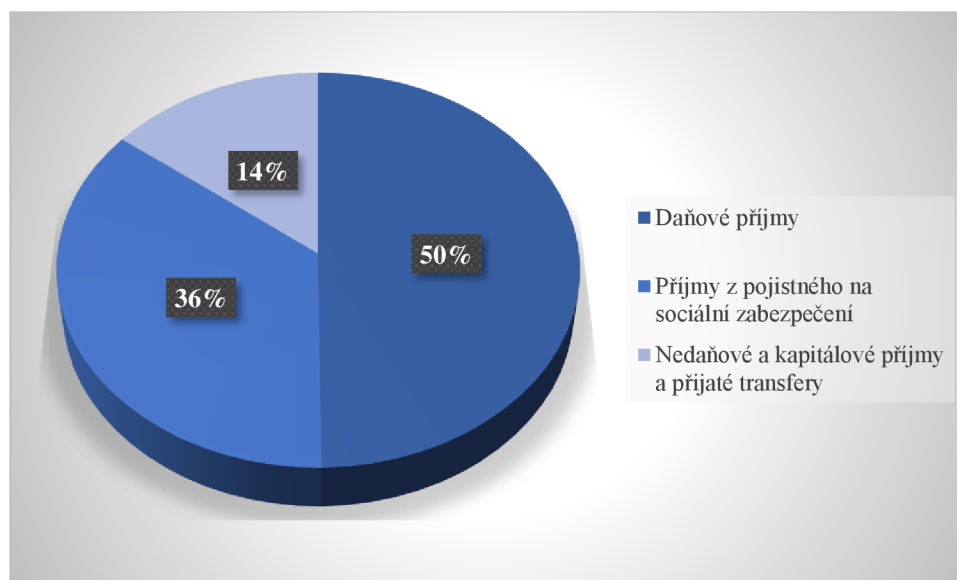
Příjmy státního rozpočtu a rozpočtů municipalit za rok 2009 (2. rok krize) celkem činily 1 371 248 mil. Kč, přičemž státní pokladna obdržela 974 615 mil. Kč a do rozpočtů krajů a obcí plynulo 396 633 mil. Kč.

Výdaje státního rozpočtu dosahovaly 1 167 009 mil. Kč. Státní rozpočet v období 2. roku krize dosáhl schodku v hodnotě 192 394 mil. Kč. Municipality vykazovaly výdaje ve výši 422 576 mil. Kč se záporným závěrečným účtem ve výši 25 943 mil. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2009, 2010).

Podíl schodku státního rozpočtu na jeho příjmech v roce 2009 (2. rok krize) činil 19,74 %. Jednalo se o nárůst o 17,86 % oproti roku předcházejícímu (2008) a nárůst o 13,27 % oproti období před vypuknutím krize (2007).

Celkový státní dluh v roce 2009 narostl o 178,4 mld. Kč oproti roku 2008 na celkovou výši 1 178,2 mld. Kč. Domácí dluh činil 926,7 mld. Kč a dluh zahraniční 251,5 mld. Kč. Oproti roku 2007 došlo k celkovému navýšení státního dluhu o 285,9 mld. Kč (MF, 2023).

Graf č. 12 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2009 (v %)

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2009 (2010), vlastní zpracování

Daňové příjmy se na příjmech státního rozpočtu v roce 2009 podílely z 50 % s hodnotou 485,4 mld. Kč, přičemž došlo k jejich snížení o 59 mld. Kč oproti roku předcházejícímu (2008) a snížení o 48,1 mld. Kč oproti období před vypuknutím krize (2007). Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení se na státním rozpočtu podílely z 36 % s hodnotou 385,5 mld. Kč, kdy se oproti roku 2008 snížily o 37,6 mld. Kč a oproti roku 2007 o 19,2 mld. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2009, 2010).

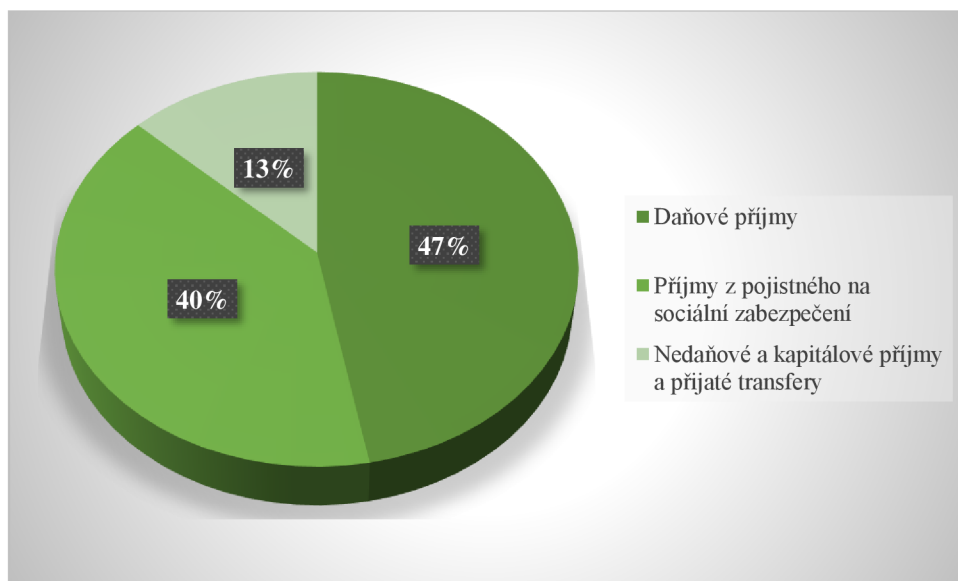
Příjmy státního rozpočtu a rozpočtů municipalit za rok 2021 (2. rok krize) celkem činily 2 165 537 mil. Kč, přičemž do státního rozpočtu plynulo 1 487 237 mil. Kč a do rozpočtů municipalit 678 300 mil. Kč.

Výdaje státního rozpočtu dosahovaly 1 906 925 mil. Kč. Státní rozpočet v období 2. roku krize dosáhl schodku v rekordní výši 419 688 mil. Kč. Municipality vykazovaly výdaje ve výši 637 027 mil. Kč se závěrečným přebytkem ve výši 41 273 mil. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2021, 2022).

Podíl schodku státního rozpočtu na jeho příjmech v důsledku pandemie COVID-19 v roce 2021 (2. rok krize) činil 28,22 %. Jednalo se o nárůst 3,32 % oproti roku přecházejícímu (2020) a nárůst 26,35 % oproti období před vypuknutím krize (2019). Záporná bilance státního rozpočtu, tak dosáhla prozatím rekordních negativních hodnot.

Celkový státní dluh v roce 2021 také opět dosahoval rekordních hodnot, kdy v absolutní hodnotě činil 2 465,7 mld. Kč, z toho domácí dluh dosáhl 2 292 mld. Kč a zahraniční dluh 173,7 mld. Kč. Ve srovnání s 1. rokem krize (2020) se celkový státní dluh navýšil o 416 mld. Kč. V případě srovnání s rokem před vypuknutím krize (2019) se jednalo o navýšení státního dluhu o 825,5 mld. Kč (MF, 2023).

Graf č. 13 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2021 (v %)

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2021 (2022), vlastní zpracování

Daňové příjmy se na příjmech státního rozpočtu v roce 2021 podílely ze 47 % s hodnotou 699,4 mld. Kč, přičemž došlo k jejich snížení o 18 mld. Kč oproti roku předcházejícímu (2020) a snížení o 64,6 mld. Kč oproti období před vypuknutím krize (2019). Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení se na státním rozpočtu podílely z 36 % s hodnotou 595,5 mld. Kč, přičemž oproti roku 2020 se zvýšily o 45 mld. Kč a oproti roku 2019 o 43,79 mld. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2019–2021, 2020–2022).

4.3.4 Shrnutí

Tabulka č. 8 – Komparace dopadů na příjmy státního rozpočtu

Změna v letech	Příjmy (v mld. Kč)	%	Výdaje (v mld. Kč)	%
2007/2008	38,1	103,71	-8,3	99,24
2008/2009	-89,3	91,60	83,1	107,66
2007/2009	-51,3	95,00	74,8	106,84
2019/2020	-47,7	96,87	291,2	118,77
2020/2021	11,8	100,80	64,0	103,47
2019/2021	-36,0	97,64	355,2	122,89

	Hospodářská krize
	Krize v důsledku pandemie COVID-19

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2007–2009 (2008–2010) a Státní závěrečný účet 2019–2021 (2020–2022), vlastní zpracování

Z pohledu státního rozpočtu na příjmové straně, tedy daňových, nedaňových příjmů a pojistného na sociální zabezpečení byla u obou krizí příjmová strana státního rozpočtu dotčena.

V případě hospodářské krize v 1. roce krize (2008) došlo oproti předkrizovému období k růstu příjmů státního rozpočtu o 3,71 %. Od 1.1.2008 došlo ke zvýšení snížené sazby DPH z 5 % na 9 %. Tento daňový příjem v roce 2008 zaznamenal nejvyšší nárůst. Na pozitivním vývoji inkasa se zároveň, jak uvádí FS podílely „dozvuky“ daňové povinnosti z roku 2007. Zároveň na výkonnosti české ekonomiky se dopad hospodářské krize výrazněji projevil až ve 3. čtvrtletí tohoto roku a většina subjektů na trhu nevyužila možnost fiskálního opatření ve formě odložení placení záloh (FS, 2009).

Ve 2. roce krize (2009) došlo k propadu příjmů státního rozpočtu tento propad činil 5 % na příjmech státního rozpočtu oproti roku 2007. Došlo ke snížení daňových příjmů, u nichž v roce 2009 došlo k poklesu o 48,1 mld. Kč. Dopad do daňových příjmů by byl jistě vyšší, kdyby v tomto roce nebyla zvýšena základní sazba na DPH z 19 % na 20 %, jejíž zvýšení však nebylo opatřením probíhající krize. Vybrané daňové příjmy jsou blíže analyzovány v kapitole 4.4.2. V rámci příjmů z pojistného na sociální zabezpečení došlo ke snížení o 19,2 mld. Kč. Tento pokles zřejmě způsobila zvyšující se nezaměstnanost v důsledku propouštění zejména v průmyslovém odvětví v tomto období.

V případě krize v důsledku pandemie COVID-19 došlo v 1. roce krize (2020) ke snížení příjmů státního rozpočtu o 3,13 % oproti předkrizovému období (2019). Snížení příjmů státního rozpočtu jednoznačně souviselo s poklesem výkonnosti ekonomiky v důsledku protipandemických opatření.

Ve 2. roce krize (2021) došlo k propadu příjmů státního rozpočtu o 2,36 %. Mezi lety 2019 a 2021 došlo k poklesu daňových příjmů ve výši 64,6 mld. Kč. V tomto období došlo však k navyšování příjmů z pojistného na sociální zabezpečení ve výši 43,79 mld. Kč. Toto zjištění potvrzuje i změna struktury příjmů státního rozpočtu. Zatím co se v porovnání let 2019 a 2021 podíl příjmů na sociálním zabezpečení zvýšil o 4 % z 36 % podíl na státním rozpočtu na podíl 40 %, podíl daňový příjmů se v době pandemie snížil o 3 % z podílu 50 % na podíl 47 %. Část daňových příjmů bylo jednoznačně sníženo v důsledku zrušení tzv. SUPERHRUBÉ či zrušení výše maximálního limitu pro tzv. daňové bonusy, a tak mohlo docházet k vyšším daňovým odpočtům.

Zjištění:

Na základě porovnání prvních 2 let krizí má na příjmy státního rozpočtu o 0,89 % horší dopad pandemie COVID-19, kdy v porovnání s předkrizovým obdobím došlo k poklesu příjmů státního rozpočtu v 1. roce krize (2020) o 3,13 % a ve 2. roce krize (2021) o 2,76 %. Hospodářská krize zaznamenala pokles ve 2. roce krize (2009) oproti předkrizovému období o 5 %.

Na výdajové straně státního rozpočtu jednoznačně dominuje krize v důsledku pandemie COVID-19. Výdajová strana rozpočtu v meziročním nárůstu v 1. roce krize (2020) zaznamenala růst o 18,77 % a ve srovnání 2. roku krize (2021) s předkrizovým obdobím (2019) vykázala nárůst výdajů o 22,89 %. Celkem výdaje státního rozpočtu oproti předkrizovému období vzrostly o 41,66 %. Hospodářská krize 2008 zaznamenala růst výdajové strany státního rozpočtu až ve 2. roce krize (2009), a to o 6,84 % oproti předkrizovému období (2007). Celkem výdajová strana státního rozpočtu v tomto období vzrostla o 6,08 %.

Zatímco dopad hospodářská krize 2008 působila hlavně příjmovou stranu státního rozpočtu, pandemie COVID-19 měla dosah, jak stranu příjmovou, tak i výdajovou. Stát na tuto krizi nebyl připraven v oblasti zdravotnictví a zároveň docházelo k poskytování hojných kompenzací a podpor směřujících do ekonomiky.

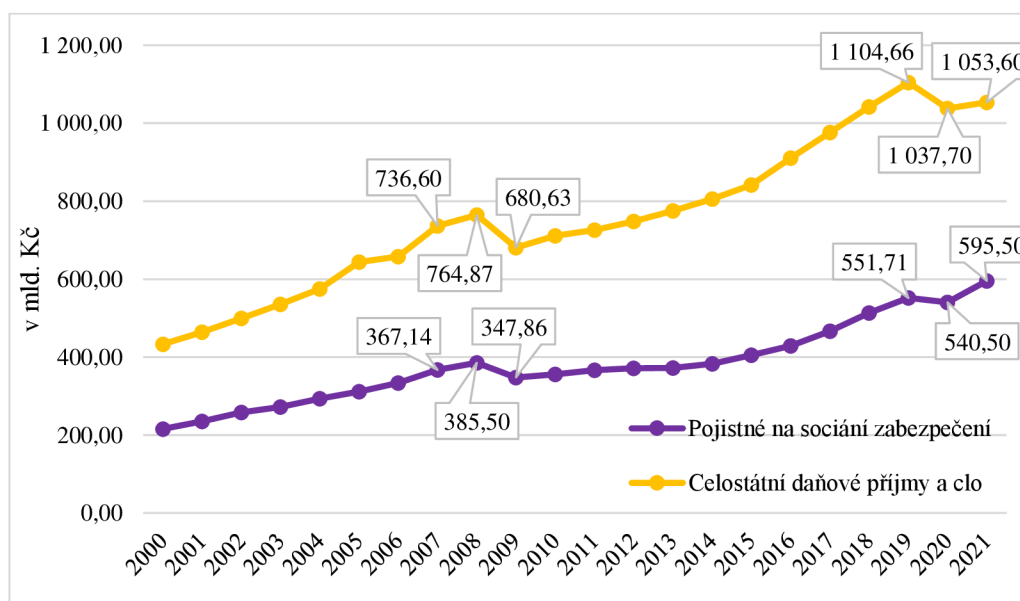
4.4 Vývoj celostátních příjmů

Výchozím rokem pro hodnocení dopadu historických událostí na vývoj celostátních daňových příjmů, cla a příjmů z pojistného na sociální zabezpečení je stejně jako v předchozích kapitolách jako předkrizové období pro komparaci hospodářské krize brán rok 2007 a pro krizi v důsledku pandemie COVID-19 rok 2019. Následně jsou krize srovnávány v dopadu po 1. a 2. roce trvání krize.

Zdroje využité k této kapitole jsou zejména MF – Státní závěrečný účet 2002–2021 (2003–2022), MF – CS – 2017–2021 (2018–2022), ČSÚ (2014).

4.4.1 Celostátní daňové příjmy včetně cla a pojistného na sociální zabezpečení

Graf č. 14 – Vývoj celostátních daňových příjmů včetně cla a pojistného na sociální zabezpečení (v mld. Kč)

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2002–2021 (2003–2022), MF – CS – 2017–2021 (2018–2022), ČSÚ (2014), vlastní zpracování

Daňové příjmy by měly zohledňovat stav a výkonnost ekonomiky. V případě, že výkonnost ekonomiky roste, mělo by docházet i k růstu celostátních daňových příjmů a naopak. Pokud se zaměříme na celostátní inkaso vybraných daní v celém sledovaném

období, jejich růstová tendence se od roku 2000 projevovala až do roku 2008 s průměrným růstem 41,47 mld. Kč za rok. V roce 2009 došlo v důsledku hospodářské krize 2008 k jejich poklesu o 84,24 mld. Kč oproti 1. roku krize (2008) a k poklesu o 55,97 mld. Kč oproti předkrizovému období (2007). Celostátní inkaso daňových příjmů navázalo na hodnoty z roku 2008 až v roce 2013. V období 2009–2013 vykazovaly celostátní daňové příjmy postupnou růstovou tendenci s průměrným růstem 23,58 mld. Kč za rok. Mezi lety 2013–2019 došlo ke zrychlujícímu se tempu růstu celostátních daňových příjmů s průměrnou hodnotou 54,95 mld. Kč.

V období před krizí v důsledku pandemie COVID-19 vykazovaly celostátní daňové příjmy historického maxima v absolutní hodnotě 1 104,66 mld. Kč. V důsledku pandemické krize došlo v 1. roce krize (2020) k meziročnímu poklesu daňových příjmů o 66,96 mld. Kč a ve druhém roce oproti předkrizovému období o 51,06 mld. Kč.

Celostátní daňové příjmy v rámci rozdělení mezi státní rozpočet a rozpočty municipalit jsou graficky znázorněny v příloze č. 6. Z grafu je patrné, že hospodářská krize 2008 se na poměrovém dělení celostátních daňových příjmů státního rozpočtu a rozpočtů municipalit podílela ve srovnání podílu rozpočtu v předkrizovém období (2007) a 2. roku krize (2009) na změně struktury o 1 %. Podíl státního rozpočtu v roce 2007 činil na celostátních daňových příjmech 72,4 % a v roce 2009 71,3 %. Podíl rozpočtů municipalit v roce 2007 činil na celostátních daňových příjmech 25,5 %, kdy v roce 2009 došlo ke zvýšení na 26,5 %. Pandemie COVID-19 tento poměr v porovnání předkrizového období (2019) a 2. roku krize (2021) zvýšila rozpočty krajů a obcí o poměr 2,89 %. Podíl státního rozpočtu v předkrizovém období (2019) činil 69,2 % a po 2 letech krize se jeho podíl snížil na 66,38 %. V roce 2019 podíl celostátních daňových příjmů činil nejmenší procento podílu státního rozpočtu za sledované období. Rozpočty municipalit dosáhly v roce 2019 podílu celostátních daňových příjmů 29 % a v roce 2021 vzrostly na 31,89 %.

Příjmy z pojistného na sociální zabezpečení ve sledovaném období od roku 2000 do roku 2008 vykazovaly růstovou tendenci v průměru o 21,22 mld. Kč. Ve 2. roce krize (2009) došlo k jejich meziročnímu poklesu o 37,64 mld. Kč a v porovnání s předkrizovým obdobím (2007) o 19,28 mld. Kč. Předkrizových hodnot dosáhly příjmy pojistného na sociální zabezpečení v roce 2012, kdy mezi lety 2009-2012 docházelo k průměrnému růstu o 7,88 mld. Kč. Mezi lety 2012 a 2019 došlo ke zrychlujícímu se tempu růstu

celostátních daňových příjmů s průměrným přírůstem 25,74 mld. Kč (MF – Státní závěrečný účet 2002–2021, 2020–2022).

V období před krizí v důsledku pandemie COVID-19 vykazovaly příjmy z pojistného na sociální zabezpečení v absolutní hodnotě částku 551,71 mld. Kč. V důsledku pandemické krize došlo v 1. roce krize (2020) k meziročnímu poklesu jejich příjmů o 11,21 mld. Kč a ve druhém roce růstu oproti předkrizovému období o 43,79 mld. Kč.

Tabulka č. 9 – Změny pojistného na sociální zabezpečení a celostátních daňových příjmů v letech 2007–2009 a 2019–2021

	Změny pojistného na sociální zabezpečení a celostátních daňových příjmů					
	v mld. Kč v letech			v % v letech		
	2007/2008	2008/2009	2007/2009	2007/2008	2008/2009	2007/2009
Pojistné na SZ	18,36	-37,64	-19,28	5,00	-9,76	-5,25
Celostátní daňové příjmy	28,27	-84,24	-55,97	3,84	-11,01	-7,60
	2019/2020	2020/2021	2019/2021	2019/2020	2020/2021	2019/2021
Pojistné na SZ	-11,21	55,00	43,79	-2,03	10,18	7,94
Celostátní daňové příjmy	-66,96	15,90	-51,06	-6,06	1,53	-4,62

	Hospodářská krize
	Krize v důsledku pandemie COVID-19

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2002–2021 (2003–2022), CS – 2017–2021 (2018–2022), ČSÚ (2014), vlastní zpracování

Zjištění:

V rámci analýzy prvních dvou let hospodářské krize 2008 a krize v důsledku pandemie COVID-19 bylo zjištěno, že krize v důsledku pandemie COVID-19 vykázala horší bilanci celostátních daňových příjmů než hospodářská krize 2008, avšak hospodářská krize 2008 zaznamenala prudší pokles daňových příjmů ve 2. roce krize.

Krize v důsledku pandemie COVID-19 zapříčinila pokles daňových příjmů oproti předkrizovému období (2019) o 66,96 mld. Kč (6,06 %) v 1. roce krize (2020) a o 51,06 mld. Kč (4,62 %) ve 2. roce krize (2021).

Hospodářská krize 2008 zapříčinila pokles celostátních daňových příjmů až ve 2. roce krize (2009) o 55,97 mld. Kč (7,6 %) oproti předkrizovému období (2007). Tato

hodnota však vykázala prudší pokles celostátních daňových příjmů ve srovnání s předkrizovým obdobím (2007).

V rámci analýzy prvních dvou let hospodářské krize 2008 a krize v důsledku pandemie COVID-19 bylo zjištěno, že hospodářská krize 2008 vykázala horší dopad na příjmy z pojistného na sociální zabezpečení.

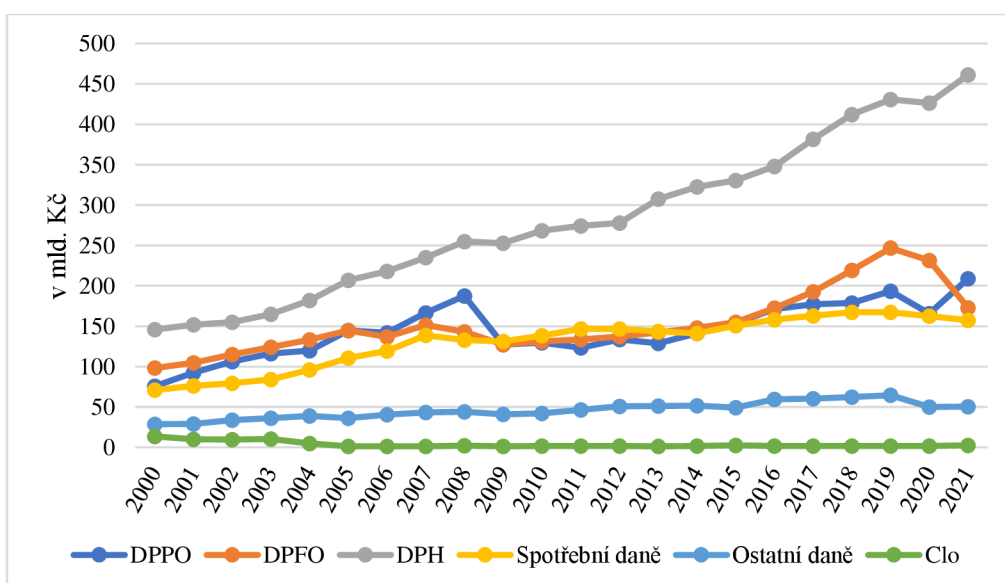
Hospodářská krize 2008 způsobila pokles příjmů z pojistného na sociální zabezpečení ve 2. roce krize (2009) oproti předkrizovému období (2007) o 5,25 %, v 1. roce krize (2008) došlo ještě k meziročnímu růstu o 5 %, což odpovídá i chování celostátních daňových příjmů.

Pandemická krize způsobila pokles příjmů na sociální zabezpečení pouze v 1. roce krize (2020) oproti předkrizovému období (2019) o 2,03 %, kdy v následujícím roce došlo ke zvýšení těchto příjmů o 7,94 % oproti předkrizovému období.

V následující kapitole č. 4.4.2 je analyzováno jaké daňové příjmy uvedené krize ovlivnily. Z protichůdného výsledku dopadu na celostátní daňové příjmy a příjmy z pojistného na sociální zabezpečení se lze domnívat, že tento dopad nebyl jen do příjmů souvisejících se zaměstnaností.

4.4.2 Vybrané daňové příjmy a clo

Graf č. 15 – Vývoj daňových příjmů a cla v letech 2000–2021

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2002–2021 (2003–2022), CS – 2017–2021 (2018–2022), ČSÚ (2014), vlastní zpracování

Vývoj vybraných daní v letech 2000-2021 je možné sledovat v grafu č. 14. Nejvyšší podíl na celostátních daňových příjmech má DPH, kterou následuje DPFO, DPPO a daně spotřební. Částky vybraných daní v čase jsou zpracovány v příloze č. 7. Z uvedeného grafu č. 14 je možné v období analyzovaných krizí pozorovat největší výkyvy inkasa zejména DPPO a DPFO.

Jak komparované krize změnilly strukturu inkasa vybraných daní v dotčených obdobích je možné pozorovat v příloze č. 8.

Hospodářská krize 2008 v předkrizovém období (2007) vykazovala 23 % podíl inkasa daní na DPPO, kdy po 2 letech krize se tento podíl snížil o 4 % na 19 %. Což odpovídá i klesajícímu trendu této daně ve sledovaném období. V roce 2008 došlo ke snížení daňové sazby z 24 % na 21 %, přičemž v následujícím roce se sazba opětovně snížila 20 %. Tento trend pokračoval i v roce 2010, kdy se DPPO snížila na současných 19 %. DPH zaznamenalo v prvních 2 letech krize (2008-2009) oproti předkrizovému období (2007) zvýšení jeho podílu na inkasu daní o 5 % v celkovém podílu 37 %. Důvod růstu je pravděpodobně zapříčiněn zvýšením daňové sazby DPH, kdy v roce 2008 došlo ke zvýšení sazby z 5 % na 9 %. U DPFO došlo ve stejném srovnání o snížení podílu inkasa této daně o 1 %, tedy na 19 %. Podíl na celostátních daňových příjmech zůstal po 2 letech krize nezměněn u spotřebních daní v podílu inkasa 19 % a u daní ostatních a cla v 6 % podílu.

Krize v důsledku pandemie COVID-19 v předkrizovém období (2019) vykazovala 22 % podíl inkasa daní na DPFO, který se po 2 letech (2020-2021) snížil o 6 % na 16 % podíl. Snížení podílu inkasa DPFO je možné zřetelně pozorovat i na oranžové křivce grafu č. 14. Za snížením těchto daňových příjmů může být zrušení tzv. SUPERHRUBÉ mzdy od 1.1.2021 či snížené výdělnky zaměstnanců a OSVČ v tomto období. DPPO zaznamenala zvýšení podílu inkasa daní o 2 % ze 18 % na 20 % ke zvýšení tohoto podílu nejspíše došlo z důvodu výrazného snížení DPFO a zároveň zvýšení inkasa této daně za 2. rok krize (2021). V tomto období rovněž došlo ke zvýšení podílu DPH o 5 %. S ohledem na to, že je DPH počítáno z ceny zboží či služby je za možným nárůstem zvyšování cen zboží či služeb v tomto období. Podíl ostatních daní a cla se po 2 letech krize snížil o 1 % na podíl 5 %. Za uvedeným zřejmě stojí zrušení daně z nabytí nemovitostí či prominutí daně silniční. Spotřební daň i v této krizi zůstala v nezměněném podílu vůči ostatním inkasovaným daním, a to v podílu 15 %.

Tabulka č. 10 – Změny celostátního inkasa vybraných daní a cla v letech 2007–2009 a 2019–2021

	Změny celostátního inkasa daní a cla					
	v mld. Kč v letech			v % v letech		
	2007/2008	2008/2009	2007/2009	2007/2008	2008/2009	2007/2009
DPPO	21,2	-60,48	-39,28	12,74	-32,24	-23,60
DPFO	-8,15	-15,92	-24,07	-5,38	-11,11	-15,89
DPH	19,75	-2,06	17,69	8,40	-0,81	7,53
Spotřební daně	-5,91	-1,95	-7,86	-4,25	-1,47	-5,66
Ostatní daně	0,62	-3,03	-2,41	1,43	-5,56	-5,56
Clo	0,76	-0,8	-0,04	52,78	-36,36	-2,78
	2019/2020	2020/2021	2019/2021	2019/2020	2020/2021	2019/2021
DPPO	-27,73	43,2	15,47	-14,34	26,07	8,00
DPFO	-15,16	-58,6	-73,76	-6,14	-25,30	-29,89
DPH	-4,61	34,9	30,29	-1,07	8,19	7,03
Spotřební daně	-4,67	-4,9	-9,57	-2,79	-3,02	-5,72
Ostatní daně	-14,6	0,61	-13,99	-22,62	1,22	-21,67
Clo	-0,19	0,69	0,5	-10,33	41,82	27,17

	Hospodářská krize
	Krize v důsledku pandemie COVID-19

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2007–2009 (2008–2010) a Státní závěrečný účet 2019–2021 (2020–2022), vlastní zpracování

Hospodářská krize 2008 se při srovnání prvních dvou let trvání krize negativně projevila na všech sledovaných daních. Za tento dopad je zodpovědný hlavně 2. rok krize (2009). Nejvíce zasaženou daní byla DPPO s propadem 23,60 % ve výši 30,28 mld. Kč za první 2 roky krize (2008-2009) v porovnání s předkrizovým obdobím (2007). Na uvedený výsledek výrazně působil rok 2009, který zaznamenal pokles ve výši inkasa o 60,48 mld. Kč, kdy u TOP 100 největších poplatníků DPPO bylo zaznamenáno snížení inkasa o 16,7 mld. Kč (FS, 2010). Ačkoliv v roce 2008 inkaso daní na DPPO vykazovalo v kladné hodnoty, inkaso této daně snížilo své tempo růstu. Jak uvádí FS (2010), mezi lety 2007 a 2008 došlo k poklesu celorepublikového úhrnu účetních výsledků hospodaření o 147,42 mld. Kč, a tedy zdaňovacích základů této daně. DPPO dosáhla předkrizových

hodnot až v roce 2016. V letech 2008 a 2009 došlo se snížení daňové sazby v 1. roce krize o 3 % a ve 2. roce krize o další 1 %.

DPFO byla druhou nejvíce zasaženou daní v prvních dvou letech krize. V 1. roce krize (2008) bylo zaznamenáno snížení inkasa o 8,15 mld. Kč (5,38 %) oproti předkrizovému období (2007). Ve 2. roce krize (2009) došlo ke snížení inkasované daně o 24,04 mld. Kč (15,89 %) oproti předkrizovému období (2007).

Krize v důsledku pandemie COVID-19 se při srovnání prvních dvou let trvání krize (2020–2021) rovněž negativně projevila na všech vybraných daních. Skupina ostatních daní a cla, jež zahrnuje hazardní daň, daň silniční, daň z nemovitých věcí, z nabytí nemovitých věcí atd. byla v době pandemie zasažena nejvyšším podílem. V 1. roce krize (2020) došlo k jejímu poklesu o 14,6 mld. Kč (22,62 %) a v 2. roce krize (2021) o 13,99 mld. Kč (21,67 %). V září 2020 došlo ke zrušení daně z nabytí nemovitých věcí, jež za rok 2019 činila celkem 13,8 mld. Kč (FS, 2020) v roce 2021 došlo k prominutí záloh na dani silniční za rok 2021. Překvapivě nebyla významným způsobem ovlivněna inkasní stránka daně z hazardních her, která za rok 2020 vykazovala téměř shodné hodnoty s rokem předchozím tedy cca 10 mld. Kč a v roce 2021 došlo dokonce k nárůstu inkasa na hodnoty převyšující 11 mld. Kč. Tato skutečnost byla jistě ovlivněna rozšiřující se oblibou v internetovém sázení. Pandemie COVID-19 tento způsob provozování urychlila, což lze vyčíst z poměru vsazených částek prostřednictvím internetu před krizí a v průběhu krize (FS, 2021) a (FS, 2022).

Fakticky nejvíce zasaženou daní v této krizi byla DPFO. V 1. roce krize (2020) vykázala pokles o 15,16 mld. Kč (6,14 %) oproti předkrizovému období (2019) a v 2. roce krize (2021) o 73,76 mld. Kč (29,89 %). Je třeba si uvědomit, že OSVČ byly protipandemickými opatřeními zasaženy nejvíce a kam směřovaly již dříve zmiňované kompenzační bonusy. Část daňových příjmů bylo také sníženo v důsledku zrušení tzv. SUPERHRUBÉ mzdy, která byla zrušena k 1.1.2021. Rovněž byla zrušena výše maximálního limitu pro tzv. daňové bonusy, a tak mohlo docházet k vyšším daňovým odpočtům. Novela zákona k 1.1.2021 rovněž zrušila tzv. solidární daň v celkové výši 22 % (7 % navýšení daňové povinnosti, avšak zavedla druhou sazbu daně z příjmů ve výši 23 %, která prakticky supluje předchozí solidární daň, tzv. solidární zdanění příjmů u osob, které překračují určenou hranici příjmů (FS, 2021) a (FS, 2022). Dalším možným důvodem mohlo být pozastavení elektronické evidence tržeb v roce 2020 (FS, 2021).

Elektronická evidence tržeb (dále také „EET“) byla dle Generálního finančního ředitelství zavedena z důvodu narovnání podnikatelského prostředí v ČR. Dalším důvodem pro jeho zavedení bylo zefektivnění výběru daní a s tím související zvýšení daňových příjmů do státního rozpočtu (GFŘ, 2016). O EET se začalo hovořit v únoru 2014, přičemž za 2 roky poté byl zákon o elektronické evidenci tržeb (dále také „zákon o EET“) schválen. Ačkoliv žádný ze zdrojů prokazatelně neuvádí, že by zavedení EET bylo fiskálním opatřením vlády po hospodářské krizi 2008 do období řešení jejích důsledků zavedení EET, je nasnadě se domnívat, že se jednalo o opatření vlády k získání finančních prostředků po hospodářské krizi 2008. Budu-li tato hypotéza brána jako pravdivá, s ohledem na počáteční diskuse z kraje roku 2014, pak by hospodářská krize z roku 2008 měla podíl na vzniku zákona o EET, a tedy i na kladném dopadu na fiskální příjmy státního rozpočtu, zatímco pandemie COVID-19 způsobila její ukončení. V rámci pandemie COVID-19 byla EET pozastavena jako jedno z opatření s ohledem na zastavení ekonomiky v ČR. Stát chtěl ulevit daňovým subjektům zejména s administrativou spojenou s jejím vedením. V důsledku pozastavení EET se začaly objevovat spekulace, zda má význam jej znovu spouštět. Po mnoha diskusích v Poslanecké sněmovně ČR bylo rozhodnuto, že zákon o EET bude zrušen (GFŘ, 2023).

Zjištění:

V rámci analýzy prvních dvou let hospodářské krize 2008 a krize v důsledku pandemie COVID-19 bylo zjištěno, že krizi v důsledku pandemie COVID-19 byla nejvíce poznamenána DPFO a ostatní daně, zejména daň z nabytí nemovitosti, která v důsledku fiskálních opatření státu byla zrušena a daň silniční. Hospodářská krize 2008 nejvíce dopadla na DPPO, kterou v dopadu následovala DPFO. V rámci obou komparovaných krizí nejmenší zasažení bylo vykázáno na DPH.

5 Výsledky a diskuse

5.1 Výsledky

	Hospodářská krize	Pandemie COVID-19
Příčina krize	Vnější šok způsobený bankovním sektorem. V důsledku chování ekonomiky.	Vnější šok způsobený nečekanou událostí (onemocněním). V důsledku vládních opatření.
Dopad na HDP	<p>V 1. roce krize (2008) došlo ke zpomalení tempa růstu HDP až ve 4. čtvrtletí vlivem bilance zahraničního obchodu.</p> <p>Ve 2. roce krize (2009) došlo k poklesu HDP o 4,7 %.</p> <p><u>Vlivem poklesu:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ bilance zahraničního obchodu, ○ tvorby hrubého kapitálu, ○ výdajů na spotřebu, domácností. <p>Nejvíce zasažené sektory:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Průmysl (pokles tržeb o 15 %) ○ Služby (pokles tržeb o 9,9 %) <ul style="list-style-type: none"> ○ V oblasti nemovitostí ○ V oblasti skladování a dopravy 	<p>V 1. roce krize (2020) došlo k rekordnímu poklesu HDP o 5,5 %.</p> <p><u>Vlivem poklesu:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ výdajů na spotřebu, ○ bilance zahraničního obchodu, ○ tvorby hrubého kapitálu. <p>Ve 2. roce krize (2021) došlo k růstu HDP o 3,5 %.</p> <p>Nejvíce zasažené sektory:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Služby (pokles tržeb o 11,7 %) ○ Stavebnictví (pokles tržeb o 6,2 %) ○ Průmysl (pokles tržeb o 6,1 %)

<p>Dopad na nezaměstnanost</p>	<p>V průběhu prvních 2 let trvání krize (2008–2009) došlo ke zvýšení obecné míry nezaměstnanosti o 2,9 %.</p>	<p>V průběhu prvních 2 let trvání krize (2020–2021) došlo ke zvýšení obecné míry nezaměstnanosti o 0,8 %.</p>
<p>Dopad na inflaci</p>	<p>V průběhu 1. roku krize je zaznamenán nárazový výkyv inflace s mírou 6,3 % v důsledku zavádění nové daně či zvyšování daňových sazeb u DPH a spotřební daně. V následujících letech krize je zaznamenán spíše protiinflační charakter, který byl vyvolán úsporami domácností. V důsledku zvyšující se nezaměstnanosti a snižování mezd docházelo k šetření domácností a na trhu se objevila nedostatečná poptávka, což vedlo ke snížení cenové hladiny.</p>	<p>V době trvání protipandemických opatření vlády ČR byla většina služeb omezena, v tomto období docházelo k mírnému nárůstu cen potravin a zvyšování výdajové stránky státního rozpočtu v energetické oblasti a oblasti zdravotnických potřeb. Umělé nalévání financí do ekonomiky ve formě kompenzací roztočilo inflační spirálu, která se začala točit mnohem rychleji po uvolnění opatření. Obchodníci zvyšovali ceny zejména služeb, aniž by poptávka klesala.</p>
<p>Dopad na státní dluh</p>	<p>V průběhu prvních 2 let trvání krize (2008–2009) došlo ke zvýšení státního dluhu o 285,9 mld. Kč (32,04 %). V poměru státního dluhu vůči HDP došlo k nárůstu o 6,7 %.</p>	<p>V průběhu prvních 2 let trvání krize (2020–2021) došlo ke zvýšení státního dluhu o 825,5 mld. Kč (50,33 %). V poměru státního dluhu vůči HDP došlo k nárůstu o 12,1 %.</p>
<p>Dopad na státní rozpočet</p>	<p>V průběhu prvních 2 letech trvání krize (2008–2009) došlo k poklesu příjmů státního rozpočtů o 13,2 mld. Kč oproti předkrizovému období (2007). V 1. roce krize (2008) došlo ke zvýšení příjmů státního rozpočtu o 38,1 mld. Kč (3,71 %)</p>	<p>V průběhu prvních 2 let trvání krize (2020–2021) došlo k poklesu příjmů státního rozpočtu o 83,7 mld. Kč (5,49 %) oproti předkrizovému období (2019). V 1. roce krize (2020) došlo ke snížení příjmů o 47,7 mld. Kč</p>

	<p>a ve 2. roce krize (2009) došlo ke snížení příjmů státního rozpočtu o 51,3 mld. Kč (5 %) oproti předkrizovému období (2007).</p> <p>V průběhu prvních 2 let trvání krize (2008–2009) došlo ke zvýšení výdajů státního rozpočtu o 74,8 mld. Kč (6,08 %) oproti předkrizovému období (2007).</p> <p>V 1. roce krize (2008) došlo ke snížení daňových příjmů o 8,3 mld. Kč a ve 2. roce krize (2009) ke zvýšení o 83,1 mld. Kč (6,84 %) oproti předkrizovému období (2007).</p>	<p>(3,13 %) a ve 2. roce krize (2021) o 36 mld. Kč (2,76 %) oproti předkrizovému období (2019).</p> <p>V průběhu prvních 2 let trvání krize (2020–2021) došlo ke zvýšení výdajů státního rozpočtu o 646,39 mld. Kč (41,66 %) oproti předkrizovému období (2019).</p> <p>V 1. roce krize (2020) došlo ke zvýšení výdajů státního rozpočtu o 291,2 mld. Kč (18,77 %) a ve 2. roce krize (2021) o 355,19 mld. Kč (22,89 %) oproti předkrizovému období (2019).</p>
<p>Dopad na celostátní daňové příjmy</p>	<p>V průběhu prvních 2 letech trvání krize (2008–2009) došlo k poklesu celostátních daňových příjmů o 29,7 mld. Kč (3,76 %) oproti předkrizovému období (2007).</p> <p>K poklesu celostátních daňových příjmů došlo až ve 2. roce krize (2009) o 57,97 mld. Kč (7,6 %) oproti předkrizovému období (2007). V 1. roce krize došlo k navýšení celostátních daňových příjmů o 28,27 mld. Kč (3,84 %). Nejvíce zasaženými daněmi byla DPPO a DPFO.</p>	<p>V průběhu prvních 2 letech trvání krize (2020–2021) došlo k poklesu celostátních daňových příjmů o 118,02 mld. Kč (10,68 %) oproti předkrizovému období (2019).</p> <p>K poklesu celostátních daňových příjmů oproti předkrizovému období (2019) došlo v 1. roce krize (2020) o 66,96 mld. Kč (6,06 %) a ve 2. roce krize (2021) o 51,06 mld. Kč (4,62 %). Nejvíce zasaženými daněmi byla DPFO a ostatní daně, zejména daň silniční a daň z nabytí nemovitostí.</p>

<p>Dopad na příjmy z pojistného na sociální zabezpečení</p>	<p>V průběhu prvních 2 letech trvání krize (2008–2009) došlo k poklesu příjmů z pojistného na sociální zabezpečení o 0,92 mld. Kč (0,25 %) oproti předkrizovému období (2007). K poklesu příjmů z pojistného na sociální zabezpečení došlo ve 2. roce krize (2009) oproti předkrizovému období (2007) o 19,28 mld. Kč (5,25 %), v 1. roce krize (2008) došlo k růstu o 18,36 mld. Kč (5 %) oproti předkrizovému období (2007).</p>	<p>V průběhu prvních 2 letech trvání krize (2020–2021) došlo k růstu příjmů z pojistného na sociální zabezpečení o 38,58 mld. Kč (5,91 %) oproti předkrizovému období (2019). K poklesu příjmů na sociální zabezpečení pouze došlo v 1. roce krize (2020) oproti předkrizovému období (2019) o 11,21 mld. Kč (2,03 %), kdy v následujícím roce (2021) došlo ke zvýšení těchto příjmů o 49,79 mld. Kč (7,94 %) oproti předkrizovému období (2019).</p>
--	--	---

V rámci komparace dopadu historických událostí, hospodářské krize 2008 a krize v důsledku pandemie COVID-19 bylo zjištěno, že hospodářská krize měla razantnější dopad na makroekonomický ukazatel nezaměstnanosti. Jak je již výše uvedeno na této skutečnosti měl jednoznačně vliv zásah státu v krizi v důsledku pandemie COVID-19, a to z důvodu hojného poskytování kompenzací. Dalším možným faktorem, který snížil dopad této krize na obecnou míru nezaměstnanosti byl rychlý rozvoj digitalizace a značné využívání homeoffice, a to jak v soukromém, tak i státním sektoru. Státní sektor byl v poskytování tohoto benefitu značně opožděn oproti sektoru soukromému, avšak touto událostí byl nucen „práci z domu“ umožnit, resp. přímo vyžadovat, např. Finanční správa ČR byla pověřena vyplácením zmiňovaných kompenzačních bonusů či MPO dalších podpůrných programů. Práce z domu umožnila společnostem i nadále poskytovat služby, aniž by docházelo k výraznému omezení jejich činnosti a nutnost podnik zavřít či zaměstnance propouštět. Zároveň programy pro velké společnosti v průmyslové odvětví udržely jejich chod. Tato zjištění se shodují s tvrzením člena bankovní rady ČNB Aleše Michla (Tůma, 2021). Hospodářská krize 2008 měla výrazný dopad právě do průmyslového odvětví a reakce státu na tento stav dle tohoto ukazatele nebyla dostatečná.

Komparací dopadu na makroekonomický ukazatel inflace bylo zjištěno, že dopad pandemie COVID-19 je v tomto ukazatel více kritický než dopad hospodářské krize 2008, kde se podařilo míru inflace udržet od 2. roku krize (2009) pod mírou 2 %. Na tomto závěru se výrazně podílel státní aparát, který ač v průběhu krize v důsledku pandemie COVID-19 udržel nízkou míru nezaměstnanosti, díky využití veřejných výdajů, ne vždy cílil svou pomoc, tak kam bylo potřeba, a tak část společnosti nepřímo bohatla z poskytovaných kompenzací, což způsobilo roztáčení inflační spirály. Ačkoliv kompenzační a jiné podpory udržely nízkou míru nezaměstnanosti mohly být jedním z hlavních faktorů spuštění inflační spirály. Ne všichni uvedené podpory potřebovali, a přesto je čerpali. Ve chvíli, kdy se ekonomika českým občanům otevřela, začala se inflační spirála roztáčet čím dál rychleji.

Co se týká dopadu na HDP, zde závěr v komparaci není jednoznačný. Obě krize se v jejím průběhu chovaly velmi podobně. Rozdílem těchto krizí byl jejich nástup. Nástup hospodářské krize 2008 byl rozprostřen více v čase, což je pochopitelné i s ohledem na charakter této krize. Pandemie v důsledku onemocnění COVID-19 měla nástup takřka okamžitý s ohledem na reakci státu, kdy došlo k náhlému ochromení ekonomiky. Následné chování HDP však vykazovalo velmi podobnou křivku obou krizí směrem vzhůru ze dna. Pokud v rámci zhodnocení bude brát zřetel pouze výši poklesu HDP a složek jež jsou v něm obsaženy, pak v prvních dvou letech krize měla na tento ukazatel fatálnější dopad pandemie COVID-19.

Ve srovnání dopadů krizí na státní dluh je třeba konstatovat, že i jak na poměr státního dluhu vůči HDP, tak i v rámci dopadů na absolutní hodnoty státního dluhu měla horší dopad krize v důsledku pandemie COVID-19. Na uvedeném se podílely vyšší výdajové náklady z veřejných rozpočtů na nákup lékařského materiálu, ochranných pomůcek, očkování apod., či již několikrát zmiňované kompenzace a snížení HDP.

Dopady na státní rozpočet souvisí s předchozím zjištěním. Hospodářská krize 2008 zasáhla hlavně příjmovou stranu státního rozpočtu, avšak pandemie COVID-19 měla dosah, jak na stranu příjmovou, tak i výdajovou. Stát na tuto krizi nebyl připraven v oblasti zdravotnictví a zároveň vyplácel hojně kompenzace a podpory. Na příjmové straně státního rozpočtu došlo ke snížení aktivity ekonomicky aktivních obyvatel zaměstnanců i OSVČ z důvodu omezení zdravotní krizí s ohledem na zajištění zdraví občanů, byla snížena i pracovní aktivita v důsledku izolací a karantén, a také zde působil faktor sociálního strachu.

V rámci analýzy celostátní daňových příjmů bylo zjištěno, že krize v důsledku pandemie COVID-19 vykázala horší bilanci celostátních daňových příjmů než hospodářská

krize 2008, avšak hospodářská krize 2008 zaznamenala prudší pokles daňových příjmů ve 2. roce krize (2009). Tento výsledek bylo možné očekávat v souvislosti s prudším poklesem HDP. Krize v důsledku pandemie COVID-19 způsobila nejvyšší propad daně na DPFO zejména u OSVČ. Skupina ostatních daní a cla, jež zahrnuje hazardní daň, daň silniční, daň z nemovitých věcí, z nabytí nemovitých věcí aj., byla v době pandemie zasažena nejvyšším podílem. Za uvedený výsledek zodpovídá zejména zrušení daně z nabytí nemovitostí a zároveň prominutí záloh na dani silniční. V rámci hospodářské krize byla nejvíce zasažena DPPO, na jejíž pokles nejvíce působilo průmyslové odvětví a pokles zahraničního obchodu. Druhou nejvíce zasaženou daní v této krizi byla DPFO, jež souvisí s růstem obecné míry nezaměstnanosti. Souvisejícím, avšak neočekávaným výsledkem je dopad na příjmy z pojistného na sociální zabezpečení. U těchto příjmů bylo zjištěno, že hospodářská krize 2008 způsobila vyšší propad těchto příjmů než krize v důsledku pandemie COVID-19. Tento výsledek odpovídá struktuře dopadu na celostátní daňové příjmy, kdy v době hospodářské krize byly nejvíce zasaženy daně z příjmů.

5.2 Návrh opatření

Prvotním opatřením by mělo být včasné rozpoznání krize a nastavení krizových plánů, tak aby byla co nejdéle udržena stabilita ekonomiky. Přijímání zákonů v legislativní nouzi a ex-post se v době zvládání krize jeví jako neefektivní a vzbuzuje nedůvěru ve státní uskupení potažmo vládní představitele. S uvedeným souvisí i pravidelná aktualizace krizových plánů. Návrhem je, aby stát vytvořil tematické krizové plány.

Jednou z otázek je také, jak dalece je schopen stát čelit krizím a do jaké míry se může eliminovat dopady na své občany. Stát díky své politické funkci ve finančním systému může krizi předcházet nebo její dopady na obyvatelstvo zmírňovat. Disponuje nástroji pro omezení dopadů krizí, nicméně je třeba zrevidovat, zda jsou nástroje dostatečně využívány a zároveň, zda by se nemohl výčet takových nástrojů pozměnit či dokonce rozšířit.

Mimo jiné je také podstatné samotné hospodaření státu a efektivita využívání příjmové stránky státního rozpočtu. Je třeba říct, že by měla být provedena revize výdajů státu a efektivitě vynakládání finančních prostředků. Státní aparát je potřeba podrobit analýze a vyhodnotit, zda nejsou jednotlivé instituce přebujelé a zda spravovaná agenda je

vykonávána v souladu se zásadou 3E⁴¹. V případě ušetření rozpočtových výdajů by bylo nasnadě vytvořit specializovaný krizový fond, kde by byly uchovány finance pro potřebu „dotování“ krizové situace. V současnosti krizové finance drží samostatně jednotlivá ministerstva ČR. Dalším z návrhů je tedy vytvoření krizového fondu, který bude vždy využit v případě aktivace krizových plánů.

S vytvořením krizového fondu souvisí i další návrh, jímž je jeho plnění fiskálními příjmy. V roce 2021 došlo ke spuštění Portálu MOJE daně, který má usnadnit podávání daňových přiznání. Je nasnadě se domnívat, že spuštění portálu se stalo dalším milníkem k digitalizaci služeb pro veřejnost a zjednodušení k naplňování příjmové stránky rozpočtu a zároveň snížení jeho výdajové strany, kdy ušetřené finance za správu daně by mohly být příjmem krizového rozpočtu. Jedním z dalších návrhů je vytvoření nových daňových příjmů např. ve formě legalizace lehkých drog či zdanění prostituce. Zdaněním prostituce je možné se inspirovat např. v Rakousku, Německu či Nizozemí (Bohuslavová, 2020). Případně zpětným zavedením již zrušených daní, např. daně darovací či dědické.

Jak již bylo uvedeno výše značný vliv na průběh a sílu dopadu krize má připravenost státu. Za jeden z aspektů, který do jisté míry může být negativem v krizi a také možným spouštěčem je umožnění v rámci regulačních kroků nízkopříjmovým skupinám získávat půjčky, které nejsou schopny následně splácet. V nedávné historii jsme se přesvědčili, že regulace a nastavení bankovních institucí v ČR byla regulačně pevnější než v ostatních státech EU. S fenoménem půjček pro nízkopříjmové skupiny je nezbytné se na úrovni regulačních a státních podmínek dobře vypořádat a připravit kvalitní podmínky. Není možné zcela zamítnout půjčky pro zmiňovanou skupinu obyvatel, neboť by se mohla uvrhnout do nedoplatkové spirály, využíváním služeb lichvářů namísto bankovních či nebankovních institucí.

S tímto také souvisí státní podpora nízkopříjmových obyvatel ČR. Je třeba eliminovat nerovnováhu mezi ekonomickými skupinami, nicméně je nezbytné zároveň občany motivovat k získávání finančních prostředků samostatně a legálními prostředky, neboť se tímto opět v rámci spotřeby vrací finance do státního rozpočtu. Nasnadě je také se podívat na složení systému vzdělávání v ČR, kdy je již dnes patrné, že postupně dochází k podcenění počtu řemeslně vzdělaných obyvatel a řemeslná výroba je nedostatkovým zbožím.

⁴¹ 3E znamená být hospodárný, efektivní a účelný.

V oblasti hazardních her lze vyčíst, s ohledem na sledování roku 2020 a 2021, že krize produkuje množství hráčů, kteří možná i z dlouhé chvíle začnou sázet, ale také se mnozí upínají k tomu, že se z tíživé situace dostanou pomocí výhry v loteriích. Lze vysledovat, že v době pandemie došlo ke značnému nárůstu vsazených prostředků do číselných a okamžitých loterií. Zde je jistě prostor pro úvahu nad výší zdanění takových her a vhodná úvaha legislativců nad možnou regulací i prostřednictvím zvýšené sazby daně. Zároveň není jistě žádoucí, aby potencionálně každá další krize přinesla společnosti více a více závislých hráčů.

Dalším, ačkoliv ne tak fiskálním opatření je boj s dezinformacemi. Dezinformace za doby pandemie byly klíčovým ukazatelem, jak se občané rychle dokážou obrátit proti státnímu aparátu při sdílení nepravdivých informací.

6 Závěr

Cílem diplomové práce byla identifikace a zhodnocení fiskálního dopadu světové fiskální a hospodářské krize z roku 2008 a ekonomické krize v důsledku pandemie COVID-19 na fiskální politiku České republiky.

Hospodářská krize 2008 i krize v důsledku pandemie COVID-19 byly způsobeny vnějším šokem, jež dopadl na Českou republiku z jiného kontinentu. Hospodářská krize 2008 byla způsobena finančním sektorem Spojených států amerických v důsledku nedostatečných vládních a regulačních kroků v tomto sektoru. Fiskální opatření, kterými česká vláda na tuto krizi zareagovala byla zejména snižování sazby daně z příjmů právnických osob, snížení sazby pojistného na nemocenské pojištění a státní politiku zaměstnanosti, slevy pro zaměstnavatele na pojistném na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti, navýšení investic do dopravní infrastruktury či zrychlení odpisů ve vybrané odpisové skupině.

Krize v důsledku pandemie COVID-19 byla způsobena nepředvídatelnou situací přicházející z Číny způsobenou onemocněním. Na tuto nepředvídatelnou situaci česká vláda zareagovala protipandemickými opatřeními, která takřka zastavila českou ekonomiku. Fiskální opatření vlády razantně navýšila výdajovou stranu státního rozpočtu a celkový dluh České republiky. V tomto ohledu krize v důsledku pandemie COVID-19 vykazovala horší dopad oproti hospodářské krizi 2008.

Na příjmové straně státního rozpočtu a celostátních daňových příjmech, rovněž krize v důsledku pandemie COVID-19 negativně dominovala. Nejvíce postiženou daní byla daň z příjmů fyzických osob v důsledku zdravotních opatření vládou a jejich dopadem zejména na OSVČ. Fiskálními opatřeními byla zrušena daň z nabytí nemovitostí a prominuta daň silniční v tomto období. Tyto dvě daně, v pandemickém období, zásadně ovlivnily nejvyšší propad podílu ostatních sledovaných daní a cla, v této krizi. Hospodářská krize 2008 nejvíce ovlivnila obě příjmové daně, tedy daň z příjmů právnických a daň z příjmů fyzických osob. Pandemie COVID-19 zároveň způsobila nejnižší podíl státního rozpočtu na celostátních daňových příjmech v poměru s rozpočty krajů a obcí za sledované období.

Stejného závěru, tedy razantnějšího dopadu, krize v důsledku pandemie COVID-19 dosáhla v makroekonomických ukazatelích inflace a HDP. Fatálnější dopad inflace je spatřen v roztočení inflační spirály v důsledku neadresných poskytování kompenzací a podpor, kdy došlo k umělému nalévání financí do ekonomiky. Hospodářská krize z roku

2008 měla na míru inflace spíše protiinflační charakter, který byl vyvolán úsporami domácností. Negativnější dopad na HDP je spatřován s ohledem na jeho nejprudší propad ve sledovaném období a také s ohledem na výrazné snížení spotřeby domácností a zahraničního obchodu.

Mírnější dopad pandemie COVID-19 oproti hospodářské krizi 2008 byl zjištěn u makroekonomického ukazatele obecné míry nezaměstnanosti a příjmech na pojistném na sociální zabezpečení. Uvedené odpovídá se zjištěním propadu u hospodářské krize 2008 hlavně na příjmových daních.

Aby Česká republika byla připravena na možné budoucí krize, jsou navržena opatření, jak procesního, tak i fiskálního charakteru. Důležité je, aby docházelo ke včasnému rozpoznání krize, pravidelné aktualizaci krizových plánů či vytvoření tematických krizových plánů pro možné budoucí krize. Navrženými fiskálními opatřeními jsou zejména revize a korekce výdajové strany státního rozpočtu, zavedení nových či revize stávajících daní a vytvoření speciálního krizového rozpočtu.

7 Seznam použitých zdrojů

AMBRIŠKO, Róbert, Jaromír GEC, Ondřej MICHÁLEK, Jan ŠOLC. Česká národní banka. *Bezprostřední dopady pandemie covid19 na českou ekonomiku*. [online]. Poslední revize: 2020. [cit. 03. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/zpravy-o-inflaci/tematicke-prilohy-a-boxy/Bezprostredni-dopady-pandemie-covid-19-na-ceskou-ekonomiku/>>.

Blundell, R., Griffith, R., Levell, P. and O'Connell, M. (2020), Could COVID-19 Infect the Consumer Prices Index? *. *Fiscal Studies*, 41: 357-361. <https://doi.org/10.1111/1475-5890.12229>.

BOHUSLAVOVÁ, Renata. *Novinky.cz. Domáci. Přehledně: Jak evropské státy přistupují k prostituci*. [online]. Poslední revize: 20.06.2020. [cit. 25. 1. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.novinky.cz/clanek/domaci-prehledne-jak-evropske-staty-pristupuji-k-prostitutici-40328284>>.

BRČÁK, Josef, Bohuslav SEKERKA a Dana STARÁ. *Makroekonomie – teorie a praxe*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.

CELNÍ SPRÁVA ČESKÉ REPUBLIKY. Úvod. *Clo*. [online]. Poslední revize: 2022. [cit. 05. 09. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.celnisprava.cz/cz/clo/Stranky/default.aspx>>.

ČESKO. Zákon č. 13/1993 Sb., Celní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 242/2016 Sb., Celní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní).

ČESKO. Zákon č. 326/2009 Sb., o podpoře hospodářského růstu a sociální stability ve znění do 19. 10. 2009.

ČESKO. Zákon č. 391/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní), ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

ČESKO. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Český statistický úřad. Hlavní makroekonomické ukazatele. *Tab. Hlavní makroekonomické ukazatele*. [online]. Poslední revize: 26.8.2022. [cit. 26.08.2022]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr>.

Český statistický úřad. MF ČR. *XI. Státní rozpočet a rozpočty územních samosprávných celků*. [online]. Poslední revize: 20.12.2014. [cit. 15.12.2023]. Dostupný z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/13-2102-01-za_rok_2001-_xi__statni_rozpocet_a_rozpocety_uzemnich_samospravnych_celku>.

ČMKOS. Dokumenty. Výklady a stanoviska. *Vývoj míry inflace v roce 2008 a její prognóza na rok 2009*. [online]. Poslední revize: 19.12.2008. [cit. 15.12.2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.cmkos.cz/cs/obsah/223/vyvoj-miry-inflace-v-roce-2008-jeji-prognoza-na-rok-2009/11753>>.

ČTK. ČESKÉ NOVINY. *Protikrizový zákon přináší vedle šrotovného i vylepšení podpory v nezaměstnanosti*. [online]. Poslední revize: 10. 09. 2009. [cit. 27. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/protikrizovy-zakon-prinasi-vedle-srotovneho-i-vylepseni-podpory-v-nezamestnanosti/397030>>.

DELOITTE ČR. Prognózy Archiv. *Výhledy české ekonomiky pro rok 2022*. [online]. Poslední revize: leden 2022 [cit. 31.1.2023]. Dostupný z WWW: <<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/about-deloitte/deloitte-vyhled-ceske-ekonomiky-na-2022.pdf>>.

Dokumentační bulletin MF: Finanční a ekonomické Informace. 11/2020. Praha: Ministerstvo financí, 2020. ISSN 1804-7262.

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-075-1.

EUROSTAT. Economy and finance. Prices. Purchasing power parities. GDP per capita in PPS [online]. Poslední revize: 23. 03. 2023. [cit. 23. 03. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00114/default/table?lang=en>>. (EUROSTATa)

EUROSTAT. Macroeconomic imbalance procedure indicators. Unemployment. Unemployment rate-annual data. [online]. Poslední revize: 16. 03. 2023. [cit. 16. 03. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipsun20/default/table?lang=en>>. (EUROSTATb)

Evropská centrální banka. *Fiskální a měnová politika v měnové unii*. [online]. Poslední revize: 2023. [cit. 10. 03. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.ecb.europa.eu/home/search/review/html/monetary-fiscal-policies.cs.html>>.

Evropská unie. *Politiky. Reakce EU na COVID-19. COVID-19: reakce EU na ekonomické důsledky pandemie*. [online]. Poslední revize: 08. 09. 2022. [cit. 26. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/coronavirus/covid-19-economy/>>.

Finanční správa ČR. Výroční zprávy a informace o činnosti. *Informace o činnosti Finanční správy ČR 2009*. [online]. Poslední revize: 2010 [cit. 22.02.2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/financni-sprava-cr/vyrocnizpravy-a-informace-o-cinnosti/2009>>.

Finanční správa ČR. Výroční zprávy a informace o činnosti. *Informace o činnosti Finanční správy ČR 2019*. [online]. Poslední revize: 02.07.2020 [cit. 22.02.2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/financni-sprava-cr/vyrocnizpravy-a-informace-o-cinnosti/2019/informace-o-cinnosti-financni-spravy-cr>>.

Finanční správa ČR. Výroční zprávy a informace o činnosti. *Informace o činnosti Finanční správy ČR 2020*. [online]. Poslední revize: 24.06.2021 [cit. 22.02.2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/financni-sprava-cr/vyrocnizpravy-a-informace-o-cinnosti/2020r>>.

Finanční správa ČR. Výroční zprávy a informace o činnosti. *Informace o činnosti Finanční správy ČR 2021*. [online]. Poslední revize: 20.07.2022 [cit. 22.02.2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/financni-sprava-cr/vyrocnizpravy-a-informace-o-cinnosti/2021>>.

FINANCE V PRAXI. Makroekonomie. *Fiskální politika a státní rozpočet*. [online]. Poslední revize: 23. 5. 2017. [cit. 03. 09. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.financevpraxi.cz/makroekonomie-fiskalni-politika>>.

HAMERNÍKOVÁ, Bojka. *Veřejné finance: vybrané problémy*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 9788075525772.

HEDIJA, Veronika. *Fiskální politika v prostředí Evropské hospodářské a měnové unie*. V Praze: C.H. Beck, 2014. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-526-8.

HEJDUKOVÁ, Pavlína. *Veřejné finance: teorie a praxe*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-298-4.

Generální finanční ředitelství. etrzby. O projektu. *Proč evidence tržeb? Hlavní důvody pro zavedení evidence tržeb*. [online]. Poslední revize: 2016. [cit. 22. 02. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.etrzby.cz/cs/proc-e-trzby>>.

Generální finanční ředitelství. Online finanční úřad. *Aktualita: Zrušení EET k 1. 1. 2023*. [online]. Poslední revize: 01. 01. 2023. [cit. 22. 02. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://adisspr.mfcr.cz/pmd/aktuality/285>>.

IZÁK, Vratislav. *Fiskální politika*. Praha: Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0976-8.

KEISLER, Ivo, Andrej LOBOTKA a Lenka KOTULKOVÁ. *Covid-19: přijatá opatření a náhrada újmy*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 9788075988188.

KOŠŤÁKOVÁ, Tereza, Český statistický úřad. Statistika&My. *Statistiky. O složité jednoduše. Kouzlo parity kupní síly*. [online]. Poslední revize: 2019 [cit. 27. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.statistikaamy.cz/o-slozitem-jednoduse/kouzlo-parity-kupni-sily/>>.

KRUGMAN, Paul R. *Návrat ekonomické krize*. Praha: Vyšehrad, 2009. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-984-3.

KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 4., aktualiz. vyd. Praha: ASPI, 2006. ISBN 8073572052.

KUBÁTOVÁ, Květa, ed. *Úloha veřejných financí v řešení problémů a dopadů současné krize*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-609-7.

LIŠKOVÁ, Adéla. Roklen24.cz. *Ekonomika, trhy, finance. HDP jako měřítko růstu bohatství. Je to správně?* [online]. Poslední revize: 21. 02. 2016. [cit. 27. 02. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://roklen24.cz/hdp-jako-meritko-rustu-bohatstvi-je-to-spravne/>>.

LUKÁŠOVÁ, Jitka. *Podnikatel.cz. Šrotovné je schváleno, ale platit začne na pokyn vlády.* [online]. Poslední revize: 09. 09. 2009. [cit. 27. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.podnikatel.cz/clanky/srotovne-schvaleno-platit-zacne-na-pokyn/>>.

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Daně. Daňové a celní statistiky. *Zprávy o činnosti finanční a celní správy. 2017. Příloha č. 2 – Informace o činnosti Celní správy ČR za rok 2017.* [online]. Poslední revize: 11. 07. 2018. [cit. 15. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danove-a-celni-statistiky/zpravy-o-cinnosti-financni-a-celni-sprav/2017/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-32401>>. (MF – CS, 2017)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Daně. Daňové a celní statistiky. *Zprávy o činnosti finanční a celní správy. 2018. Příloha č. 2 – Informace o činnosti Celní správy ČR za rok 2018.* [online]. Poslední revize: 10. 07. 2019. [cit. 15. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danove-a-celni-statistiky/zpravy-o-cinnosti-financni-a-celni-sprav/2018/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-35633>>. (MF – CS, 2018)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Daně. Daňové a celní statistiky. *Zprávy o činnosti finanční a celní správy. 2019. Příloha č. 2 – Informace o činnosti Celní správy ČR za rok 2019.* [online]. Poslední revize: 02. 07. 2020. [cit. 15. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danove-a-celni-statistiky/zpravy-o-cinnosti-financni-a-celni-sprav/2019/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-38924>>. (MF – CS, 2019)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Daně. Daňové a celní statistiky. *Zprávy o činnosti finanční a celní správy. 2020. Příloha č. 2 – Informace o činnosti Celní správy ČR za rok 2020.* [online]. Poslední revize: 24. 06. 2021. [cit. 15. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danove-a-celni-statistiky/zpravy-o-cinnosti-financni-a-celni-sprav/2020/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-40000>>.

financni-a-celni-sprav/2020/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-42271>. (MF – CS, 2020)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Daně. Daňové a celní statistiky. *Zprávy o činnosti finanční a celní správy. 2021. Příloha č. 2 – Informace o činnosti Celní správy ČR za rok 2021.* [online]. Poslední revize: 20. 07. 2022. [cit. 15. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danove-a-celni-statistiky/zpravy-o-cinnosti-financni-a-celni-sprav/2021/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-48219>>. (MF – CS, 2021)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Makroekonomika. *Makroekonomická predikce 2009.* [online]. Poslední revize: 31. 12. 2009. [cit. 18. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2009/makroekonomicka-predikce-2009-7546>>. (MF, 2009)

Ministerstvo financí ČR. Statistika. Struktura a vývoj státního dluhu. [online]. Poslední revize: 28.2.2023 [cit. 01.03.2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/statistiky/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu/>>. (MF, 2023)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2009. *Státní závěrečný účet České republiky za rok 2009. B. Ekonomický vývoj a veřejné rozpočty* [online]. Poslední revize: 29. 10. 2010. [cit. 29. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2009/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2009-2046>>. (MF – Státní rozpočet, 2009)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2012. *Vládní návrh státního závěrečného účtu ČR za rok 2012. B. Ekonomický vývoj a veřejné rozpočty* [online]. Poslední revize: 10. 12. 2013. [cit. 29. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2012/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2012-12306>>. (MF – Státní rozpočet, 2012)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2013. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2013. B. Ekonomický vývoj a veřejné rozpočty* [online].

Poslední revize: 19. 06. 2014. [cit. 29. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2012/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2012-12306>>. (MF – Státní rozpočet, 2013)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2003. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2003. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 01. 07. 2004. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2003/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2003-1970>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2003)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2004. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2004. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 09. 02. 2006. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2004/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2004-1972>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2004)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2005. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2005. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 25. 10. 2006. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2005/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2005-1979>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2005)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2006. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2006. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 19. 06. 2007. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2006/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2006-1986>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2006)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2007. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2007. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 05. 02. 2009. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2007/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2007-2015>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2007)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2008. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2008. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 03. 06. 2009. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2008/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2008-2030>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2008)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2009. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2009. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 29. 10. 2010. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2009/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2009-2046>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2009)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2010. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2010. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 17. 06. 2011. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2010/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2010-2059>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2010)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2011. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2011. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 14. 06. 2012. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2011/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2011-2068>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2011)

rozpocetu/2011/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2011-2068>. (MF – Státní závěrečný účet, 2011)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2012. *Vládní návrh státního závěrečného účtu ČR za rok 2012. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 10. 12. 2013. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2012/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2012-12306>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2012)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2013. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2013. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 19. 06. 2014. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2013/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2013-17756>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2013)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2014. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2014. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 24. 03. 2016. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2014/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2014-21750>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2014)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2015. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2015. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 04. 04. 2017. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2015/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2015-26636>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2015)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2016. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2016. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.*

[online]. Poslední revize: 05. 04. 2018. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2016/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2016-31478>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2016)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2017. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2017. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 21. 05. 2019. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2017/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2017-35116>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2017)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2018. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2018. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 29. 10. 2019. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2018/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2018-36452>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2018)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2019. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2019. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 02. 10. 2020. [cit. 05. 01. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2019/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2019-39631>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2019)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2020. *Státní závěrečný účet ČR za rok 2020. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 13. 10. 2021. [cit. 30. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2020/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2020-41689>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2020)

Ministerstvo financí ČR. Veřejný sektor. Státní rozpočet. Plnění státního rozpočtu. 2021. *Státní závěrečný účet České republiky za rok 2021. C. Zpráva o výsledcích hospodaření státního rozpočtu.* [online]. Poslední revize: 13. 10. 2022. [cit. 30. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2021/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2021-47400>>. (MF – Státní závěrečný účet, 2021)

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Dokumenty. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti roce 2009.* [online]. Poslední revize: duben 2010. Dostupný z WWW: <<https://www.mpsv.cz/documents/20142/848077/Anal2009.pdf/fc0dfced-92f9-bc2a-e0c2-8bbd4ce59a59>>.

Ministerstvo vnitra České republiky. Evropská unie. *Stav hospodářství očima OECD.* [online]. Poslední revize: 2023. Dostupný z WWW: <<https://www.mvcr.cz/clanek/verejna-sprava-evropska-unie-stav-hospodarstvi-ocima-oecd.aspx>>.

ROJÍČEK, Marek, Vojtěch SPĚVÁČEK, Jan VEJMĚLEK, Eva ZAMRAZILOVÁ a Václav ŽDÁREK. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe.* Praha: Grada Publishing, 2016. Expert (Grada). ISBN 9788024758589.

ROUBINI, Nouriel a Stephen MIHM. *Krizová ekonomie: budoucnost finančnictví v kostce.* Praha: Grada, 2011. Finanční řízení. ISBN 9788024741024.

SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS. *Ekonomie: 18. vydání.* Přeložil Martin GREGOR. Praha: NS Svoboda, 2007. ISBN 978-80-205-0590-3.

SAMUELSON, Paul A a William D NORDHAUS. *Economics.* 19th ed. Boston: McGrawHill Irwin, c2010. ISBN isbn978-0-07-351129-0.

SEDLÁČEK, Petr. *Mezinárodní měnový systém a globální finanční krize.* [Praha]: Professional Publishing, 2018. ISBN 9788088260189.

SINGH, Anoop; JAIN-CHANDRA, Sonali; MOHOMMAD, Adil. Out of the Shadows. Finance & Development [online]. Poslední revize: 6/2012. [cit. 28. 02. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2012/06/singh.htm>>.

SMILEY, Gene. Nový pohled na velkou hospodářskou krizi: přehodnocení jejích příčin a následků. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. ISBN 9788073574895.

TŮMA, Ondřej, Česká národní banka. Autorské články, rozhovory. Je tohle krize? 2008 byla větší divočina, říká centrální bankéř Michl. Poslední revize: 09. 01. 2021. [cit. 25. 03. 2023]. Dostupný z WWW: <<https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/autorske-clanky-rozhovory-s-predstaviteli-cnb/Je-tohle-krize-2008-byla-vetsi-divocina-rika-centralni-banker-Michl/>>.

UNIHOST. *Aktuality. Hospodářská krize v ČR*. [online]. Poslední revize: 25. 05. 2009 [cit. 08. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<http://www.unihostostrava.cz/www/cz/aktuality/hospodarska-krize-v-cr/>>.

Úřad vlády České republiky. *Strategický rámec Česká republika 2030. 2.5. Veřejné finance*. [online]. Poslední revize: 2017. [cit. 05. 08. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.cr2030.cz/strategie/kapitoly-strategie/hospodarsky-model/2-5-verejne-finance/>>. ISBN 978-80-7440-188-6.

VARADZIN, František. *Ekonomický rozvoj a růst*. Praha: Professional Publishing, 2004. ISBN 8086419614.

Vláda ČR. Národní ekonomická rada vlády. Archiv. *Závěrečná zpráva. Září 2009*. [online]. Poslední revize: 09/2009. [cit. 30. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/zaverecna-zprava-NERV.pdf>>. (Vláda ČR – NERV)

Vláda ČR. Aktuálně. *Vláda kvůli šíření nákazy koronavirem vyhlásila stav nouze a dále zpřísnila preventivní opatření*. [online]. Poslední revize: 12. 03. 2020. [cit. 30. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-kvuli-sireni>>.

nakazy-koronavirem-vyhlasila-stav-nouze-a-dale-zprisnila-preventivni-opatreni-180256/>.
(Vláda ČR)

ZÁBOJNÍKOVÁ, Karolína. Český statistický úřad. Statistika&My. Statistika. *Odvětvová skladba české ekonomiky*. [online]. Poslední revize: 21. 12. 2020. [cit. 30. 10. 2022]. Dostupný z WWW: <<https://www.statistikaamy.cz/2020/12/21/odvetvova-skladba-ceske-ekonomiky>>.

Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

7.1 Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Magický čtyřúhelník

Obrázek č. 2 – Rozpočtová soustava ČR – soustava veřejných rozpočtů

Obrázek č. 3 – Rozpočtová soustava ČR – soustava orgánů a institucí

Obrázek č. 4 – Saldo státního rozpočtu

Obrázek č. 5 – Role státu ve veřejných financích

7.2 Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Vybrané makroekonomické ukazatele v ČR v letech 2000–2021

Tabulka č. 2 – Vývoj sazeb DPPO v letech 2000–2022

Tabulka č. 3 – Vývoj sazeb DPH v letech 2000–2022

Tabulka č. 4 – Komparace dopadů krizí na státní dluh

Tabulka č. 5 – Příjmy a výdaje státního rozpočtu a rozpočtu municipalit v předkrizovém období

Tabulka č. 6 – Příjmy a výdaje státního rozpočtu a rozpočtu municipalit v 1. roce krize

Tabulka č. 7 – Příjmy a výdaje státního rozpočtu a rozpočtu municipalit ve 2. roce krize

Tabulka č. 8 – Komparace dopadů na příjmy státního rozpočtu

Tabulka č. 9 – Změny pojistného na sociální zabezpečení a celostátních daňových příjmů v letech 2007–2009 a 2019–2021

Tabulka č. 10 – Změny celostátního inkasa vybraných daní a cla v letech 2007–2009 a 2019–2021

7.3 Seznam grafů

Graf č. 1 – Hospodářský cyklus

Graf č. 2 – Vývoj HDP v letech 2000–2021

Graf č. 3 – HDP ČR na 1 obyvatele v letech 2000–2021

Graf č. 4 – Změny HDP v letech 2000–2021

Graf č. 5 – Nezaměstnanost v letech 2000–2021

Graf č. 6 – Míra inflace v letech 2000–2021

Graf č. 7 – Státní dluh vůči HDP v letech 2000–2021

Graf č. 8 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2007

- Graf č. 9 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2019
 Graf č. 10 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2008
 Graf č. 11 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2020
 Graf č. 12 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2009
 Graf č. 13 – Příjmy státního rozpočtu v roce 2021
 Graf č. 14 – Vývoj celostátních daňových příjmů včetně cla a pojistného na sociální zabezpečení
 Graf č. 15 – Vývoj daňových příjmů a cla v letech 2000–2021

7.4 Seznam použitých zkratk

CS	Celní správa České republiky
ČR	Česká republika
ČNB	Česká národní banka
ČSÚ	Český statistický úřad
GFŘ	Generální finanční ředitelství
DP	Daň z příjmů
DPFO	Daň z příjmů fyzických osob
DPH	Daň z přidané hodnoty
DPPO	Daň z příjmů právnických osob
EET	Elektronická evidence tržeb
EFMS	Evropský fond pro měnovou spolupráci
EFSS	Evropský nástroj finanční stability
EU	Evropská unie
EUROSTAT	Statistický úřad Evropské unie
FED	Federální rezervní systém
FS	Finanční správa České republiky
HDP	Hrubý domácí produkt
HPH	Hrubá přidaná hodnota
MF	Ministerstvo financí České republiky
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
NERV	Národní ekonomická rada vlády

OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
SZ	Sociální zabezpečení

Přílohy

Příloha č. 1 – Opatření vlády Hospodářské krize 2008

Tabulka A.2.1: Stimulační opatření pro rok 2009

Opatření	2009		
	ESA 95 (mln. Kč)		
	P _{VR}	V _{VR}	(P-V) _{VR}
I. Realizovaná a schválená opatření			
1. Zapojení prostředků z rezervních fondů		-1,5	1,5
2. Zvýšení garancí úvěrů malým a středním podnikům		0,4	-0,4
3. Podpora podnikatelů v zemědělství		2,0	-2,0
4. Posílení Programu rozvoje venkova		0,3	-0,3
5. Investice do vědy a výzkumu nad rámec schváleného návrhu státního rozpočtu		0,3	-0,3
6. Navýšení platů zaměstnanců státního sektoru	0,4	2,7	-2,3
7. Navýšení výdajů na přímé platby - kofinancování		1,0	-1,0
8. Snížení sazby pojistného na nemocenské pojištění a státní politiku zaměstnanosti	-18,4		-18,4
9. Snížení sazby daně z příjmů právníků osob	-6,6		-6,6
10. Navýšení základního kapitálu ČEB			0,0
11. Zvýšení pojistného krytí EGAPu			0,0
12. Změna zákona o pojišťování vývozu se státní podporou			0,0
13. Fiskální impulsy podpory výzkumu a vývoje		1,8	-1,8
14. Snížení záloh na daně z příjmů	0,0		0,0
15. Rozšíření uplatnění odpočtu DPH u osobních automobilů	-2,5		-2,5
16. Odložení záloh u poplatníků s méně než 5 zaměstnanci	0,0		0,0
17. Dotační program na snižování energetické náročnosti budov			0,0
18. Posílení dotačního programu PANEL		0,6	-0,6
19. Zvýšení výdajů na zajištění dopravní obslužnosti		3,2	-3,2
20. Zvýšení investic do dopravní infrastruktury ve vlastnictví státu pro oživení ekonomiky v roce 2009		7,2	-7,2
21. Garance a podpora úvěrů malých a středních podniků		2,1	-2,1
22. Přesun vybraných služeb do snížené sazby DPH			0,0
23. Zrychlení odpisů v 1. a 2. odpisové skupině	-9,4		-9,4
Celkem I.			-56,6
II. Zákon o podpoře hospodářského růstu a sociální stability			
1. Slevy pro zaměstnavatele na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti	-18,0		-18,0
2. Zvýšení slev na DPFO na dítě	0,0		0,0
3. Zvýšení příspěvků na děti		0,2	-0,2
4. Zavedení šrotovného*		0,0	0,0
Celkem II.			-18,2
Celkem I.+II.			-74,7

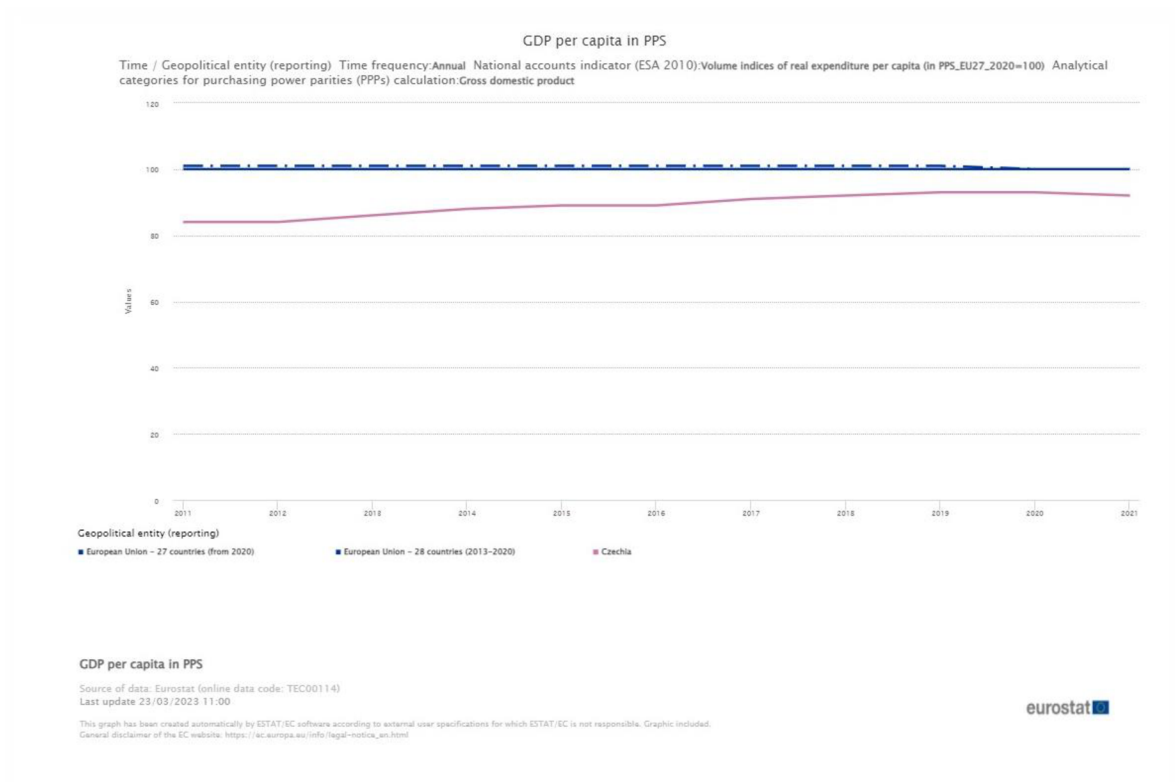
* Vláda byla zákonem zmocněna, se zavedením se však nepočítá.

Tabulka A.2.2: Stabilizační opatření pro rok 2010

Opatření pro rok 2010	Příjmy a výdaje VR		
	ESA 95 (mln. Kč)		
	P _{VR}	V _{VR}	(P-V) _{VR}
I. Úsporná opatření			
1. Majetkové daně	3,0	0,0	3,0
2. Daň z příjmů	0,1	0,0	0,1
3. Spotřební daně	10,9	0,0	10,9
4. Daň z přidané hodnoty	13,4	0,0	13,4
5. Sociální zabezpečení a státní politika zaměstnanosti	31,0	0,0	31,0
6. Státní sociální podpora	-0,6	-0,6	0,0
7. Nemocenské pojištění	0,0	-2,4	2,4
8. Zaměstnanost	0,0	-3,5	3,5
9. Zdravotní pojištění	-4,5	0,0	-4,5
Celkem I.	53,3	-6,5	59,8
II. Další opatření a dopady			
1. Platy	-2,3	-5,4	3,1
2. Ostatní	-7,5	-17,7	10,2
Celkem II.	-9,8	-23,1	13,3
Celkem I.+II.	43,5	-29,6	73,1

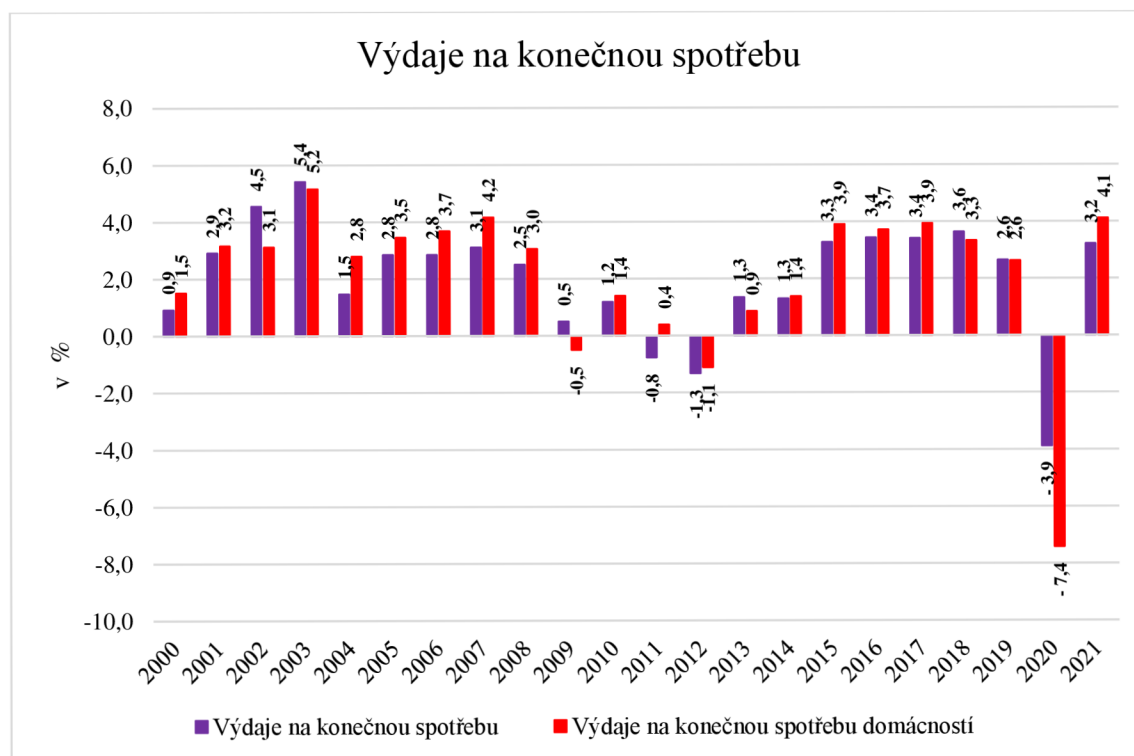
Zdroj: MF (2010)

Příloha č. 2 – Srovnání HDP na 1 obyvatele v průměrem EU

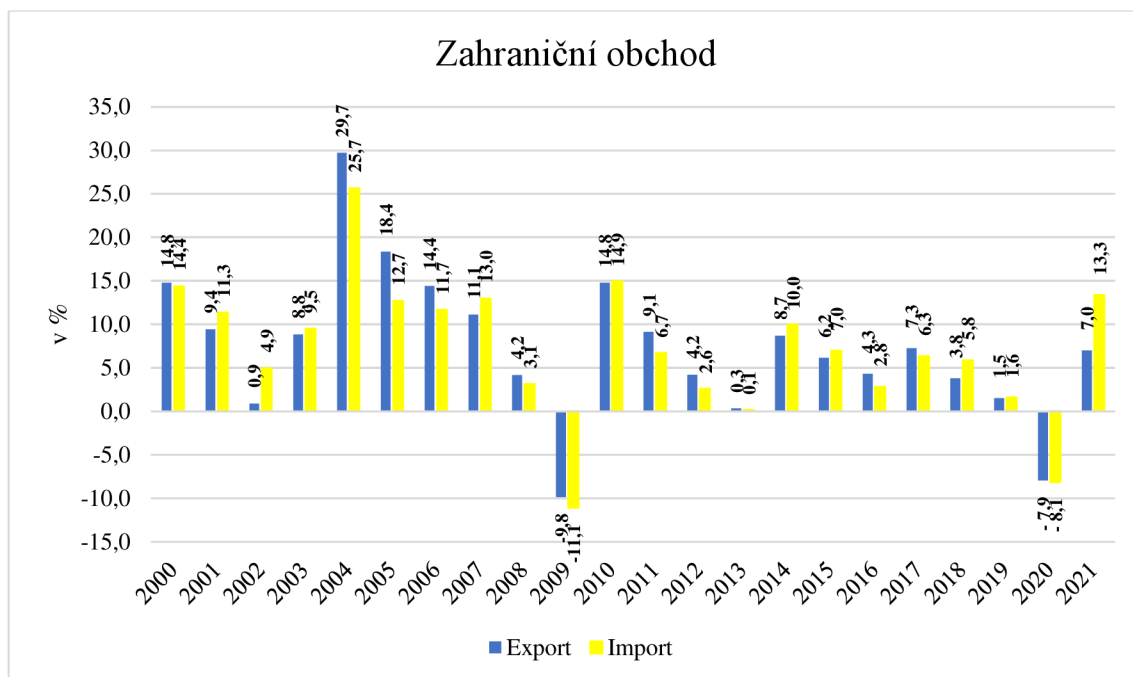
Zdroj: EUROSTATa (2023)

Příloha č. 3 – Výdaje na konečnou spotřebu v letech 2000–2021

Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

Příloha č. 4 – Zahraniční obchod v letech 2000–2021

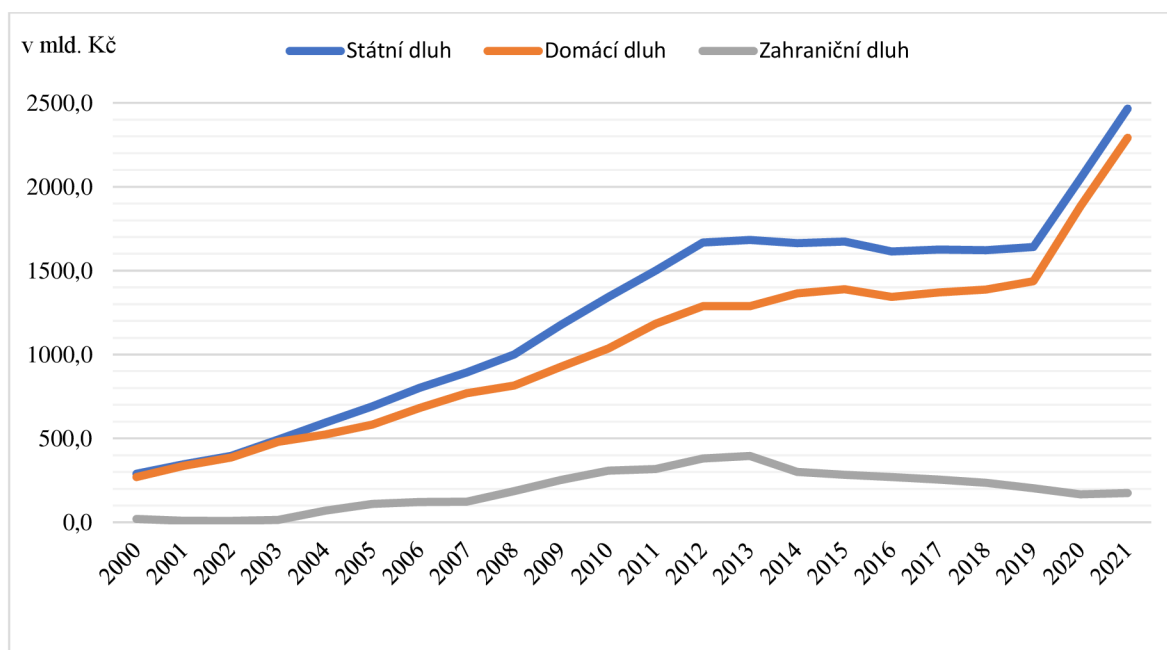
Zdroj: ČSÚ (2023), vlastní zpracování

Příloha č. 5 – Státní dluh v letech 2000–2021

v mld. Kč	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Státní dluh	289,3	345,0	395,9	493,2	592,9	691,2	802,5	892,3	999,8	1178,2	1344,1
Domácí dluh	269,6	336,2	386,7	479,9	522,6	581,8	680,9	769,3	814,3	926,7	1036,3
Zahraniční dluh	19,7	8,8	9,2	13,3	70,3	109,4	121,6	123,0	185,5	251,5	307,8
v mld. Kč	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Státní dluh	1499,4	1667,6	1683,7	1663,7	1673,0	1613,4	1624,7	1622,0	1640,2	2049,7	2465,7
Domácí dluh	1182,2	1287,3	1288,1	1363,7	1389,4	1343,6	1370,9	1386,5	1437,4	1882,6	2292,0
Zahraniční dluh	317,2	380,3	395,2	300,0	283,6	269,8	253,8	235,5	202,8	167,2	173,7

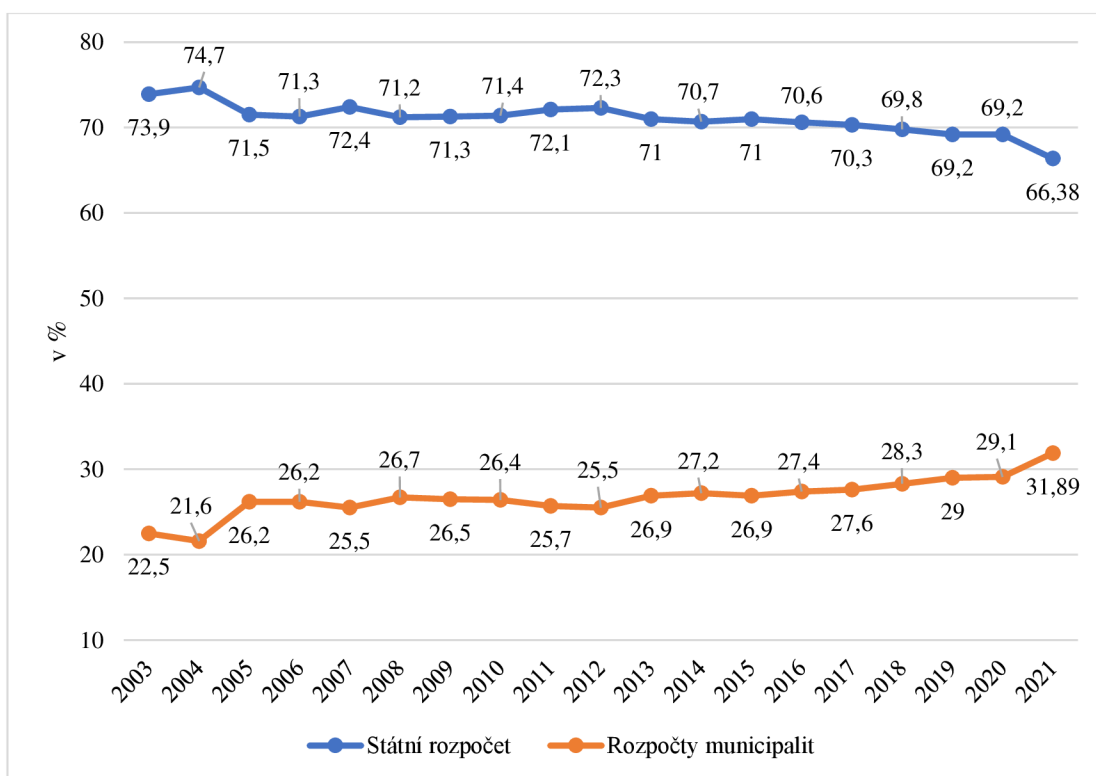
Hospodářská krize
 Krize v důsledku pandemie COVID-19

Zdroj: MF (2023), vlastní zpracování

Zdroj: MF (2023), vlastní zpracování

Příloha č. 6 – Změny ve struktuře dělení příjmů mezi státní rozpočet a rozpočty municipalit

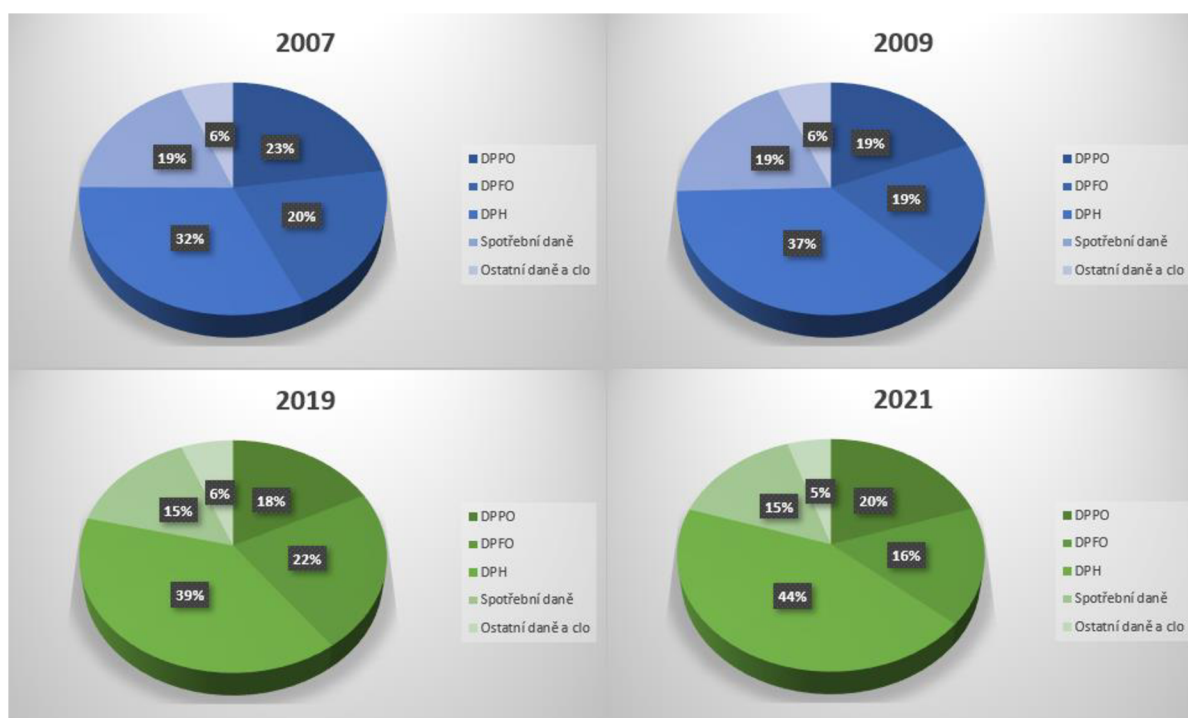
Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2002–2021 (2003–2022), vlastní zpracování

Příloha č. 7 – Vývoj daňových příjmů a cla v letech 2000–2021

v mld. Kč	Daňové příjmy celkem	DPPO	DPFO	DPH	Spotřební daně	Ostatní daně	Clo
2000	433,11	75,75	98,23	145,91	70,88	28,73	13,61
2001	464,42	92,54	104,58	151,88	76,30	29,11	10,01
2002	499,51	106,12	115,19	155,21	79,49	33,73	9,77
2003	535,92	116,35	123,95	164,85	84,18	36,34	10,25
2004	574,64	119,79	133,32	181,78	95,84	39,01	4,90
2005	644,11	144,80	144,60	206,89	110,56	36,01	1,25
2006	657,82	141,77	136,79	218,12	119,55	40,37	1,22
2007	736,60	166,42	151,46	235,04	138,93	43,31	1,44
2008	764,87	187,62	143,31	254,79	133,02	43,93	2,20
2009	680,63	127,14	127,39	252,73	131,07	40,90	1,40
2010	711,21	129,59	131,08	268,50	138,27	42,11	1,66
2011	726,20	123,32	133,70	274,35	146,57	46,53	1,73
2012	748,09	133,69	137,14	277,95	146,76	51,01	1,54
2013	774,95	128,97	142,37	307,35	143,42	51,38	1,46
2014	806,00	140,99	147,77	322,50	141,31	51,59	1,84
2015	841,51	153,74	154,84	330,44	150,50	49,29	2,70
2016	911,12	171,31	172,33	347,89	158,22	59,71	1,66
2017	976,67	177,29	192,80	381,46	162,83	60,55	1,74
2018	1 041,84	178,89	219,30	412,15	167,42	62,38	1,70
2019	1 104,66	193,43	246,76	430,91	167,17	64,55	1,84
2020	1 037,70	165,70	231,60	426,30	162,50	49,95	1,65
2021	1 053,60	208,90	173,00	461,20	157,60	50,56	2,34

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2002–2021 (2003–2022), CS – 2017–2021 (2018–2022), ČSÚ (2014), vlastní zpracování

Příloha č. 8 – Změny ve struktuře daňových příjmů v letech 2007–2009 a 2019–2021

Zdroj: MF – Státní závěrečný účet 2007–2009 (2008–2010) a Státní závěrečný účet 2019–2021 (2020–2022), vlastní zpracování